

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Etnografická studie středočeské vesnice
„proměny Chválenic“**

Kateřina Benešová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Marek Jakoubek, Ph.D. et Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Etnografická studie středočeské vesnice
„proměny Chválenic“**

Kateřina Benešová

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Doc. PhDr. Marku Jakoubkovi, Ph.D. et Ph.D. za vstřícnost a ochotu při tvorbě této práce.

Dále děkuji kronikáři panu Zbynkovi Boehmovi a jeho manželce, kteří mi věnovali svůj čas a poskytli potřebné informace.

Obsah

1 Úvod	6
2 Analýza a komparace pramenů	8
2.1 Metodologický postup	9
2.2 Charakteristika pramenů	9
2.2.1 Obecní kronika	10
2.2.2 Kronika chválenické školy	12
2.2.3 Kronika fary	13
2.2.4 Rodová kronika	13
2.2.5 Soupis obyvatelstva z roku 1930	14
3 Obec Chválenice	14
3.1 Poloha, historie vzniku a vlastnictví obce	14
3.1.1 Pomístní jména a názvy	16
3.1.2 Původní lidová architektura a historické památky	19
4 Proměny obce	21
4.1 Proměna hospodářských poměrů	21
4.1.1 Proměna hospodářského života	21
4.1.2 Zemědělské družstevnictví a vznik JZD	29
4.1.3 Živnostenské podnikání v obci	33
4.2 Proměna sociálních poměrů	37
4.2.1 Statistiky týkající se životní úrovně v obci	42
4.3 Proměna politických poměrů	48
4.4 Proměna kulturních poměrů a školství	52
4.4.1 Společenský život v obci	52
4.4.2 Proměna školství	63
4.5 Proměna náboženských poměrů	83
5 Závěr	88
6 Resumé	90
7 Seznam zkratk	92
8 Seznam respondentů	93
9 Prameny a literatura	94
10 Seznam příloh	97
11 Přílohy	98

1. Úvod

Jak vypadala realita vesnického života v malé obci na Plzeňsku na přelomu 19. a 20. století? Odpověď na tuto otázku se pokusíme alespoň částečně zjistit na základě dostupných zdrojů. Využity budou především historické prameny veřejné povahy, doplněny o výpovědi pamětníků. Pro možnou komparaci poměrů v obci v letech předešlých a v současnosti využijeme metody terénního výzkumu a kromě pamětníků oslovíme i mladší respondenty. Podstatou této práce je zaměřit se na proces proměn v oblasti hospodářského života, politických, kulturních, náboženských a sociálních poměrů. Za cíl si klademe vznik lokální monografie obce v určitém časovém období. Důraz bude okrajově kladen i na historická data, která úzce souvisí se vznikem a proměnami obce.

Etnografický výzkum je empirickým výzkumem živé kultury prostřednictvím jejích fenoménů pozorovatelných a uchopitelných lidskými smysly: lidského chování a jednání, promluv, textů a artefaktů, které souhrnně označujeme jako etnografická data. Výzkumný prostor, tedy terén etnografického výzkumu, je obvykle určitá část současné společnosti, definovaná tematicky, kulturně a geograficky.

Cílem etnografického výzkumu je dokumentace vybraných etnografických dat, vysvětlení jejich smyslu pomocí jejich vztahení k jiným datům, jim samým a širšímu kontextu, nebo porozumění jejich významu z pohledu jejich nositelů (Dušek, 2014, s. 11).

Etnografická data zdokumentujeme a zanalyzujeme pomocí osvědčených metod terénního výzkumu, kterými jsou v první řadě kvalitativně používané metody systematického pozorování a zúčastněného pozorování, dále rozhovory a dotazníky, částečně doplněné kvantitativními metodami jako je statistické měření.

Etnografický výzkum je nepostradatelným zdrojem dat pro většinu

subdisciplín etnologie: vedle bádání nad společenskými vztahy, kolektivní identitou a etnicitou, pro které je doslova alfou a omegou, je zcela nepostradatelný ve slovesné, hudební i taneční folkloristice (etnomuzikologii a etnochoreologii) dokumentující estetické prvky lidské expresivní kultury, které aktivně kolují v současném ústním a zvykovém podání, stejně jako při výzkumu aktuálního zvykosloví a rituálních projevů. S živým kontextem ale samozřejmě pracují nejen subdisciplíny etnologie zkoumající duchovní a sociální kulturu, ale i většina badatelských oblastí zabývajících se materiální kulturou, např. zemědělstvím, rukodělnou výrobou či bydlením.

Tato práce si klade za cíl komplexní výzkum neboli všestranný či holistický výzkum, který se zaměřuje na celistvou dokumentaci, analýzu a interpretaci určitých sociálních a kulturních celků, typicky lokálních společenství nebo svébytných kultur či subkultur.

Dle průběhu a způsobu provedení můžeme tento výzkum zahrnout do etnografického stacionárního výzkumu, neboli pobytového výzkumu, který vyžaduje badatelovu dlouhodobou účast ve zkoumaném etnografickém terénu, ve kterém pobývá po dobu několika týdnů či měsíců, v ideálním případě dokonce i let (Dušek, 2014, s. 48). S danou etnograficky zkoumanou lokalitou jsem se poprvé setkala před sedmi lety a posledních pět let jsem jako nová obyvatelka součástí tohoto lokálního společenství a mohu tak plně využít metodu dlouhodobějšího zkoumání a seznámit se tak s etnografickými daty, která zůstávají badatelům používajícím kratší typy výzkumů obvykle skrytá.

Tato práce je zároveň připomenutím osudů generace lidí, kteří po léta vytvářeli tvář obce, kterou jsem si velmi oblíbila, a nyní je mým domovem.

2. Analýza a komparace pramenů

Tato bakalářská práce vychází z komparace několika odlišných historických pramenů, které poskytly základní kámen pro sestavení života obyvatel Chválenic v období předešlých let. Jedná se ryze o prameny veřejné povahy, prameny privátního charakteru do této práce byly zahrnuty okrajově ve formě rozhovorů s pamětníky.

V této úvodní kapitole, uvedeme základní charakteristiku použitých pramenů s podrobnou analýzou pozitiv a negativ spojených s jejich studiem.

Historii obce a veškeré dění v různých etapách, podrobně dokládají především obecní kroniky. Jsou základem pro tvorbu lokální monografie. Poskytují dostatek podrobných dat, která byla během předešlých let povinná, nevzniká tak problém s chybějícími daty.

Dalšími prameny, které pro tuto práci využijeme, je kronika chválenické školy a kronika fary, které též poskytují velmi podrobné informace o dění nejen ve škole a na faře, ale i v obci. Vzniká tak prostor pro možnou komparaci získaných informací. Rodová kronika a soupis obyvatelstva z roku 1930 nám poskytnou obširnější data týkající se počtu obyvatelstva a způsobu rodinného života v obci.

Ke zpracování tématu lokální monografie nám pomohou i výpovědi a vzpomínky pamětníků. Jedná se především o respondenty, kteří ve Chválenicích prožili většinu života, včetně svého dětství a jsou zde zakotveni skrze rodinné kořeny. K porovnání životní úrovně v obci budou osloveni i mladší respondenti, kteří v obci žijí delší či kratší dobu.

2.1. Metodologický postup

Při zpracování pramenů písemné povahy je zapotřebí citlivě přistupovat k jejich edičnímu zpracování čili reprodukci. Tato práce bude z velké části obsahovat velký počet citací z kronik, jelikož jsou pojátkem, které nám dává nahlédnout do života obce. Použiji doslovný přepis, tedy autentické citace, které nám pomohou lépe vnímat reálnost jednotlivých popisovaných událostí a faktů, což by v podobě parafrází nevyznělo v plné autentické podobě. Díky přesným doslovným citacím budeme moci plně vnímat období od konce 19. století až do roku 1999.

Citace budou prováděny formou transliterace, dojde tedy k zachování všech pravopisných chyb, zkratk, chybějící nebo nevhodné interpunkce apod. U přepisu jednotlivých výpovědí respondentů bude též zachován přesný přepis mluvené řeči, včetně nespisovné mluvy, či použitého nářečí.

2.2. Charakteristika pramenů

Archiv obce Chválenice je pozůstalostí z činnosti obecního úřadu v letech 1880-1945. Menší část dokumentů pochází z let 1945-1949. Částečně uspořádaný fond se skládá ze dvou kartonů a několika úředních knih, uložených ve Státním okresním archivu Plzeň-jih v Blovicích. Ve fondu je možno nalézt nejen úřední náležitosti, ale i dokumenty, které přibližují život v obci. Převážná část dokumentů vznikla v době nacistické okupace, máme možnost nahlédnout i do tohoto nelehkého období.

2.2.1. *Obecní kronika Chválenic*

Obecní kroniky na rozdíl od většiny písemných pramenů nejsou uloženy ve fondech okresního archivu, ale jsou uloženy v knihovně obecního úřadu ve Chválenicích. Na vyžádání je možno po domluvě s kronikářem do těchto pramenů kdykoliv nahlédnout.

Chválenická kronika byla založena obecním zastupitelem v roce 1926. Prvním kronikářem byl ustanoven tehdejší řídící učitel Vilém Benedikt Breycha. Pokračovatelem se stal jeho syn a místní učitel Benedikt Brejcha.¹ V roce 1959 vedení kroniky převzal švagr Josef Boehm, který spravoval kroniku až do své smrti, tedy do roku 1976. V roce 1975 byla kronika vyhlášena nejlepší kronikou v republice v kategorii obcí s počtem obyvatelstva do 500. Žezlo po svém tatínkovi opět převzal mladší syn Zbyněk Boehm. Ten spravuje kroniku i v současné době a je klíčovým informátorem pro sepsání této bakalářské práce.

Kronika je rozepsána v několika vázaných svazcích. První vedená kniha z roku 1926 obsahuje 250 listů, tj. 500 stran. Autorem je tehdejší řídící učitel V.B. Breycha a jeho syn. V roce 1961 převzal psaní kroniky Josef Boehm. Při převzetí kroniky bylo zaznamenáno, že kronika má pouze 242 listů. Nebylo však zjištěno žádných násilných zásahů ani přerušení zápisů. První díl kroniky zachycuje období od roku 1926 do roku 1969. První část kroniky je však vedena formou retrospektivy a zápisy týkající se dění v obci zasahují zpětně až do konce 18. století.

Druhý díl obecní kroniky je datován od roku 1970 do roku 1977, obsahuje 215 listů, další díly jsou psány v rozmezí deseti let, 1978-1988, 1989-1999. Všechny stránky jsou číslovány.

Do kroniky jsou veškeré události zaznamenávány vždy zpětně po uplynutí kalendářního roku. Kronikář si během roku zapisuje poznámky nanečisto. Jednou ročně je kronika kontrolována vedoucí osobou z obecního úřadu, dnes starostou, v předešlých letech předsedou MNV.

Zápisy jsou systematické, tematicky tříděné. Pro snazší orientaci jsou názvy témat psané souběžně i na vnějším okraji stránky oddělené vertikální čarou. Struktura jednotlivých let je téměř shodná, tvořená těmito tematickými okruhy:

- Zprávy o počasí během celého roku, podrobně po měsících
- Politická situace v republice
- Zprávy z činnosti MNV, obecního úřadu
- Hospodářské poměry
- Kultura, činnost jednotlivých spolků
- Stavební ruch v obci, brigády
- Kriminalita, nehody, úrazy, jiné pohromy
- Narození, úmrtí, svatby, rozvody

Širší informace podávají autoři v mezních obdobích, jako byly obě světové války, vznik samostatné republiky, období Sametové revoluce. V politicky klidných letech je ve větší míře věnována pozornost počasí a úrodě.

První díl kroniky psaný V. B. Breychou je stylisticky a literárně nejzajímavější částí kroniky. Autor první část kroniky věnuje zachycení historie obce od počátku první zmínky v roce 1275. Následují témata týkající se místního folkloru, lidových tradic a zvyků.

Nástupce Josef Boehm obohatil kroniku z hlediska výtvarného. Svazek doplnil o nádherné ilustrace, týkající se především chválenické krajiny a památek. Zachytil nejen v popisu ale i v obraze jednotlivé hospodářské náčiní z let předešlých a zanechal tak cennou památku pro další generace. Byl též autorem rodové kroniky.

Rodina Boehmů převzala vedení kronik v období, kdy již byly plně pod kontrolou vyšších úřadů. Nařízení, podle kterého se měly kroniky odevzdávat okresním úřadům, vstoupilo v platnost v roce 1940. I v tomto období byly kroniky vedeny se stejnou pečlivostí, záznamy týkající se politického života v obci jsou obširnější, naopak osobní poznatky autorů ustupují do pozadí. Nicméně i v období socialistické vesnice, si kronikáři dovolili například kriticky

hodnotit situaci ohledně násilné agitace pro vstup do místního JZD. Únikem od stále se opakujících reportů z různých zasedání a jednání vládnoucí strany, pro ně byly opět zápisky formou retrospektivy, zasahující do vzpomínek na jejich dětství, a různé komparace formou glos, kde se například dotýkají tématu trávení volného času dnešní mládeže, či jiných palčivých okruhů.

2.2.2. Kronika chválenické školy

Všechny svazky kroniky místní školy jsou uloženy ve Státním okresním archivu Plzeň-jih v Blovicích. V knihovně obecního úřadu ve Chválenicích jsou dostupné svázané kopie jednotlivých knih. Čtyři díly kroniky zachycují období od roku 1895 do roku 1965. První svazek má 73 stran, druhý svazek 93 stran, třetí svazek zachycující období nacistické okupace v Čechách a podrobnou situaci ve Chválenicích, je obsáhlejší, má 177 stran, poslední svazek je též obsáhlejší, obsahuje 142 stran. Všechny stránky jsou číslovány.

Kroniku začal v roce 1895 psát V. B. Breycha, řídící učitel, který vedl souběžně i kroniku obecní. Kronika školy je vedena naprosto stejným stylem, zahrnuje nejen školní zprávy ale i dění v obci a v republice. Je obohacena o záznamy týkající se církevního života dětí, jelikož škola byla v úzkém propojení s místní farou, a plně s ní spolupracovala.

Po smrti V. B. Breychy kroniku převzal dočasný řídící, později též Breychův syn Benedikt a jeho další nástupci ve funkci ředitele chválenické školy. Pozdější zápisy v kronikách po roce 1950 jsou již strohé a obsahují pouze školní záležitosti. Propojení s životem v obci se již plně vytrácí.

2.2.3. *Kronika fary*

Farní kronika je tvořena třemi svazky, jsou uloženy ve Státním okresním archivu Plzeň-jih v Blovicích. Je psána v období od roku 1712 do roku 1937, mapuje tedy období přes 200 let. Psána je latinsky, od roku 1826 do roku 1839 v němčině, od roku 1839 v českém jazyce, některé církevní záznamy jsou i do této doby psány v latině.

Do roku 1909 je kronika psána v řádu odstavec/rok, od tohoto roku je již psána velmi podrobně. Jednotlivé stránky jsou číslovány. Struktura jednotlivých popisovaných let se liší v návaznosti na autora – faráře, který dané období zaznamenával. Zápisy jsou především duchovní povahy, avšak nechybí pečlivé statistiky a záznamy z oblasti hospodářského života fary. V kronice nalezneme i vypracovaný ceník potravin z poválečného roku 1915, podrobné součty financí z dobročinných sbírek, zprávy o všeobecném dění a dění v obci.

2.2.4. *Rodová kronika*

Rodová kronika je součástí archivu obecního úřadu ve Chválenicích. Jedná se o soukromé dílo kronikáře J. Boehma, který byl výtvarně velmi nadaný. Jeho syn Zbyněk¹ tento talent zdědil po otci a v nádherných malbách obohacujících kroniku stále pokračuje.

Kronika podrobně mapuje jednotlivé stavení a usedlosti v obci. Ke každému č. p. je v kronice podrobný zápis o předešlých majitelích a barevná malba podoby stavení v předešlých letech a dnes.

¹ Syn V. B. Breychy. Došlo u něj ke změně příjmení z Breycha na Brejcha.

2.2.5. Soupis obyvatelstva z roku 1930

Soupis obyvatelstva z roku 1930 je vázanou knížkou formátu A4 z úzkými stranami. Kniha má zdobené desky tištěným papírem. Je též uložena v archivu obecního úřadu ve Chválenicích.

Jednotlivé záznamy zpracoval v roce 1930 V. B. Breycha. Záznamy mapují jednotlivé usedlosti s počtem hospodářských zvířat, strojů a dalšího vybavení. Dále jsou zaznamenány živnosti náležející jednotlivým občanům.

Záznamy jsou vzhledem ke stáří dochovaného pramene hůře čitelné, avšak v dřívějších letech již byly podrobně přepsány a zmapovány historiky jako byl například M. Bělohávek.

3. Obec Chválenice

3.1. Poloha, historie vzniku a vlastnictví obce

Obec Chválenice se nachází v okrese Plzeň-město, zhruba 14 km z centra Plzně, směrem na Písek a České Budějovice. Přestože je obec od roku 2007 součástí okresu Plzeň-město, přímou součástí města Plzeň se zatím nestala. Do konce roku 2006 byla obec součástí okresu Plzeň-jih. Z hlediska etnografického zařazení, je obec součástí Pošumaví. Pošumaví je etnografický region v podhůří Šumavy, zhruba mezi městy Prachatice a Klatovy. Zasahuje na území Jihočeského a Plzeňského kraje. Sousedí s etnografickými regiony Povltaví a Západní Čechy. Lidová kultura byla ovlivňována přírodními podmínkami podhorské krajiny a do roku 1945 česko-německým národnostním prostředím (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Pošumaví>).

Obec leží v krajině zvlněné Švihovskou vrchovinou, údolím řeky Úslavy, Kozelským polesím a nedalekým Brdským pohořím. V předešlých letech měla krajina zcela odlišný ráz. Převládaly zde doubravy s vtroušeným habrem, v údolí potoků rostly lužní lesíky. Z těchto porostů se do dnešních dnů nezachovalo téměř nic (Sofron, 1975, s.7). Dnešní život v obci výrazně stěžuje hlavní silniční tah z Plzně do Českých Budějovic.

Obec je obklopena zříceninami několika významných středověkých hradů - Radyně, Vlčtejna a Lopaty. Blízké údolí řeky Úslavy a přilehlé Kozelské polesí navíc ukrývá řadu zaniklých tvrzí a mohylových pohřebišť z doby bronzové. Jedná se o výkopy valdštejského zahradníka později muzejníka F.X.France. Nejbližším a největším nalezeným sídlištěm z doby kamenné bylo sídliště s mnoha nálezy, na hoře Bzí. V těsné blízkosti Chválenic, směrem k Borku Nebílovskému, byl panem Škrábkem nalezen klín o váze 20 dkg. Dle odborných posudků, tvořil klín část sekerky. Nález je dnes umístěn v okresním muzeu v Blovicích. K dalším nálezům přímo v obci náleží též zlomek oválného okraje užitkové nádoby vytočené na kruhu a zdobené vodorovnými žlábkami. Střep lze datovat do 16. - 17. století. Je tedy podstatně mladší než historicky doložené počátky obce.²

Chválenice jsou obcí skládající se ze tří historických vsí - Chválenic, Želčan a Chouzov. První zmínka, týkající se Chválenic, pochází z roku 1275. Obec je zmiňována v souvislosti s listinou Přemysla Otakara II, kde tento panovník potvrzuje kladrubskému dobrodinci Sěmislavovi z Chválenic některé dary, které ve prospěch kláštera učinil. Sěmislav měl ve Chválenicích zřejmě opevněný dvorec, který se však bohužel v paměti lidí nedochoval. V roce 1377 již nebyla obec panským sídlem. V berním rejstříku Plzeňského kraje z roku 1379 jsou Chválenice uváděny jako vesnice několika majitelů. Jedním z nich byl Vilém Fusperk, který obýval spolu s manželkou Ofkou nedalekou tvrz Pokonice. V roce 1383 byl majitelem Chválenic Aleš z Pokonic, příbuzný Vilémův. Aleš byl zároveň purkrabím hradu Vlčtejn a všech dalších vesnic, které k hradu přináležely. Byl v žoldu rodu Rožmberků, kteří tento rozsáhlý majetek vlastnili. Koncem 14. století se stala majitelkou Chválenic bohatá plzeňská měštka Anna

² Nález je uložen v Archeologickém ústavu v Plzni, přír. č. P 12/69

Pabiánková, stoupenkyně hnutí husitského. Její oddanost církvi husitské měla bohužel neblahé následky nejen pro její rodinu, která byla upálena, ale i pro Chválenice, které byly následně zkonfiskovány králem Zikmundem, který obec dále daroval městu Plzni, jejímž byl dlužníkem. V dalších letech se o Chválenice postupně dělilo několik majitelů, Jan Chválenický, Jan Hradištský z Hořovic, který byl pánem v Nebílovech, později jeho tři dcery. V roce 1604 koupila Chválenice od Anny rozené Pouzarky, Mariána Kokořovcová dědictví dále předala mezi své syny. Rod Kokořovců vlastnil Chválenice až do roku 1715, kdy je pro svého syna koupila Antonie Josefa Černínová. V roce 1816 po smrti Vojtěcha Černína, který byl bezdětný, se stal dědicem celého panství Černínů a tedy i Chválenic, hrabě Kristián Valdštejn. Jeho rodu zůstalo panství až do zániku feudalismu roku 1848, velkostatkem do roku 1945 (OÚ, s. 13, I. díl).

3.1.1. Pomístní jména a názvy

Slovní tvar názvu obce je pravděpodobně odvozen ze jména osoby jménem Chválen. Jméno Chválen nemáme sice nikde zapsáno, ale tvořením souhlasí se jmény jako Pohnán, šilhán, Kulhán(ek) atd. Jeho základ pak je v častých jménech typu Chval- (Chvalibor, Bohuchval) i častém Chval. Byl to tedy zřejmě muž chválený (Spal, 1975, s. 11). Domácí obyvatelé bez výjimky vyslovují první slabiku správně, s dlouhým „á“, cizí lidé zpravidla říkají krátce „Chvalenice“, v adresách na dopisech se též velmi často vyskytuje tento jev. V Čechách jsou Chválenice pouze jedny. Na dopisech někdy bývá název zaměňován za Chvaletice, Chvalovice, Chvalkovice apod.³ V různých pádech má lidově jméno obce tyto obměny: k Chválenicom, nad-pod-za Chválenici nebo i Chválenicema. Ve starých katastrálních mapách nalezneme označení „Chvalenitz“.

³ Respondent č. 1

„Naše obec má hezké jméno Chválenice. To jméno nás zavazuje, aby všechna naše práce pro obec a její úpravu si zasloužila chvály, to jméno nás zavazuje, aby mohlo být chváleno i soužití v obci.“ (OÚ, s. 7, II. díl).

Jména místních obyvatel jsou ve Chválenicích držena mezi lidmi na základě pevně zakořeněných vzorců.

„ Na venkově je zvykem, že hospodář mívá 2 jména, a to především své rodné příjmení a vedle toho i jméno po statku nebo po chalupě. Tato jména po statku nebo po chalupě v převážné většině jsou jmény dřívějších majitelů venkovských hospodářství a nemají být považována za přezdívku, nebo za něco, co by dnešnímu majiteli statku ubíralo na cti.“ (OÚ, s. 6, I. díl).

Tato jména měla především praktický význam, kvůli snazšímu dorozumívání o hospodářích stejného příjmení. V návaznosti na preferenci sňatků v území zdejšího katastru logicky docházelo k tomu, že v jedné obci bylo určité příjmení značně rozšířeno. Ve Chválenicích bylo a dodnes je rozšířeno příjmení „Červený“. K tomuto příjmení bylo tedy pro jednodušší kategorizaci dotyčného použito druhého příjmení po chalupě. V případě „Červeného“ se připojovala příjmení „U Řapků“, „U Kabelů“, „U Šenkýřů“, „U Janků“, „U Kupců“. Jak tato statková jména vznikala a odvozovala se? Nejčastěji bylo jméno přisouzeno mládenci, který se přiženil do jiného stavení. Dostal jméno podle svého rodného místa, avšak zdrobnělé. Chválenické kroniky zmiňují celou řadu těchto případů, např. „Kabela-Kabelík“, „Řapek-Řapík“, „Klíma-Klímič“, „Hantuš-Hantušík“, „Krňoul-Krňoulík“. Jindy má statkové jméno původ v zaměstnání dřívějšího majitele stavení, např. „U Krčmářů“, „U Zedníků“, „U Truhlářů“, „U Kalců“, „U Kupců“, „U Bednářů“, „U Mejtnejch“, „U Doktorů“, „U Hrobařů“, „U Tabáčníků“, „U Houskařů“. Z křestních jmen vznikla pojmenování „U Hadamů - Adam“, „U Janků-Jan“, „U Bartů-Bartoloměj“, „U Frantálů-Fratišek“, „U Vencálů-Václav“, „U Hantušů-Antoš=Antonín“. Z ženských křestních jmen vzniklo „U Fanů-Františka“, „U Rozárníků-Rosálie“. Poloha dvora nebo zvláštnost stavby byla někdy také rozhodující pro druhé pojmenování, např. „Ve Chválenicích u Konečků“, „U Hořejších a Dolejších Škalů, U Škalů z Uličky“, „U Draskejch-z

drah“. Z rozdělení dvora vzniklo např. „U Třetinů“. K dalším případům patří pojmenování vzniklé podle předchozího místa bydliště např. „U Bambouzů- původně pocházel z Bambouzku“, „U Němkyňů-žena byla původem Němka“. V ojedinělých případech měla statková jména ráz přezdívky odvozené od různých vlastností, návyků, nebo slov, která daný člověk v řeči často používal např. „U Tohlenů“, „U Tuhlenů“, „U Posavádů“, „U Všadů“. Pokud se někdy někomu přihodilo například něco směšného, bylo též okamžitě použito k vytvoření statkového jména (OÚ, s. 7, I. díl).

Ve Chválenicích lze tento zajímavý jev, který vznikl v době, kdy měly Chválenice ryze hospodářskou podobu obce, pozorovat i dnes. Používání pomístních jmen a přízvisek k příjmením na základě místa bydliště dotyčného, můžeme vypořádat během běžného hovoru s místními lidmi, a je podložen i v podobě podrobně zpracované přílohy brožury, která vznikla pro setkání místních rodáků. Udržela se např. tato statková jména: „Přibík“, „Sobota“, „Benda“ - vzniklá předáním statku na syny a další generace, „U Přibáňů“ č.p.2, skutečně podle původního hospodáře. Mezi nejznámější místo, které je dodnes místními nazýváno pomístním názvem, je někdejší Hejzkovic štěpnice. Na přelomu 19. a 20. století, dle kronik přesně v roce 1935, inspirovala tato štěpnice chválenické hudebníky k napsání následující písničky:⁴

Pod Chválenicí, v Hejzkojc štěpnici,

rostou tam tři růže -

jedna je červená, ta druhá je bílá, třetí kvete modře,

jedna je červená ta druhá je bílá, třetí kvete modře.

Dej mně, můj Bože, z té jedny růže

alespoň jeden květ,

jest mně milejší moje z nejmilejších nežli ten celej svět,

jest mně milejší moje z nejmilejších nežli ten celej svět...

⁴ příloha č. 3

Obecní kronika uvádí i podrobný notový zápis a datuje vznik písně, kterou dle vyprávění babičky "Hejskojc" Němcové, písničku složili místní muzikanti pro radost tehdejšího starosty Cyrila Rance, který si rád poseděl v hostinci u Krčmářů či u Peroutků. Písnička byla složena o jeho třech dcerách Anně, Marii a Kačeně. Píseň byla svého času chválenickou hymnou, kterou si ještě rádi zazpívali muzikanti v 70. letech v hospůdce pod vedením kapelníka Pavla Brejchy (OÚ, s. 7, I. díl). Píseň má řadu variant i v jiných krajích, například v jihočeských Ledenicích. Faktem zůstává, že je starší než známý pochod "Okolo Hradce", který si z lidové písničky vypůjčil motiv i nápěv.

3.1.2. Původní lidová architektura a historické památky

Z hlediska architektury jde o oblast roubeného domu. Na velkých statcích nebo na samotách bývala na střeše domů zvonička (OÚ, s. 7, I. díl). Jednou z mála památek na původní vzhled obce, kde se nacházela řada roubených staveb, je roubená stodůlka v usedlosti č. p. 27 U Chmelíků. Z doby baroka se v obci do dnes zachoval původní vjezd do statku „U Přibíků“ č. p. 11. Průčelí obloukového vjezdu zdobí vyobrazení sv. Václava z roku 1786. Tento objekt byl po dlouhá léta příčinou vleklých sporů. Jednalo se o největší statek v obci, a rodina Přibíků byla označena za tzv. kulaky a následně násilně vystěhována do pohraničí. Statek poté po dlouhá léta chátral a barokní vjezd byl ničen projížděním zemědělských strojů náležejícím místnímu JZD. K této situaci nebyli lhostejní místní občané, kteří opakovaně podávali upozornění na památkový ústav v Plzni. Dnes je již vjezd do statku „U Přibíků“⁵ chráněn jako národní památka.

⁵ příloha č. 14

Dalším pozoruhodným dědictvím z období baroka je chválenický kostel sv. Martin.⁶ Autorem farního kostela byl známý architekt K. I. Dienzenhofer, který zemřel těsně před jeho dokončením. Patronem kostela byl hrabě Černín z Chudenic. V roce 1937 nechal tehdejší farář Josef Mudroch vyzdobit vnitřek kostela včetně oltáře. Autorem maleb byl akademický malíř Husička, který namaloval i původní obraz sv. Václava v průčelí vjezdu do statku „U Přibíků“.

⁶ příloha č. 5

4. Proměny obce

4.1. Proměna hospodářských poměrů

4.1.1. Proměna hospodářského života

Krajina na Chválenicku je jen velmi mírně zvlněná, s nepříliš velkými výškovými rozdíly. Nejvyšší kótou je Farská skála (536 m), nejnižším místem je údolí Střížovického potoka (392 m) (Bělohlávek, 1975, s. 7). V širším okolí se tyčí hrad Radyně s výškovou kótou 569 m. Tento vyvýšený bod v okolí s největší pravděpodobností způsobuje podprůměrné srážky v obci, jelikož zde dochází k rozrážení mračen. Původní rostlinná pokrývka nebyla příliš bohatá na živný geologický substrát. Podmínky pro rozvoj zemědělství a hospodářství zde tedy byly velmi nepříznivé.

Přesto se Chválenice postupně staly především sedláckou vsí. Tento fakt dokládá existence desítek selských stavení či statků, které byly koncentrovány dnes již v dolní části obce, která je situována v údolíčku pod kopcem. Výstavba selských stavení v této části obce nebyla nikterak nahodilá, měla své logické opodstatnění. Strategická poloha v níže položené části krajiny napomáhala k zjednodušení každodenního hospodářského života tehdejších obyvatel. Povozy tažené koňmi vyjížděly do táhlého kopce vždy prázdné, z okolních polí se pak vracely, plně naložené sklizní, pozvolným kopcem dolů. Pokud by byl těžký povoz tahán do stavení situovaného v kopci, koně by byli vytížení mnohem více.

První zmínky o hospodaření ve Chválenicích nalézáme již v období feudálního řádu. V tomto řádu prožívají obyvatelé celých šest století. Postupně se vytvářejí dvě třídy, svobodní a poddaní. Příslušníci panovnických družin, bojovníci i úředníci, získávají přízní pána majetek, půdu, na níž sice sami nehospodaří, ale obdělávají ji ostatní obyvatelé, kteří se tak stávají postupem času na pánovi závislí. Jsou nuceni pro svého pána pracovat, odevzdávat mu část svých hospodářských výrobků a odvádět peněžité dávky (Bělohlávek, 1975, s. 32).

Od konce 15. století si již páni zakládají vlastní dvory, k nimž stahují půdu poddaných, což je příčinou zániku některých osad. V blízkosti Chválenic je to např. vesnice Džbánek. Pro takto vzniklé dvory je zapotřebí pracovních sil, a tak se robota poddaných zvyšuje.

Po husitských válkách, koncem 15. století prosazují feudálové silnější utužení poddanských poměrů a obyvatelé jsou připoutáváni trvale k půdě. Nemohou se svobodně stěhovat, vybírat si povolání pro sebe i své příbuzné, ke všemu i ke sňatku musí dostat povolení od pána. Poddanství se tak mění v nevolnictví.

Chváleníčtí museli v této době své vrchnosti odevzdávat celkem 64 kopy grošů. Robotovat museli 18 dnů v roce, a to vlastně pouze ze dvou usedlostí, a odevzdávat 13 slepic. Srovnáme-li jednotlivé hospodáře, můžeme je rozdělit do šesti skupin podle výše platů, které odváděli vrchnosti. Nejbohatší byli ti, kteří odevzdávali 4-5 kop grošů úroku, byli čtyři. Devět jich odevzdávalo 3-4 kopy grošů, dva platili 2-3 kopy, tři 1-2 kopy grošů. Pak byli již jen opravdoví chudáci, kteří platili 30 grošů. Byli tři, jeden platil dokonce jen 6 grošů. Tito poslední byli jen zahradníci, měli chaloupku a u ní zahrádku a byli odkázáni na řemesla nebo výpomoc bohatším sousedům (Bělohlávek, 1975, s. 43). Seznam povinnosti poddaných vůči vrchnosti z roku 1609, z něhož je tento sumář, nám odhaluje i sociální rozvrstvení obyvatelstva v tehdejší době. Podrobnější náhled na hospodářskou a sociální situaci v obci pak přinesla tzv. berní rula. Je to soupis katastru poddaných usedlostí, pořízený zejména kvůli daňové povinnosti obyvatelstva. Tehdy platila zásada, že daň platí ze své půdy především poddaní. K roku 1654 jsou pro účely berní ruly sepsána všechna poddanská hospodářství, jež jsou rozdělena na selská, chalupnická a zahradnická. Ve Chválenicích byli tehdy zastoupeni pouze sedláci a zahradníci. Ti obhospodařovali celkem 13 usedlostí. Zbývající usedlosti byly pusté a neobydlené. Těch bylo 9, což je skoro polovina. Též pole byla obhospodařována jen z části. Celkem patřilo Chválenicím 527 strychů polí, osíváno bylo zhruba 60 strychů na zimu a 26 strychů na jaře. Důvod nevyužití celé plochy souvisel s tehdy používaným způsobem hospodaření, který využíval tzv. trojpolní systém. Hnojení půdy bylo nedostatečné, proto se vždy zhruba 2/3

půdy nechávaly ležet ladem, aby pole získalo časem nové potřebné živiny. Závažnějším důvodem nevyužití přidělené půdy však bylo nedostačující množství dobytka, který tehdejší hospodáři vlastnili. Berní rula uvádí, že v držbě chválenických bylo 12 koní, 9 krav, 19 jalovic, 14 ovcí a 22 vepřů. Pokud tyto údaje zprůměrujeme, vlastnilo každé hospodářství zhruba po jednom kuse od každého uváděného zvířete. Hospodáři byli díky tíživé situaci nuceni své hospodářství opouštět, a ta postupně pustla.

Tato situace se ještě více zhoršuje od druhé poloviny 17. století, po skončení třicetileté války. V té době se mění i stavba velkostatků, starý stav roztržitosti feudální držby zaniká, vytvářejí se větší celky (Bělohlávek, 1975, s. 32). Chválenice se v tomto období dostaly ke statku hradištskému u Blovic, pravděpodobně drobní držitelé, jako byl Jan Chválenický nevydrželi konkurenci okolních větších panství a byli nuceni své drobné statky prodávat silnějším soupeřům (Bělohlávek, 1975, s. 38).

Počet usedlostí se v obci nezměnil ani v roce 1716, kdy byl opět k daňovým účelům zřizován tzv. tereziánský katastr. Ten přiznává 21 hospodářů. Některé statky byly během let předány, další zůstávaly drženy v rodě. Většina však byla obhospodařována nikoliv svými majiteli ale dalšími chudšími obyvateli Chválenic.

Tereziánský katastr byl o tři roky později podrobně doplněn štáhlavským urbářem. Ten opět detailně zmiňuje povinnosti sedláků. Ti byli nuceni robotovat vrchnosti tři dny s potahem, ruční robotu od sv. Havla k sv. Janu, což byly tři dny a pak celý týden. Ve žních a otavách pomáhali s dobyt看em. Další povinností bylo bezplatné předení. Za zmínku stojí též povinnost sedláků, postarat se o vojáky a jejich koně, kteří byli přikázáni na dané panství. Chváleničtí robotovali na dvoře v Nebílovském Borku, jediné hospodářství, které bylo ušetřeno povinností, byla místní fara (Bělohlávek, 1975, s. 46-48).

Rok 1781 přinesl zrušení nevolnictví císařem Josefem II. Poddaní však stále ještě museli robotovat na panských dvorech a dále odvádět naturální i peněžní dávky.

Na vesnici se však žilo již volněji, vytvářely se podmínky pro rozvoj nového společenského řádu a pro národní obrození, rozšíření vzdělanosti a národního uvědomění mezi lidem. Vývoj společnosti se nedal zadržet, a tak nakonec přichází i rok 1848, kdy z jeviště dějin je smeteno i poddanství. Leckteré jeho prvky však přetrvávaly a vliv šlechty se na venkově projevoval ještě dlouho, a to především v důsledku držby velkostatků (Bělohlávek, 1975, s. 33).

V roce 1850 se utváří nová státní politická, soudní i finanční správa. Chválenice byly zahrnuty do okresního úřadu - hejtmanství plzeňského. Půda, která až dosud vlastně patřila vrchnosti a hospodářům byla k užívání jen propůjčena, se stala svobodným majetkem zemědělce. Byly zřízeny tzv. vyvazovací komise, které řídily vykupování z robotních povinností. Svobodný život se rozbíhal, třebaže staré vlivy působily ještě dlouho. Do života obce vnikal pomalu nový pokrok. Projevovalo se to i v technice zemědělské práce, třebaže dlouho zůstávalo při starém (OÚ, s. 6-19).

V počátku hospodářství nebyly žádné stroje, které by usnadňovaly zemědělskou práci. Když se připravilo, tedy zoralo a uvláčeno pole, tak se obilí ručně rozsévalo⁷. Obilí měl rozsévač v plátěné rozsívce (zástěře). Při chůzi po poli vždy na druhý krok rozhodil do polokruhu hrst obilí. Hospodáři již měli v dlani takový cit, že věděli kolik mají přesně nabrat obilí, aby nebylo buď řídké, nebo zase mnoho husté. Po rozsetí obilí se celé pole převláčelo, aby se všechno zrno dostalo do země. Vláčení se provádělo branami, zpočátku dřevěnými. Brány měly kypřící kolíky, nejprve také dřevěné, později železné. Za potah se na ráhno připínaly tři brány. Též větší zemědělci to neměli s prací na polích jednoduché, třebaže měli koňský a někde i volský potah. Všechny práce museli vykonávat stejně jako drobní zemědělci. Koně bývali chloubou zemědělců. Převážně se chovaly klisny, od kterých se odchovávala hříbata, která dorůstala na doplnění k tahu, nebo se prodávala (OÚ, s. 6-19, I. díl).

„S hříbaty i koňmi se jezdívalo na trhy (jarmarky) do Blovic i do Plzně. Zde se vždy sešla velká společnost prodávajících i kupujících a také různí šejdíři a

⁷ příloha č. 7

podvodníci. Takoví podvodníci mívali všelijaké triky. Příkladně – kůň kopal, kousal, prostě janek, jak říkávali hospodáři. Takového koně, samozřejmě, že chtěli na trhu také někomu prodat. Jednoduše koně opili alkoholem a než to z něho vyprchalo, tak byl kůň jako beránek. Horší však bylo, když se kůň vzpamatoval. A pak začal tanec. Tu se nový majitel divil, kde se to v kobyle vzalo, že kouše, kope, prostě nedala k sobě přiblížit. Nastalo dohadování, když nový majitel chtěl koně vrátit a prodávající se ohrazoval, že kůň byl prodán bez ručení. Byli přizváni hned svědci – kumpáni, kteří dosvědčovali, že skutečně prodej byl takto uskutečněn. Proti tomu kupující ničeho nesvedl a obyčejně musel dát koně na jatky. Také bývaly i pračky na takovém jarmarku a to v takovém případě, když nastalo dohadování.“ (OÚ, s. 6-19, I. díl).

Ve Chválenicích bývala dříve v č. popisném 37 zřízena i připouštěcí stanice, kterou obsluhovali vojáci. Kde netahali koně, byly zapřaženy kravky. Na tahání nákladů používalo se u krav postrojů, tzv. krumpolců. Byly to v počátku takové dřevěné oblouky, které se dávaly dobytčeti na krk. Na krku držely dvěma postranními tyčkami, které se na krku svázaly, aby krumpolec nespádl. Z ok na konci krumpolce vedly provazové postraňky. V některých krajích se používaly polštářky, které se dobytčeti připevňovaly na čelo a od nich zase vedly postraňky. Tyto postroje se časem zdokonalovaly, bývaly i železem vyztužené a pro dobytek mnohem pohodlnější.⁸

Tažná zvířata bývala zapřahána většinou do polodřevěného pluhu, později se začaly vyrábět pluhové celoželezné. Výhodou dřevěného pluhu⁹ bylo, že byl podstatně lehčí, železné byly jen radlice, držadla a okování. Postupným vylepšením tohoto pluhu bylo jedno větší kolo, které chodilo v brázdě, a to proto, aby pluh byl stále v rovině, neboť při stejné velikosti kol se nakláněl, a oráči dalo velkou práci jej udržet. U železných pluhů se již zvětšená kola vyráběla sériově (OÚ, s. 6-19, I. díl).

Kromě zmíněných zvířat pracovali na poli i samotní hospodáři. Nezbytným pomocníkem v době žní jim byl srp. Srpem se žala tráva i sekalo

⁸ příloha č. 8

⁹ příloha č. 9

obilí. Později je při sekání vyšší trávy nahradily kosy. Kosy na sekání trávy, byly jen nasazeny na kosišti. Na obilí již byly dokonalejší, takzvané „bachlice“. „Bachlice“ měla na kosišti připevněný oblouk, který byl vyztužený vzpěrami a z části byl pošíť látkou, to proto, aby se obilí lépe přihrnovalo. Kosy se brousily kamenným brouskem, který se nosil v toulci naplněném vodou. Toulec byl buď dřevěný, nebo z volského rohu.

„Kosou bachlicí se sekalo obilí obyčejně z té strany, jak bylo větrem přikloněno. Sekáč přihrnoval obilí na řád a za ním posběrovala žena. Málokdy to býval muž. Říkalo se tomu hrstování. To je – nabrala náruč obilí a dala na povřístlo, zavázala, a tím byl udělán snop. Sekávalo také několik sekáčů za sebou. Byli to přijednaní lidé a nebo také sloužící. Obyčejně kočí a dvě služebné. Když se posekala část pole, tak obyčejně před polednem, a nebo také před blížícím se deštěm, se snopy snášely na řady a pak se stavěly budky (někde říkali panáky). Budky musely být v jedné pěkné řadě, obyčejně u rozvoru. Když se náhodou postavila budka vedle řady, říkalo se, že dělá hlídače.“ (OÚ, s. 6-19, I. díl).

Když obilí vyschlo, svázelo se do stodol, kde se později na podzim mlátilo. Mlátilo se cepem, který býval zhotoven z tvrdého bukového dřeva. Ošití či jiné upevnění cepu bylo z vepřové kůže, která měla větší trvanlivost než jiné kůže. Mlátilo se ve dvou až šesti osobách. Po vymláčení se obilí přehazovalo dřevěnou lopatou, aby se zbavilo plev, jelikož nebyl žádný jiný čistící stroj.

Používala se též tzv. „ouhrabečnice“, upletená z dřevěných špánků, kterou se prosívalo obilí a zbavovalo delší slámy. Po vyčištění se obilí měřilo mírkou (věrtelem). Byla to dřevěná nádoba složená z desek a stažena železnými obručemi. Do mírky se vešlo 25 kg obilí (OÚ, s. 6-19, I. díl).

Dalšími pomocníky při sklizení sena byly dřevěné hrábě, klepací koník, na kterém byla tzv. ocelová babka, na které se naklepávaly kosy i srpy.

Druhou nejčastější prací na polích bylo sázení a následné tzv. dobývání brambor. Sázení bylo fyzicky velmi náročné, obzvláště byl-li hnůj

hodně slehlý, musely se brambory sázet buď do udělaných záhonků nebo zábrzdu, to znamenalo, že se zaoraly jednou brázdou menší a druhou větší. Když brambory vyklíčily, tak se za pomoci dřevěného pluhu, později celoželezné plečky proorávaly, někdy i třikrát za vegetaci. Sklízely se pak opět za pomoci pluhu nebo motyčky. Výnosy byly pramalé, zpráva z roku 1882 udává 61,2 q z 1 ha. Budoucí JZD mělo v pozdějších letech výnos 4x větší.

Kromě již zmíněného obilí a brambor se pěstovali následující plodiny: krmná řepa, len, hrách, peluška, vikev, proso, čočka a mák.

Postupem času docházelo ke zjednodušení zemědělských prací díky zavádění techniky. Nové myšlenky i způsoby hospodaření začal ve Chválenicích prosazovat vikář Josef Tangl. Zaváděl nové zemědělské stroje, chov šlechtěného dobytka, vysazoval sady a podobně. Krom ručních mlátiček, hrstřovacího stroje, hrabaček a samovazů přišla řada i na první mlátičky na žentour, kterým točili koně nebo krávy¹⁰. Tyto mlátičky pak byly nahrazeny dokonalejšími s vytrásadly, též poháněnými žentourem. Dřevěné lopaty nahradily čisticí mlýnky (OÚ, s. 29, I. díl).

Přívalem nové techniky sebou přinesl i myšlenku na to, že společnou prací by se mohlo více udělat. Přichází tedy první období společné kolektivizace. V roce 1910 zakoupila místní kumpelička čisticí mlátičku s benzínovým motorem, později pak v roce 1913 parní lokomobila. Oba stroje se staly majetkem zvláštního mláticího družstva (OÚ, s. 20-28, I. díl).

Od roku 1890 bylo i ruční setí nahrazeno secími stroji, které si zemědělci též opatrovali společně. V obci byly v té době zakoupeny dva secí stroje, jeden při Hospodářské besedě a jeden při Domkářském sdružení.¹¹

V roce 1926 bylo v obci 60 mlátiček, 60 žentourů, 40 secích strojů, 6 strojů žací, 70 řezaček a 15 el. motorů. Tento výpis svědčí o tom, že obec se začala v oblasti hospodaření výrazně vyvíjet a začala se řadit mezi obce převážně zemědělské. K tomuto trendu přispěl i fakt, že v obci v té době přibývalo v důsledku bytové krize v Plzni mnoho nových obyvatel, kteří se zde usídlili a

¹⁰ příloha č. 10

¹¹ Čtenářsko-hospodářská beseda byla založena v roce 1885 a později z ní vznikl spolek Západočeských domkářů.

začali též hospodařit.

V souvislosti s první polovinou 19. století je nutné zmínit pozemkové reformy, díky nimž došlo k přerozdělení pozemkového vlastnictví. Celý proces meziválečné pozemkové reformy čítal více než 100 legislativních dokumentů.

Válečné události let 1939 - 1945 zasáhly citelně každého občana Protektorátu Čechy a Morava. Nejinak tomu bylo i ve Chválenicích. Potraviny, šaty, boty nebo tabák byly na přiděl. Lidé na venkově měli sice výhodu ve vlastním hospodářství, ale i oni na nové poměry tvrdě doplatili. Byli donuceni k povinným dodávkám mléka, vajec, drůbeže, brambor, obilí ... pod cenou byli nuceni prodávat koně, dobytek i prasata. Hospodářství všech obyvatel na vsi se dostalo pod přísný dohled a kontrolu, zatajování a podvádění se trestalo, občas i trestem nejvyšším (<http://www.chvalenice.cz/obec-107/informace-o-obci/historie/kapitoly-z-historie-obce/nacisticka-okupace-a-osvobozeni/>).

Přicházely postihy za prohřešky občanů proti řízenému hospodářství, výkazy místních občanů o výnosech obilnin a brambor, soupisy dodávek drůbeže, hus, vajec a brambor, záležitosti týkající se chovu dobytka, koní a prasat, výkazy hospodářských ploch a využívaných strojů ... a konečně žádosti o povolení k porážce prasete.

Po skončení 2. světové války znovu vyvstala otázka revize a dokončení prvorepublikové pozemkové reformy. V platnost vstoupil zákon č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy. Před přijetím tohoto legislativního dokumentu došlo k razantní proměně pozemkového vlastnictví již v roce 1945, kdy se na základě dekretu prezidenta republiky konfiskovala půda Němcům, Maďarům a kolaborantům.¹² Ve Chválenicích nefiguruje nikdo, kdo by byl postižen touto reformou.

¹² Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

4.1.2. Zemědělské družstevnictví a vznik JZD

50. léta znamenala pro venkov období socializace, která se nejvíce promítala právě do oblasti zemědělství. Národní výbory plnily za plné podpory KSČ významné společenské úkoly, především při socializaci vesnice. Bylo třeba odstraňovat staré tradice zemědělské výroby a vlastnické vztahy k zemědělské půdě. V roce 1948 bylo ve Chválenicích založeno strojní družstvo. Několik drobných zemědělců se sdružilo, aby zakoupili společné mechanizační prostředky. Po Únoru 1948 byla v obci provedena druhá pozemková reforma. Šlo o pozemky patřící faře v rozsahu zhruba 30 ha. Mezi dřívější družstevníky přistoupilo několik dalších dobrovolníků. V pozemkové reformě byly farní pozemky přiděleny JZD, které v té době vzniklo z bývalého strojního družstva. A tak družstevníci obdělávali vlastní pozemky, farské i některé obecní pozemky, společně s hospodářskými budovami fary (OÚ, s. 68-69, I. díl). Zákon kromě nuceného půjčování zemědělských strojů jednotlivých hospodářů stanovil obdobné povinnosti také pro vlastníky plně nevyužitých hospodářských budov. Do nich měla v případě potřeby směřovat sklizená úroda. Ve Chválenicích byly vyvlastněny veškeré pozemky soukromých zemědělců, kteří do družstva vstoupit nechtěli. Jejich původní pozemky byly zabrány do větších celků, náhradou jim byly vyměřeny pozemky na okrajích katastru. Do místního JZD musel každý z členů v počátcích vložit nemalou finanční částku, ta se pohybovala okolo 3000,- Kč, což bylo na tehdejší léta opravdu mnoho. Pro rozjezd JZD bylo v prvopočátcích nutné získat i strojový arzenál, který díky zákonu družstvo vyvlastňovalo rovněž od soukromníků. Ve Chválenicích se toto dotklo soukromého zemědělce F. Herejka, který družstvu přenechal traktor „Svoboda“. Pro potřeby uskladnění úrody byla v dalších letech využívána budova místního hostince. Úroda se po několik let skládala do přistavěného tanečního sálu, který tak nemohl sloužit původním účelům a před očima obyvatel zoufale chátral.

„Vývoj a cesta k socialismu se nezastavila. Bylo na vesnici vždy několik zemědělců, kterým se práce na JZD nelíbila. Nastala chvíle, kdy se rozorávaly meze. To byla pro mnohého zemědělce trpká chvíle a velké citové rozpoležení. Byl to velký zásah, kdy celá pokolení hospodařila na poli, u kterého se dnes rozorávaly meze, aby jako velký celek sloužil všem, co v JZD jsou.“ (OÚ, s. 28-29, I. díl).

I přes tento úryvek z kroniky, který si v té době poznamenal místní kronikář, se nakonec všichni chváleníčtí zemědělci do družstva zapsali. Ne zadlouho však ve Chválenicích vypukla menší revoluce mezi členy JZD a 17 členů z družstva za veliké nevole vystoupilo. Vystoupili, i když věděli, že podmínky pro hospodaření soukromníků byly tehdy o mnoho přísnější než u JZD. Museli odvádět povinné odvody stanovené dle vyhlášených norem. Jednoznačně byli znevýhodňováni větší soukromí zemědělci, problémy měli však i soukromníci s menší výměrou. V tomto bylo JZD oproti soukromým zemědělcům jednoznačně zvýhodňováno. Největší problém se splněním kontingentu měli ti, jež bývali označováni za kulaky. V jejich případě byly normy pro odvedení kontingentu nereálně vysoké. Byl zde úmysl docílit nesplnění dodávky, které posloužilo jako vhodný argument pro neadekvátně tvrdé potrestání viníků (Jech, 2008, s. 64-66). Obětí „režimu“ byla v tomto směru ve Chválenicích rodina Přibíků, která vlastnila jeden z největších statků v obci.

Oddělení části družstevníků z JZD nezůstalo dlouho bez odezvy. Vystoupivší členové byli neustále přesvědčováni o tom, že pochybili a byla jim stále podsunována možnost vrátit se zpět do družstva. Když nikdo z nich na nátlak nereagoval, došlo k situaci, že vše přijeli do obce řešit zastupitelé vyšších orgánů.

„Jedenkrát v červnu k večeru přijela do vsi velká početná skupina agitátorů, kteří měli přesvědčit zemědělce o přednostech JZD. Byli to pracovníci z úřadu KNV, ONV, OV-KSČ, vojenský útvar a polanci MNV. Bylo to na 50 lidí. Ve vsi nastalo pozdvižení. Skupiny se rozcházeli po jednotlivých staveních, která povětšinou byla zavřena jako pevnost, neboť bleskem se rozneslo, že přijeli

přesvědčovatelé. Psi štěkali jak se bušilo na vrata - no prostě bylo to vzbouření na vsi. Několik zemědělců se přeci jen podařilo dostat na MNV, ale po dlouhém hovoru se zase ničeho nedocílilo. Žádný do JZD zpět nechtěl. Všechno zůstalo zase při starém.“ (OÚ, s. 20-28, I. díl).

Jednání části chválenických zemědělců potvrzuje fakt, že v počáteční etapě vstupovali do JZD hlavně stoupenci KSČ a lidé, kteří nedisponovali prakticky žádnou půdou. V druhé polovině 50. let 20. století bylo již soukromě hospodařícím zemědělcům jasné, že perspektiva jejich činnosti je takřka nulová (Březina, 2008, s. 132).

I přes tento fakt, který si místní zemědělci zřejmě velice dobře uvědomovali, došlo opět po nějaké době k tomu, že pod nátlakem až na pár výjimek vstoupila většina zpět do JZD. Kronika se v této souvislosti zmiňuje pouze o tom, že byli všichni jednotlivě předvoláni na ONV a následně vstup potvrdili. Kronikář tomuto tématu nevěnuje větší pozornost, ani událost nikterak nekomentuje. Což mě stejně jako v případě zmiňovaných procesů s kulaky, o kterých je v kronikách pouze strohá a věcná zmínka, nutí k zamyšlení, zda v tomto směru kronikář zapisoval do kroniky běh událostí dle svého přesvědčení, či zda nepodléhal nátlaku tehdejší doby a záměrně události, jež jsou natolik závažné, přecházel.

Přesto, že kronikář nezmiňuje dopad kolektivizace na jednotlivé obyvatele Chválenic, můžeme však z kronik vyčíst jiná fakta, která dokazují dalekosáhlé následky kolektivizace na ráz krajiny.

„O koroptvích se přece musím zmínit. V roce 1946 byl jejich stav v katastru obce asi 1200 kusů. Odstřel byl přes 300 kusů. Postupem času odstraňováním křovin a chemickými látkami stavy koroptví se snižovaly a dnes je v revíru jen několik malých hejnek ani ne 100 kusů.“ (OÚ, s. 20-28, I. díl).

Kolektivní zemědělství zcela změnilo ráz okolní krajiny, z níž zmizely meze, remízky, rybníčky a mokřiny. Což v návaznosti jistě zapříčinilo vymizení mnoha druhů rostlin a zvířat, pro které byla dřívější krajina domovem.

„Pole po reformě socializace vesnice se sloučila v obrovské celky. Dnes již není, řekli bychom, taková malířská krajina jako bylo dříve, když malíři malovali naši Českou zem. To bylo sluncem ozářeno různé zákoutí našich vesnic, obklopenými malými dílci polí, na kterých v době žní bývaly nespočetné řady budek. To také mělo svoji vzhlednou krásu ovšem jen pro malíře. Dnes velké lány působí takovou mohutností, a na těchto se prohání moderní stroje, traktory, kombajny a jiné stroje, které dávají krajině ráz novoty socialistického přebudování na „novou vesnici.“ (OÚ, s. 20-28, I. díl).

Po roce 1989 se opět rozvinulo soukromé podnikání i v oblasti zemědělství. Nyní v roce 2015 ve Chválenicích soukromě hospodaří tři zemědělci. Jeden z nich se věnuje i chovu koní. Žádný z nich však hospodaření nestaví na první místo své obživy, stejně jako tomu bývalo v minulosti.

„Je to dobrý přivýdělek, k zaměstnání které dělám. Je to pro mě sezónní záležitost, i když můžu v klidu říct, že kdybych se tomu chtěl věnovat naplno, tak by mě to solidně uživilo.“¹³

„My máme ve Chválenicích několik lánů polí a luk. Všechny je prozatím necháváme obdělávat V. Kosnarovi. On nám za to dává každým rokem nájem a jsme spokojeni všichni. O pozemky je postaráno.“¹⁴

Z rozhovoru s respondenty je zřejmé, že soukromé zemědělství a hospodaření v této lokalitě zdaleka není na ústupu. Místní obyvatelé zde žijí v symbióze se soukromníky, kteří obhospodařují i jejich majetky.

¹³ Respondent č. 1

¹⁴ Respondent č. 2

4.1.3. Živnostenské podnikání v obci

Dle jmen se můžeme domnívat, že ve Chválenicích byla v prvním desetiletí 17. století zastoupena alespoň tři řemesla. Byl to hrnčíř, krčmář a švec. Krčmář si držel vedle hospody ještě pole. Což byl jev pro tuto dobu naprosto běžný.

Cekem klidný a prosperující život obce však narušila nelítostná třicetiletá válka, která měla tragický dopad na život všech lidí. Ani Chválenice nebyly této zkázy ušetřeny. Na počátku války byly zničeny všechny osady na panství. Když totiž roku 1620 hrabě Arnošt Mansfeld obléhal Plzeň a tábořil nedaleko Plzně, je pravděpodobné, že se vojáci vydávali za potraviny i do zdejší krajiny a sužovali její obyvatele (Bělohávek, 1975, s. 43).

Jak jsem již zmínila v kapitole o zemědělském hospodaření, toto období nutilo poddané robotovat na panském a nezbyval čas na práce na vlastních gruntech. Toto období řemeslům moc nepřálo. Zničená hospodářství se jen pozvolna začala zvelebovat. Pustá byla nejen chválenická panská hospoda, ale i zahradnické usedlosti ševce Řehoře a Adama hrnčíře.

V roce 1839 je již situace na poli řemeslného podnikání o mnoho lepší, což dokládá soupis obyvatelstva chválenické farnosti, který vyhotovil chválenický řídící Matěj Brejcha. Ve Chválenicích v té době byla pastouška, kovárna, u kostela byl hřbitov, u něhož byla zřízena hrobárna. Mrtvé pochovával hrobník Josef Kašpar, který pocházel z rodu pražského arcibiskupa a kardinála. Kardinálův otec se narodil ve Chválenicích. Bydlel v č. p. 32 a byl predikátem a cestmistrem. Což bylo též zajímavé řemeslo, které díky hlavní cestě, která Chválenicemi procházela, vzkvétalo. O údržbu cesty se staral cestář František Řepka. V krčmě č. p. 37 šenkoval František Přibík. Zastoupena byla i další řemeslnická práce, ve vsi bylo hned několik ševců. Z méně obvyklých řemesel můžeme zmínit, cihláře, o němž však není žádná zmínka, kde a pro koho cihly páčil. Pravděpodobně byl v panské štáhlavské službě (OÚ, 1930, nestránkováno). Řemeslníci se ve Chválenicích usazovali právě díky hlavní cestě vedoucí směrem na České Budějovice. Jak již bylo zmíněno v kapitole o

zemědělském hospodaření, daleko větší počet obyvatel se věnoval zemědělství. Řemeslníci konali svá řemesla jen občas, jelikož měli chalupu většinou s několika kusy polí a hospodářsky se opírali spíše o svůj zemědělský majetek než o řemeslo.

Rokem 1848 zaniká starý společenský řád feudální a nastupuje nový, kapitalistický. Ve Chválenicích přibývají další již více specializovaná řemesla jako je krejčí a kolář. Až do této doby v obci nebyla zastoupena živnost obchodnická, produkty do té doby pravděpodobně kolovaly formou směnného obchodu. Zboží kolovalo mezi lidmi za pomoci hokynářů, ve Chválenicích toto řemeslo zaujímaly především ženy, tedy hokynářky. Bývaly to obyčejné ženy, které chodily s nůš na zádech od chalupy k chalupě a skupovaly máslo, tvaroh i vejce. Zboží pak vozily na trh do Plzně. Z Chválenic jezdily na plzeňské náměstí celkem čtyři hokyně.

„V Plzni na náměstí se vždy sešlo a sjelo mnoho takových hokynářů a obchodovalo se. Přicházely tenkrát městské paničky a procházely se mezi řadami prodavaček. Nožíkem, který si přinesly ochutnávaly máslo, jestli není nahořklé, krátké či jinak vzhledné. To přešla taková dáma celou řadu a po všestranném ochutnání si konečně koupila 20 dkg nebo až ½ kila másla. To ještě smlouvala na ceně. Nemám po ruce co stávalo máslo, ale asi 10 Kč 1 kg. Když prodavačka nemohla všechno zboží prodat, musela ještě na tomto slevit, aby nemusela nést zpět domů. Taková byla doba.“ (OÚ, s. 48, I. díl).

Jedním z koloniálů, které v obci vznikly, byl obchod žida Šimona Tanzera. Obchůdek stál v ulici naproti kostelu Sv. Martina, v č. p. 24. kromě kramářství provozovali Tanzerovi i podomní prodej. Do domácností nabízeli typický židovský artikl, jímž byly látky a peří. Pro svůj obchod si pořídili i jednoho koníka s malým povozem.

„Bylo to velmi zajímavé, když se vstupovalo do takového krámků, kde nad dveřmi byl umístěn zvonek, takový, jako nosívala hříbata na krku. Při otevření zazvonil, aby obchodník, který míval obytnou místnost za krámem, byl upozorněn, že do krámu vstupuje zákazník. Zboží bývalo umístěno v regálech

se šuplaty. Převážně to bývalo zboží denní potřeby. Cukr býval ve velkých homolích, kvasnice, cikorie, žitná káva. Také zelená káva, která se doma pražila. Dále ocet a jiné nezbytné potřeby pro domácnost (mýdlo, soda atd.). Nějaké speciality se na vesnici neprodávaly. Na vesnici se mnoho nekupovalo. Nebývaly peníze na mimořádné potřeby. Šetřilo se na stará kolena, jak bylo heslo u každého člověka. Chléb se převážně pekl doma, také mléko bývalo z domácí produkce. I bezzemci chovali kozu pro mléko. Také bývalo v krámu cukroví pro děti, ale zase výběr nebyl velký. Převážně to bývaly bombony (špalíky), který za krejcar se nemohl vejít do pusy. Pak byl cukrkandl (pálený cukr), sladké dřevo, svatojánský chléb a nějaké drobné cukroví cucavé. To bývalo v plechových krabicích, a tou musel obchodník napřed udeřit o pult, než mohl vyjmout hrst cukroví. Čokoláda se ani neznala.“ (OÚ, s. 46-47, I. díl).

Dalším obchodem v pozdějších letech byla samoobsluha u Kašparů v bývalém tanečním sále, a prodejna masa a uzenin. O rozvoz mléka se staral mlékař Nolč, který mléko rozvážel v obrovských kovových konvích.

Počátkem 90. let 19. století nastal velký rozkvět úvěrních družstev. Kampeličky pomáhaly svým členům ve finančních záležitostech. Působily na úrovni obcí, vedení tak bylo v rukou lidí, kteří dokonale znali místní prostředí i jednotlivé obyvatele.

Ve Chválenicích vznikl spořitelní a záložní spolek v roce 1898. Později spolek převzal název „Kampelička“ po svém zakladateli. V počátcích spolek úřadoval v hostinci U Kašparů, později si již vystavěl svou vlastní budovu. Kampelička měla již od svého vzniku velký počet členů. Místní obyvatelé v kampeličce shledávali velikou hospodářskou výpomoc. Z vkladů, které hned v počátcích stoupaly, se platil úrok 3%, z půjček 5%. Oproti městským ústavům byl úrok z půjček mnohem nižší. Kampelička v obci fungovala skoro po celé jedno století. Definitivně uzavřena byla v 90. letech 20. století.

Rok 1945 a 1953 přinesl do tehdejšího Československa měnovou reformu. Směnný poměr starých platidel k novým byl 1:1. Občané si mohli vyměnit peníze pouze do určitého limitu. Finanční prostředky přesahující

stanovený limit byly uloženy a blokovány, stejně jako vklady, životní pojistky a cenné papíry. Došlo tak ke stažení části peněz z oběhu pomocí tzv. vázaných vkladů,¹⁵ ze kterých mohly být finance čerpané jen při splnění určitých podmínek.¹⁶ Situaci s vázanými vklady definitivně a velmi rázně vyřešila až měnová reforma v roce 1953.

Měnová reforma byla nutnou odezvou na tehdejší situaci, vzniklou zrušením lístkového systému, a byla řešením k zachování tržní rovnováhy. Dřívější lístkový systém limitoval obyvatelstvo množstvím přidělených potravinových a jiných poukázek. Zrušením tohoto systému se narazilo na nedostatečnou vybavenost země a neschopnost pokrýt poptávku po spotřebním zbožím. S měnovou reformou šla ruku v ruce nucená úprava cen veškerého zboží.

Chválenická kronika reaguje na tuto událost velmi podrobným zápisem, který shrnuje veškeré podstatné změny v cenách potravin a průmyslových výrobků. Detailně vypisuje změny týkající se sociálních poměrů. Oproti ostatním mediálním zdrojům z této doby nikterak nezaznamenává paniku spojenou s nákupní horečkou lidí, kteří ze strachu o znehodnocení úspor se snažili utratit veškeré finanční prostředky za potraviny a jiné výrobky.

Cenová politika tedy byla plně v rukou státu, což naplno podpořilo existenci tzv. černého trhu, který byl nelegální a stál pouze na vztahu poptávky a nabídky. Tento způsob obchodu zde byl již během válečného a poválečného období. Příkladem toho, že i ve Chválenicích černý trh vzkvétal je historka ze 70. let 20. století.

„ To Škodovka za nemalý prachy tenkrát dlouhodobě ubytovala několik Poláků na místní ubytovně. Voni tady dost čile zavedli obchod s různýma věcmá. Nejvíc si pamatuju, že šly na dračku ty jejich džíny.“¹⁷

Období po Sametové revoluci přineslo do Chválenic mnoho příležitostí pro rozvoj podnikání. První větší akcí v obci byla aukce kožešin. Díky

¹⁵ Dekret presidenta republiky č. 91/1945 Sb., o obnovení československé měny

¹⁶ Dekret presidenta republiky č. 91/1945 Sb., o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů

¹⁷ Respondent č. 4

keré si mnoho zdejších obyvatel vydělalo nemalý zisk ze svého dlouholetého hospodaření. Následovala vlna vzniku nových soukromých firem v různých oborech.

4.2. Proměna sociálních poměrů

Chválenice, o kterých v této práci hovoříme, můžeme chápat jako samostatnou sociální skupinu, organizované sdružení lidí, vnitřně rozčleněné za účelem přidělení určitých práv a povinností jak jednotlivcům – farář, učitel, starosta, tak skupinám – statkáři, domkáři, cikáni, žebráci, katolíci....

Tato sociální skupina se řídí určitými normami a pravidly, můžeme tedy o ní hovořit jako o společnosti. Každý občan vesnice zde měl, či má určité postavení v rámci společenského systému, tedy status. Nositelé určitého statusu mají určité chování, které se u nich očekává, tedy svou sociální roli. Setkáváme se zde jak s podobou získaného statusu, tak i připsaného, tzv. askriptivního.

Sociální rozvrstvení obyvatelstva ve Chválenicích v 17. století je možné rozpoznat z prvního seznamu obyvatel z roku 1624, který nám dává nahlédnout do vnitřního života obce a nastiňuje i její sociální skladbu. Nejbohatší byli ti, kteří odevzdávali 4-5 kop grošů úroku, byli čtyři. Devět občanů odevzdávalo 3-4 kopy grošů, dva platili 2-3 kopy, tři 1-2 kopy. Pak byli již jen opravdoví chudáci, kteří platili 30 grošů, ti byli tři a jeden dokonce platil pouze 6 grošů. S ohledem na to, že seznam též udává velikost obce na počátku třicetileté války je možné konstatovat, že větší část chválenického obyvatelstva žila na prahu bídy. Obec v této době měla zhruba kolem 120 až 150 obyvatel. V roce 1700 žilo ve vesnici dle hlášení chválenického faráře 165 a v roce 1713 pak 194 lidí. Z těchto čísel je vidět, že, od druhé poloviny 17. století nastává značný populační přírůstek (Bělohlávek, 1975, s. 42).

Ostrá třídní diferenciacce se na vesnici projevuje již od 16. století. Také rozdělení na sedláky a chalupníky kolísá a jasno přináší až robotní patent z roku 1777, který podle daňového klíče dělí hospodáře na sedláky, kteří mají robotu s potahem, a na chalupníky, kteří robotují pouze ručně. Základem pro studium sociální tváře obce v těchto letech se stává půda, na níž se hospodaří. Půda určuje hospodářský a sociální vývoj. Půda má v té době silnou stabilitu, zůstává u gruntu a pro ty, na které se nedostalo, protože se nemohla dělit, zbývaly dvě cesty, buď odejít a hledat si nové zaměstnání, což ovšem bylo vázáno souhlasem vrchnosti, nebo odejít do podružství. Tím vznikla na vesnici nová třída (Bělohávek, 1975, s. 46).

Patrimoniální systém trval na nedělitelnosti gruntů, a tak příslušníci selských rodin, pokud se nepřiznali do některého jiného statku, stávali se poddruhy, bezzemky a stavěli si domky buď na půdě selské, nebo obecní.

Statky v tomto období vlastnili výhradně muži, ženy zde pouze pracovaly, činily mužům uspokojení a plodily děti, což je jasným příkladem tzv. pohlavní sociální role. V této souvislosti byly ženy níže ve společenském žebříčku než muži.

Od druhé poloviny 18. století se projevuje na české vesnici dynamičnost. Vesnice byly přeplněné, stavení přelidněná, neboť téměř v každém domě byla podružská rodina. Buď u otce žila rodina syna nebo výminkář, bratři, jejich rodiny a podobně. V jednom stavení, tak byly i tři rodiny. Vznik této nové kategorie domkářů, vlastně podruhů s chalupou byl logickým důsledkem značného roztržení sociálně hospodářských poměrů a přelidnění obce. Později obyvatelé, kteří nevladnili půdu, si ve většině případů začali stavět domky bez pozemků a nesměli chovat dobytek. Odstěhováním ze statků nastalo určité odtržení, uvolnily se veškeré svazky k rodné půdě a vznikli námezdní zemědělní dělníci. Mezi chalupníky docházelo často k fluktuaci a synové chalupníků, domkářů a podruhů museli chodit za celou vesnici na vojnu (Bělohávek, 1975, s. 46).

V prvních desetiletích 19. století nebyla sociální situace ve Chválenicích příliš dobrá. Zejména u chudší vrstvy obyvatel. Ještě ve dvacátých

letech nebylo odstraněno tzv. „chození po třídě“¹⁸. Chudobinec pro místní žebráky byl postaven v roce 1921. Postaráno tak bylo o ubytování obecních žebráků, nikoliv však o jejich obživu. Později byli nemocní chudí umísťováni na obecní útraty v okresním chorobinci v Blovicích. Obecní kronika v několika záznamech zmiňuje existenci místního chválenického žebráka Soukupa. Tato postava se prolíná ve vyprávění mnoha příběhů z počátku 19. století. Soukupovo jméno nalezneme i v archivu školních kronik. Tento člověk přesto, že byl velmi chudý, a mezi lidmi se povídalo, že mnohokrát i nerudný, měl dobré srdce a mezi místními občany byl oblíben a tolerován. Stal se tak součástí koloritu obce na počátku 19. století. O jeho dobrácké povaze svědčí i fakt, že po své smrti odkázal veškeré své našetřené jmění místní škole, pro potřeby dětí. Na tehdejší dobu se jednalo o vcelku větší finanční obnos. Kronika zmiňuje, že Soukup byl člověk s vysokoškolským titulem a pozastavuje se nad faktem, že skončil jako žebrák. Životní osud Soukupa tedy potvrzuje, že s fenoménem chudých vysoce vzdělaných lidí se naše společnost potýkala již na počátku 19. století.

„Soukup – v dřívějším životě byl inženýrem. Jak se stalo, že tak klesl do takového stavu až žebral mi není známo a ani podrobnosti jsem se nedozvěděl. Byla to zvláštní postava. Chodil stále ve fraku s kloboukem širákem. Chodíval prý také do místní kovárny, kde se u ohniště ohřával a na ohništi si pekl na plechu placky z mouky a vody. Další žebračky domácí byly Hajzačka a také Pekařovic bába (jak měla přezdívku). Všichni bydleli v chalupě na Pecíru, nyní č.p. 65. Z cizích žebráků byl Franta ze Zálezí, takový hromotluk, ze kterého šel strach na kus cesty.“ (OÚ, s. 54, II. díl).

„Také zajímavý pár žebráků byl Toníček a Kačenka Jebenlovi. Ti chodili po celém širokém okolí. Toníček hrál na černé housle, při tom si pobrukoval stále stejnou písničku. Kačenka s nůší na zádech sbírala dary. Když přišel večer, vždy někde ve vsi ve stáji přenocovali a ráno pokračovali do další vesnice.“ (OÚ, s. 55, II. díl).

¹⁸ Význam tohoto slovního spojení je chodit po žebrotě.

Z uvedených úryvků je zřejmé, že žebráci byli chválenickými obyvateli přijímáni jako součást místní sociální skupiny a byl jim připsán i určitý status ve společnosti a pozice, byť ta nejnižší, ve společenském žebříčku. Byli obyvateli dokonce kategorizováni na „místní“ a „cizí“, což jim přinášelo opět určité postavení v místní společnosti a z toho vyplývající výhody.

Oproti tomu cikáni, kteří do vesnice zavítali několikrát do roka, nebyli nikdy včleněni do místní skupiny obyvatel. Byl jim připsán status nežádoucích a bylo s nimi i tak zacházeno. Starostové obcí s širokého okolí měli po celé roky snahu tyto kočovné obyvatele ze své obce jakýmkoliv způsobem vypudit.

„ Postrachem vesnice bývali kočující cikáni. Táhli s vozem přikrytým plachtou, který býval i ložnicí třeba deseti lidí. Vůz táhl obyčejně jeden hubený koník. Utábořili se někde blízko vsi, nebo na kraji lesa a celá rodina včetně dětí, které již uměly běhat se rozběhla po vesnici na žebrotu. Malé děti nosily cikánské ženy na zádech zabalené v kusu látky a dětem byly vidět jen hlava a černé oči. Jak se rozkřiklo, že jsou zde cikáni, již se před nimi vše zavíralo, neboť sebrali na co přišli. Cikánky mívaly dlouhé sukně až na zem, pod které schovávaly odcizené věci. Hlavně se specializovaly na slepice a měli velkou zručnost jak slepici chytit, aby ani nekřikla. Také hádaly z ruky, někdy přímo mocí si tuto věštbu vynucovaly. Staří cikáni také ostřívali nože a nůžky.“ (OÚ, s. 55, II. díl).

O několik desítek let později, v období šedesátých let 20. století již můžeme v obecní kronice nalézt následující příspěvek, který hodnotí problematiku jedinců ze slabých sociálních vrstev a Romů následovně:

„ Dnes cikáni jsou zapojeni do pracovních poměrů a z většiny se stali řádní lidé. I děti chodí do školy. V dnešní nové vesnici není k vidění žádný žebrák. Naše socialistická společnost zařídila, že je o všechny staré lidi velmi dobře postaráno. Jsou vystavěny nákladné domy důchodců, kde jsou umístěni staří lidé a je o ně vzorně postaráno. V DD jsou lidé ze sociálních tříd. Jsou zde prostí lidé i s vysokým vzděláním.“ (OÚ, s. 55, II. díl).

Éra socialismu přinášela mezi lidi názory o rozkvétající vlasti a velmi dobrých sociálních i hospodářských poměrech. V povědomí lidí se tak šířily programové myšlenky o dokonalém venkově. Tento příspěvek poukazuje na zkreslený názor o sociálních podmínkách tehdejší doby.

Komunistický převrat v roce 1948 zcela zásadním způsobem přetvořil tradiční sociální strukturu českého venkova a změnil pozici jednotlivých společenských vrstev v něm. Od vzniku samosprávy, v průběhu sta let, došlo u volby představitelů významných obecních funkcí k posunu ve společenském žebříčku směrem k nižším sociálním vrstvám. Majetnější občany, dříve statkáře, ve vsi postupem času vystřídali zástupci střední společenské třídy. Převahu získali řemeslníci, dělníci, a to jak v zastupitelstvu, tak i v dalších místních organizacích, jejichž vznik často se změnou politické orientace souvisel.

4.2.1. Statistiky týkající se životní úrovně v obci

Životní úroveň obce se po dlouhé období odvíjela od hospodářského vývoje. Zemědělství se výrazně promítalo do životní úrovně obyvatelstva. Tento fakt potvrzuje statistika pracovního zařazení tehdejších obyvatel obce.

Tabulka 1

Rozmístění a příslušenství k hospodářskému odvětví v roce 1961

	počet osob
Zemědělství	127
Průmysl	123

Tabulka 2

Rozmístění v daném hospodářskému odvětví v roce 1961

	počet osob
Dělníci	187
Ostatní zaměstnanci	74
Zemědělci v JZD	114
Soukromí hospodáři	15

Chválenice i přidružené obce byly zemědělské vesnice a proto úroveň zemědělství po celá léta měla dopad na život obyvatelstva. Dokladem toho byla vysoká úroveň bydlení a vybavení domácností na počátku 80. let 19. století.

Tabulka 3

Vybavení domácností v roce
1970

	celkový počet kusů v obci
Koupelna	49
Sprchový kout	1
Ústřední topení	6
Etážové topení	1
Vodovod	64
Elektřina	102
El. ohřívač vody	24
El. kuchyňský sporák	40
Plynový kuchyňský sporák	21
Chladnička	71
El. pračka	84
Televizor	81
Kuchyňská linka	8
Kuchyňský robot	8
Vysavač	42
Motocykl	39
Automobil	39

Tabulka 4

Počet obydlených domů v roce 1970

	počet nemovistostí
Celkem	91
Rodinné domy	47
Zemědělské usedlosti	39
Bytový dům	1
Ostatní	4

Tabulka 5

Počet obydlených domů v roce 1961

	počet nemovistostí
Celkem	100
Rodinné domy	53
Zemědělské usedlosti	45
Ostatní	2

Celkový počet nemovitostí v roce 1970 byl 91. Souhrnný počet domácností, které byly do průzkumu v tomto roce zahrnuty, není znám. Lze však předpokládat, že se pohyboval od 120 do 150 domácností s odhadem od celkového počtu obyvatel, který činil 374 osob a vzhledem k tomu, že v počtu nemovitostí figuruje jeden bytový dům, který čítal několik bytových jednotek a k rodinným poměrům, které v této době v obci panovaly. Nemalý počet rodin, žil v roce 1970 v několikageneračních domácnostech. Na jednu nemovitost, tak mohly připadnout i dvě domácnosti.

Vyšší životní úroveň se projevila i na úpravě domů. Staré dřevěné a nevyhovující domy se bouraly. Ze stabilního katastru pořízeného v roce 1838, kde domy i pole dostaly tehdy čísla, byl zachován i plánec, zvaný indikační skica.¹⁹ Skica udává, že v roce 1838 bylo ve Chválenicích 41 usedlostí, v roce 1856 pak 51. V obci tehdy bylo 47 obytných domů.²⁰ Obytná stavení byla přízemní, jednoduchá, ale prostorná. Hospodářská stavení odpovídala svému účelu. Z těchto 47 domů, bylo 10 kamenných nebo zděných, 20 z nepálených cihel tzv. vepřovic, 17 ze dřeva. Dva domy byly poschoďové, 12 jich bylo kryto taškami, 35 došky, slámou (Bělohlávek, 1975, s. 62). V dnešní době 21. století, již ve vsi nestojí jediné roubené stavení, lze však ještě nalézt domy z nepálených cihel.

„V baráku po Čunátovejch jsou pořád vepřovice. Proto je barák tak těžko prodejnej, nikdo ho nechce. Vždycky ho někdo na čas koupí, ale i když se neustále renovuje, po nějaký době vystoupí ven ten typickej zápach, staroby, kterej se drží v těch vepřovicích. To už z baráku nikdo nedostane, ty cihly jsou tím zápachem načpělý.“²¹

¹⁹ Popis indikační skici

²⁰ Katastrální soupis

²¹ Respondent č. 5

Z tabulek č. 2 a 3 je zřejmé, že mezi lety 1961 a 1970 byl ve Chválenicích úbytek obyvatelstva, potvrzují jej i další statistiky, viz. tab. č. 4-7.

Tabulka 6

Počet obyvatel v roce 1961

Celkem obyvatel	398
Muži	201
Ženy	197

Tabulka 7

Věkové rozvrstvení v roce 1961

	0-14 (roky)	15-59 (roky)	69 a více (roky)
Muži	46	125	30
Ženy	40	110	47

Tabulka 8

Počet obyvatel v roce 1970

Celkem obyvatel	374
Muži	164
Ženy	180

Tabulka 9

Věkové rozvrstvení v roce 1970

	0-14 (roky)	15-59 (roky)	69 a více (roky)
Celkem	64	199	79

V roce 2013 byl počet obyvatel 688. Statistiky za posledních 10 let jasně dokazují strmý nárůst počtu obyvatelstva ve Chválenicích. Věkové rozvrstvení bylo v předešlých letech ustálené, převažoval počet obyvatelstva ve věku 15-59 let. V roce 2013 stále převažují občané v produktivním věku 15-59 let, avšak poměr vůči ostatním věkovým skupinám je nepoměrně vyšší. Narůstá i poměr počtu dětí ve věku 0-14 let. Průměrný věk obyvatel Chválenic z roku 2014 byl 38 let. Tento výkyv byl způsoben přílivem generace v produktivním věku, který byl zapříčiněn developerským projektem na výstavbu satelitní části obce. V horní části obce bylo v posledních 5 letech vystavěno několik desítek nových domků. Tento developerský projekt, zcela pozměnil tvář obce, nejen po stránce urbanistické ale i po stránce sociálního či věkového rozvrstvení obyvatel, zasáhl i do oblasti hospodářského, kulturního a politického života obce.

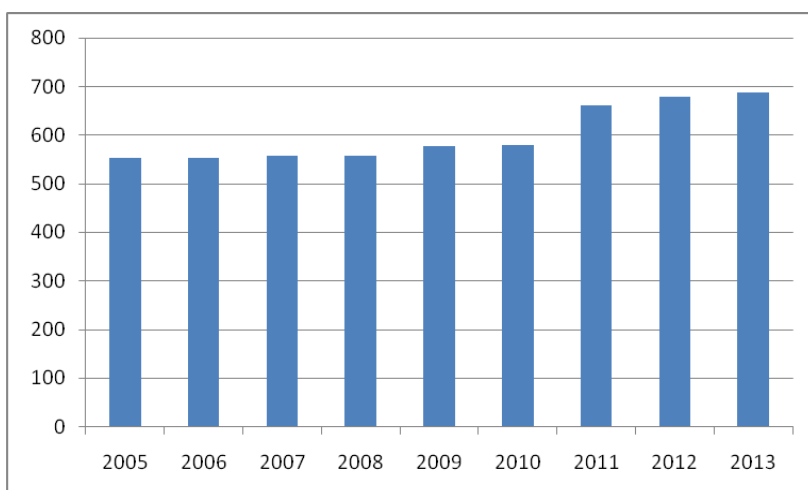
Tabulka 8

Věkové rozvrstvení v roce
2013

	0-14 (roky)	15-59 (roky)	69 a více (roky)
Celkem muži i ženy	125	487	76

Vývoj počtu obyvatel (<http://www.odhadonline.cz/odhad-statistika-kriminalita-nezamestnanost-prumerna-mzda-nemoci-znalecky-posudek-odhadce-znalec-obec-chvalenice-okr-plzen-mesto/>)

Vývoj počtu obyvatel za posledních 10 let

Národnostní složení obce (<http://www.odhadonline.cz/odhad-statistika-kriminalita-nezamestnanost-prumerna-mzda-nemoci-znalecky-posudek-odhadce-znalec-obec-chvalenice-okr-plzen-mesto/>).

Česká: 99.04%
Moravská: 0.00%
Slezská: 0.19%
Slovenská: 0.58%
Romská: 0.00%
Polská: 0.00%
Německá: 0.00%
Ruská: 0.00%
Ukrajinská: 0.00%
Vietnamská: 0.00%
Ostatní: 0.19%
Nezjištěno: 0.00%

Z posledního grafu je zřejmé, že národnostní zastoupení ve Chválenicích je jednoznačně tvořeno obyvateli s českou národností, v menšině jsou pak obyvatelé slovenského původu. Národnostní složení prošlo proměnou pouze v období válek, především a v letech 1939 až 1945, kdy bylo místní obyvatelstvo promíšeno s příslušníky německé národnosti, kteří zde však neměli trvalý pobyt.

4.3. Proměna politických poměrů

V této kapitole nahlédneme na to, jak probíhala proměna politických poměrů v obci Chválenice, a jak zasáhla do obecního života.

Politický život se v obci rozvíjel velmi těžce. Obec byla rozdělena především podle rodinných vztahů, mezi jednotlivými rody se v minulosti vytvářely jakési skupiny. Až na prahu 20. století se ve Chválenicích zachytily myšlenky rozmáhajícího se dělnického hnutí. Jeho průkopníky byli především dělníci pracující v nedalekých sulkovských a litických dolech. K dělníkům se postupně přidali i někteří zemědělci.

V roce 1905 byla 28 členy založena sociálně demokratická organizace. O rok později se vytvořila agrární organizace, později republikánská organizace zemědělského lidu. Drobnými domkáři pak bylo v roce 1912 založeno Domkářské sdružení, inklinující k sociálně demokratické straně.

Několikaleté období po vzniku samostatné republiky bylo poznamenáno zejména v pozdějších letech krizí politickou i hospodářskou, která se na náš stát přenášela ze světového dějiště. A je pochopitelné, že se odrážela i v životě Chválenic. Velká hospodářská krize konkrétně zasáhla chválenické obyvatele, kteří v té době pracovali jako dělníci ve Škodovce, která byla již od počátku 30. let 20. století poznamenána nezaměstnaností. V obci se střetávaly dva živly, zemědělský a dělnický. Toto se samozřejmě odráželo i v

politickém životě obce. Tuto skutečnost dokládají výsledky voleb do obecního zastupitelstva z dob předmnichovské republiky. Agráři měli pravidelně převahu 1 hlasu. V roce 1931 se utvořila organizace národně socialistická, která asi o třetinu zmenšila hlasy strany sociálně demokratické. Při volbách do poslanecké sněmovny v roce 1935 byly ve Chválenicích odevzdány hlasy také pro KSČ (Bělohávek, 1975, s. 67).

Nelehké období 2. světové války přineslo spletitou politickou situaci nejen ve světě, ale i v Čechách. V období fašistické okupace se i chváleníčtí občané zapojovali do odbojové činnosti. Poslouchal se zahraniční rozhlas, a sílilo přesvědčení, že nacismus musí být zničen. Do odbojového hnutí se zapojila řada občanů. Kromě již zmíněného řídícího učitele Benedikta Břejchy byli pro sabotáž uvězněni i Emanuel Balvín a Adolf Kvídera.

Následujících třicet let po válce změnilo svou dynamičností zcela vývoj Chválenic. Obecní kroniky toto období popisují jako etapu budování socialismu, přinášející vysokou životní úroveň všem obyvatelům obce. Významným mezníkem pro rozkvět socialistické éry byl rok 1945. Po osvobození z nacistické okupace se ve Chválenicích ustavila místní organizace KSČ. „Uvědomělí“ členové za podpory vyšších stranických orgánů trpělivě přesvědčovali další obyvatele o nutnosti socializace. Stejně tak, jako v celém státě, tak i ve zdejší obci probíhal po osvobození boj s reakcí, někdy skrytý, jindy otevřený.

Vítězství pokroku ve vývoji naší země v Únoru 1948 však přineslo jasné výhledy i do života zdejší obce. Počaly se plně rozvíjet nové pokrokové myšlenky. Vedoucí úloha KSČ byla potvrzena a komunisté se postavili do čela nové etapy ve vývoji obce. Podpora obyvatelstva vládě obrozené Národní fronty se projevila i ve vítězných volbách v roce 1948, kdy Chváleníčtí prokázali kladný postoj odevzdáním svých hlasů pro budování socialismu v tehdejším státě (Bělohávek, 1975, s. 68). V rámci budování socialistického venkova se občané pilně zapojovali do zlepšování životního prostředí, účastnili se dobrovolných prací při úpravě obce v rámci akce „Z“ a zapojovali se i do budovatelského úsilí. Během tohoto období socializace, bylo ve Chválenicích společnými silami vybudováno několik staveb. Počínaje stavbou nového obecního úřadu, prodejny

smíšeného zboží a opravou původní staré budovy poštovny, či střechy kostela, konče. Místní občané, povětšinou řemeslníci, se brigádám na stavbách věnovali ve volném čase. Odpracovány byly tisíce hodin. Například v roce 1987 bylo na schůzi NF domluveno, že každý práce schopný občan by měl odpracovat 30 hodin zdarma a hodiny navíc budou propláceny dle příslušného sazebníku. Nekvalifikované práce 10,- Kčs a kvalifikované 12,- Kč.

Nutno konstatovat, že období socializace se na rozkvětu obce podepsalo největší měrou, v porovnání s předchozím a následujícím obdobím. Podrobněji se na vývoj obce a zdejšího životního prostředí zaměříme v závěrečné kapitole této práce, která zahrnuje i výsledky terénního průzkumu na dané téma.

Do práce místního národního výboru se promítaly v plném rozsahu reformy provedené v řízení, plánování a financování. V 60. letech byla dokončena územní přestavba státu vytvořením větších administrativních celků. Bylo zřejmé, že je mnohem prospěšnější, budou-li jednotlivé obce tvořit větší celky. A tak došlo v roce 1964 ke sloučení Chválenic s Chouzovy a Želčany do jedné obce pod Místním národním výborem ve Chválenicích. Toto sloučení třech blízkých obcí přetrvává doposud.

Co se týká politických procesů během období komunistické vlády, není znám žádný politicky motivovaný zločin, který by se v této době ve Chválenicích odehrál. Obecní kronika v tomto ohledu nezmiňuje žádný případ. Záznamy se však zastavují u případu rehabilitace jednoho z místních obyvatel. Lidové noviny tehdy otiskly seznam občanů republiky, kteří byli neoprávněně odsouzeni v padesátých letech. V novinovém článku z 12. 2. 1991 bylo zahrnuto i jméno Františka Kosnara, který byl následkem otcova soudu rovněž v nemilosti. Byl nucen proto na vojně sloužit u praporu technických prací, nazývaném proslulou zkratkou PTP. Zde sloužili převážně chlapci z takto postižených rodin. Jednalo se o nejtěžší práci, včetně práce v dolech.

Konec éry socialismu, který přišel v listopadu 1989 je v místní kronice zaznamenán velmi podrobně. Zbyněk Boehm, poslední současný kronikář, popisuje listopadové události v poměrně podrobném časovém sledu. Detailně

zaznamenal veškeré dění v Praze, Plzni a následně situaci v obci.

„Doma, konečně doma. Co se asi děje ve vsi? Dozvídám se, že v sobotu druhého prosince k nám do vsi přijíždějí dva studenti z Plzně, s videokazetou se zásahem proti studentům v Praze. V sálu kulturáku se schází asi 50 lidí a po besedě se studenty se kolem nich tvoří skupinka, kteří chtějí blíže poznat situaci na fakultě v Plzni. Studenti jsou pozváni do vesnice na středu 6. prosince. V tento den u nás prakticky vzniká Občanské fórum.“ (OÚ, s. 236, III. díl).

Mluvčím OF se stal Miroslav Holeček, rodák z Chválenic, Ivan Kuchta a Petr Řezníček. První svobodné volby se konaly 24. listopadu 1990. Chválenice měly v tomto roce celkem 271 voličů, Želčany 50 a Chouzovy 45. Volilo 245 občanů z Chválenic, 48 ze Želčan a plný počet 45 z Chouzov. V následujících letech již nebyla nikdy tak silná účast voličů, tak jako u prvních voleb po revoluci. Podle největšího počtu získaných hlasů ve stranách se do zastupitelstva dostali kandidáti OF, ČSZ, KDS, KSČ. Celkem nejvíce hlasů, tak jako na jiných místech republiky, získalo OF – 1421 hlasů, na druhém místě koalice – 703 hlasů, následovalo KSČ – 499 hlasů, a se 115 hlasy nezávislí.

V roce 2014 vyhrála volby strana TOP 09. Počet přihlášených kandidátů v tomto roce byl výrazně vyšší než v předešlých letech, počet kandidátů činil 44, což svědčí o výrazné nespokojenosti občanů s posledním pětiletým obdobím. Na kandidátských listinách se v roce 2014 objevila i jména občanů, kteří se až doposud do politického života obce výrazně nevměšovali. Doposud ve volbách do zastupitelstva obce kandidovali vždy stejní lidé, jejich obsazení se proměnilo během posledních let od roku 1989 pouze minimálně, vystřídána byla během tohoto období pouze starší generace zastupitelů, kteří se ocitli ve vedení obce těsně po založení OF. Složení mladé elity v obecním politickém životě Chválenic bylo až doposud ustálené. Rok 2014 však do Chválenic přinesl nový směr, do vedení obce byl na post starosty zvolen Pavel Kvídera, člověk doposud minimálně politicky dotčený avšak zástupce nové mladé generace. Nálada občanů po podzimních volbách pookřála a Chválenice

vstupují do dalšího pětiletého období s velkým očekáváním. Je zřejmé, že politický život obce není obyvatelům Chválenic lhostejný.

4.4. Proměna kulturních poměrů a školství

4.4.1. Společenský život v obci

Proměnu společenského života podrobně mapuje především druhý a třetí díl kronik. V druhém díle kroniky však kronikář na jejím počátku podrobně zaznamenává své osobní vzpomínky vážící se k místním lidovým tradicím a obyčejům, které doprovázely různá období roku.

Díky této podrobné retrospektivě se dostáváme zpět až do let 1850-1900. Bylo to období zasvěcené především práci na polích a gruntech. Po několikaměsíčním lopocení na polích, které vyvrcholilo obdobím sklizně, přicházely oslavy ukončení žní. Slavnost spojená se závěrem žatvy v tradičním hospodářství začínala obřadním odvozem posledního snopu z pole. Ozdobenému snopu se říkalo „baba“ nebo „děd“. Tento snop byl naložen na žebříňák a za doprovodu muzikantů se s ním jelo k panu hospodáři, který za žertovných průpovědek ženců, všechny obdaroval a pohostil. Poté vypuklo pravé dožínkové veselí s hodováním, popíjením, zpěvem a tancem. Oslava dožínek postupem času začala odrážet tzv. „tvář venkova“. V 19. století byl podtrhován její národnostní ráz a ve 20. století se i na podobě dožínek projevil vliv politických poměrů. Ve Chválenicích se v tomto období oslava dožínek proměnila v „dosečnou kombajnerů“. Dosečná končívала vždy v místním hostinci.

Dalším krásným zvykem, který se pojil s pracemi okolo hospodářství byly tzv. „hrátky“. Tento pojem je dodnes ve Chválenicích užíván v souvislosti s přátelským pozváním na návštěvu. Říká se „přijďte na hrátky“. Původ tohoto slovního spojení vychází z doby, kdy se lidé scházeli a navzájem si vypomáhali

při některých domácích či sezónních pracích, jako například draní peří. Ve Chválenicích se lidé scházeli v sušárně, která bývala u Přibáňů (Nolčů č. p. 2), stála na zahradě za stodolou, poblíž rybníčku Jasanka. Místní se v sušárně scházeli v období sušení ovoce. Sušily se především švestky a hrušky, a bylo zapotřebí topit ve dne i v noci, aby se sušení nepřerušilo. Dobrou pochoutkou bývaly sušené hrušky „předsedavky“, které za syrova škrabaly v krku, sušené však byly výborné. Bývaly levné, prodávala se jich celá nůše jen za 1 korunu, v zimě z nich bývala výborná povidla. Při sušení se scházelo vždy několik sousedů a vyprávěly se různé historky. Též sběr ovoce a příprava na sušení byly doprovázeny bohatou lidovou slovesností.

Sušárna v tehdejší době tedy plnila funkci nejen hospodářskou, ale i kulturní. Dnes je na jejím místě již jen zbořeniště, a hrátky se provozují všude, kde se zrovna místní domluví. V 70. až 80. letech 20. století se pořádaly hrátky v přísálí hostince Na Radosti. Scházela se zde mladší generace a zábava spočívala v poslechu magnetofonových nahrávek. Starší generace se zase scházela u „hrátek s harmonikou“. Tento pěkný zvyk je v obci dodržován ještě dnes.

Také zabíječky byly a stále jsou spojeny s řadou tradic a zvyků.

„Dříve se maso ze zabíječky převážně udilo na domácí šunky. Provádělo se různě, buď se udilo v některém otevřeném komíně, nebo v udírně, třeba nouzově ze starého pařáku udělané, který se postavil na dvoře a topilo se převážně tvrdým dřívím, jako je buk, švestka a jiné. Také se mnohokrát doslechlo, že Frantíkovi X. shořelo maso co udil. Obvyčejně to bylo, že se více zatopilo a unikající sádlo nateklo na oheň a již to bylo. Když se hned nezjistilo, shořelo na škvarek.“ (OÚ, s. 45, II. díl).

Dělávaly se droby - jitrnice a jelita, které se dávaly na ochutnání sousedům, ti zase opláceli, když zabíjeli oni (OÚ, s. 305, I. díl). Tento princip byl jednoduchý a však velmi účelný v době, kdy bylo skladování potravin složité. Díky sousedské směně, tak bylo v domácnosti čerstvé maso po celý rok. Později v období 2. světové války, bylo zavedeno, že kdo měl splněny všechny

dodávky veškerých zemědělských produktů, mohl si na zvláštní povolení vepře zabít. Po porážce muselo být odevzdáno určité množství sádla, které zvažil a určil stanovený odhadce. Bývalo to i přes 10 kg sádla. Tento způsob povolených zabíječek opět znevýhodňoval soukromé zemědělce, kteří málokdy splnili povinné dávky tak, aby jim bylo povolení schváleno.

Kromě tradic spojených s hospodářským životem lidí, byly i tradice výroční. Kromě Velikonoc, Vánoc, Mikuláše a 1. Máje, které jsou tradicí jež se slaví všude v Čechách, dodržovaly se ve Chválenicích zvyky spojené s oslavou poutí a posvícení.

Jednotlivé svátky výročního cyklu měly nejen kulturní, ale také náboženskou podstatu, jelikož vycházejí z křesťanských tradic. Tyto svátky byly v období komunistického režimu potlačovány a byla snaha je zesvětlit. Písemné prameny nezmiňují žádný konkrétní zásah do průběhu těchto církevních svátků během komunismu ve Chválenicích.

Největší církevní svátek Velikonoce, býval a stále i dnes je ve Chválenicích spojen s tradičním „křístáním“, kdy průvod chlapců v čele s „pánem“ prochází obcí za hromotného rachotu „rachtaček“. Je to období, kdy v obci utichají kostelní zvony. Průvod obchází obcí od Zeleného čtvrtka do Bílé soboty. Chlapci vychází do vsi vždy o 6 hodině ranní, pak v poledne a večer v 6 hodin. Při poslední občůzce bývají za „křístání“ obdarováni. Koledu rozděljuje nejstarší chlapec, který je určen za „pána“ a má právo rozhodnout v jakém poměru bude koleda rozdělena mezi ostatní „křistače“.

„Chodí jenom kluci, holky mezi nás nesmí. To je tradice. Pána dělá buď jeden, nebo i víc kluků, podle toho, kolik jich ten rok končí 6. třídu na ZŠ. Pány může dělat jenom, ten, kdo pravidelně chodil několik let po sobě. Je to za odměnu, protože je to už naposled, pak chodí zase mladší. Když vybereme koledu, dneska jsou to většinou peníze a nějaké sladkosti, tak pánové si mezi sebe rozdělí půlku, a druhou rozdělí rovnoměrně mezi ostatní. Ten, kdo dělá pána, musí mít notýsek, a zapisuje docházku, kdo kolikrát šel.“²²

²² Respondent č. 6

V tomto zvyku, který na venkově místy přetrvál, nalézáme předkřesťanské prvky. Předkové věřili, že hlukem a rámusením se dají odehnat zlé síly (Motlová, 2010, s. 31). Tento nádherný zvyk si svou tradici udržel po celá léta, nikdy nebyl přerušen. Na „křistání“ dále navazují pondělní obchůzky, které jsou též kolektivní, většinou se děti dělí na dvě části a předem si vymezují svá „teritoria“. Zvyky spojené s Velikonocemi mají dnes v obci spíše pohanský charakter.

Tradiční květnová pouť se slaví vždy první neděli v květnu. V dřívějších letech před válkou chodívalo procesí do kostelíka sv. Vojtěcha do Borku Nebílovského. Dle pověsti se zde při jedné ze svých cest zastavil sám sv. Vojtěch, a jak klečel a modlil se, zůstala v kameni vytlačena jeho kolena (OÚ, s. 137, I. díl). Tento kámen je v kostelíku dodnes. Místní tomuto místu říkají „Na Planinách“. Atmosféra této tradiční pouti bývá neodolatelná. V mnoha domácnostech se stále drží tradice pečení pouťových koláčů. Avšak původní církevní charakter se u této slavnosti postupem času též změnil na pohanskou zábavu.

S počátky křesťanské církve souvisí také tradice posvícení. Slovo „posvícení“ je odvozením od „posvěcení“, rozumí se posvěcení kostela. Slavnost by se měla konat v den vysvěcení místního kostela. Toto datum je však málokde známé, je tedy jednodušší vztáhnout posvícení k svátku patrona jemuž je místní kostel zasvěcen (Motlová, 2010, s. 194). Tak tomu je i ve Chválenicích, kde se posvícení drží v chladných podzimních měsících a splývá se svátkem sv. Martina.

Tradice posvícení však stejně jako masopust a dožínky původně nevycházela z církevních tradic, ale měla své kořeny již ve středověku a pojí se s pohanskou oslavou úrody. Spojitost s pohanskou stránkou tohoto svátku lze nalézt ve Chválenicích též v 18. století, kdy se o sv. Martinu, všichni, kteří nehosподаřili na vlastním statku, hlásili na štáhlavském zámku a oznamovali, kde se budou příští rok zdržovat ve službě, jelikož končil roční cyklus a všichni, kdo byli ve službě, byli zpětně za celý rok vyplaceni. Proto každé posvícení

bývalo doprovázeno bujarou zábavou v hostincích, kde se utrácela část roční výplaty.

„Posvíceni - jó posvícení martinské, to se u nás oslavuje slavně. Všade se pekou husy, kachny, bažanti i zajáci a co řízků bývá i jiných dobrot. Letos se prodalo v místní prodejně jednoty přes 200 kg masa. Posvícení se slavilo 13. a 14. listopadu. Byla tancovačka a tolik lidí, že se do hospody nemohli vejít. Tančilo se až do rána. Druhý den byla pěkný hodinka od 10 hodin dopoledne. Na tuto hodinu se zase scházejí tancechtiví lidé a již to jede jako včera. Je zvykem, že na pěknou se ženy strojí do nejlepších šatů. Po 13 hodině se jdou domů naobědvat a hned zase zpět do hospody a tančí se zase do rána. Pěkná bývala zvláště honosná pro ženské páry, kdy si mohli jak říkávají pěkně zatančit, neboť v neděli to nebylo možné pro velkou účast mladých.“ (OÚ, s. 291, I. díl).

Lidmi nejvíce vnímaný křesťanský svátek Vánoce se zpočátku slavil vesele až bujaře. V pozdějším středověku se Vánoce ztišily, zvážněly a barokní kultura jim dodala zdobnosti a lesku. Proměnlivé podoby Vánoc různým způsobem přijímaly lidové zvyky a obřady vykonávané k zajištění hospodářské prosperity a osobního štěstí a s nimi i magické rituály poodkrývající budoucnost. Původně se vázaly k zimnímu slunovratu. Mnohé ze starých obřadů a úkonů se již vytratily, čas však přinášel nové zvyky. Dnešní podoba Vánoc je nejvíc ovlivněna tradicemi, které vznikaly v městském prostředí během 19. a 20. století. Obecně se dnes Vánoce vnímají jako svátky hojnosti, rodiny, štědrosti a splněných přání (Motlová, 2010, s. 257).

Chválenická kronika podrobně popisuje téma Vánoc, na které v předvánočním čase předešlých let probíhala společenská beseda s historikem JUDr. Bělohlávkem. Ten zmínil vánoční zvyky a tradice již zaniklé, i ty, které se v plzeňském kraji stále udržují. Vánoční zvyky vždy udržovaly lidskou pospolitost a probouzely v lidech soucit a solidárnost. Na téma Vánoc v druhém dílu kroniky vzpomíná i její autor Josef Boehm:

„Ráno, když maminka pouštěla drůbež, musel být dán na dvůr dokola zatočený řetěz, do kterého sypala drůbeži zrní, aby se držela doma a nerozbíhala se po okolí. Ráno ještě za tmy jsme chodili na zahradu slámou obvazovat stromy. Při tom se říkávalo, a to hodně nahlas: švestičky, hruštičky ovazujte se, ať máte dost ovoce a pak se vždy na konci říkanky volalo obyčejně na sousedy například – na Sýkorovic mráz. Samozřejmě, že Sýkorovic Baruška si to nechtěla nechat líbit a zase volala na naše stromy mráz. Tak ráno na Štědrý den hlaholily hlasy na zahradách a hnedle byly hádky, neboť žádný nechtěl, aby u nich přišel na stromy mráz. Večer obyčejně děvčata třásla šerákem a přitom říkala – třesu, třesu bez, ozvi se mi pes, kde můj milý večerí dnes. Pak čekala, kde se ozve pes, a to bylo místo kam se vyvdá. Po večerí bývaly zvyky lití olova, pouštění svíček ve skořápkách, po míse s vodou a komu nejdál doplavala, ten se nejdál dostal. Házení střevíce přes hlavu, že se brzy vdá.“ (OÚ, s. 441, II. díl).

Další zmínky z kronik na téma Vánoc se váží k popisu, sociálních a hospodářských poměrů, které podobu Vánoc v různých letech ovlivňovaly.

Vánoce roku 1918 přivítala většina obyvatel nově vzniklého Československa s radostí a nadějí. Nikdo si nedokázal představit, jak kruté budou některé následující roky, zejména ty pod nacistickou a komunistickou vládou (Kouřovi, 2009, s. 10).

Vánoce ve Chválenicích byly ve druhém roce války smutné. Informace o tehdejší Štědrém dnu by se daly heslovitě shrnout do několika strohých frází – málo cukrovinek, chudé stromky a nucené zatemnění. O světelné vánoční výzdobě na ulicích si lidé tehdy mohli nechat jen zdát. Jen na rozcestích stávaly malé dřevěné lucerny, které udávaly směr jízdy. Jedinou zábavou kromě posezení v rodinném kruhu bylo na Štědrý den rádio. I půlnoční mše se z moci úřední konala ve 4 hodiny odpoledne.

O rok později nebyly o nic veselejší. Kapři se prodávali 1 kg za 16,- K. Lidé stáli na jejich prodej 22. prosince již od tmy. Ryby se prodávaly až do Štědrého dne. Jezdilo se pro ně například do Štáhlavského dvora. Ve smíšených oblastech se pro Němce ryby prodávaly již o dva dny dříve.

V roce 1944 běžely od úst k ústům zprávy o ztrátách na životech a na majetku při náletu. Navíc lidé měli strach o své známé a příbuzné žijící v Plzni. Poslední letecký pozdrav roku 1944 poslali Spojenci nad Plzeň na Boží hod vánoční, 25. prosince (<http://www.sankot.cz/rozcestnik/z-meho-regionu/pribeh-y-z-regionu-1938-1945>).

Vánoční svátky pod hákovým křížem tehdy zcela ztratily charitativní rozměr, který byl nacisty potlačen. První rok války nabral spíše konzumní charakter Vánoc. Vzniklý válečný konflikt lidí zvláště ve velkých městech nikterak neodrazoval od nákupní horečky. Mnoho pražských obchodů v roce 1939 dokonce prodlužovalo svou otevírací dobu. O rok později byla vánoční atmosféra již značně poznamenána přidělovým systémem. Přesto, že stránky protektorátního tisku nabízely nesčetné množství reklam na drahé dárkové zboží, bylo ve skutečnosti velmi těžké sehnat i základní potraviny, které podléhaly přidělovému systému. Lidé tak byli nuceni nakupovat na černém trhu, kde se kilogram hrubé mouky v roce 1941 prodával za 60,- K, na konci války za 150,- K. V posledních měsících okupace byly ceny na černém trhu většinou 10-40krát vyšší než ceny úřední. Hospodyňky tak pekly vánoční cukroví a pokrmy ze všech možných náhražek. Pod vánoční stromeček byly nadělovány především knihy českých autorů s vlasteneckou tematikou. Ve většině rodin však po dobu války stromeček nebyl, nebyl ani tradiční kapr, a na dárky též nestačily přidělové lístky. Vánoce pod hákovým křížem byly chudé a hladové (Kouroví, 2010, s. 57-58).

Smutná a tíživá atmosféra protektorátních Vánoc je zaznamenána i ve chválenické kronice. Tehdejší kronikář Josef Boehm podrobně zaznamenává rok po roce jednotlivé vánoční svátky. Popis je protkán osobními vzpomínkami na toto nelehké období. Autor podrobně zmiňuje jednotlivé dny během náletů na Plzeň, líčí přelety hloubkových letadel nad Chválenicemi, občůzky gestapa a strach místních lidí.

Poválečné Vánoce již byly ve znamení míru, solidarity a zármutku ze zmařených životů.

Přesto, že byl stále veliký nedostatek potravin, oděvů i uhlí, našly díky zvláštním vánočním přidělovým lístkům, některé z dětí pod vánočním stromečkem své vysněné dárky.

Dárky se postupem let měnily. Mnohé dárky, které se ve 20. století nadělovaly, byly dosti neobvyklé. V té době mohla radost udělat i figurka z chleba, kousek mýdla, zubní pasta či konzerva. Později pak kromě dalších hraček i plastová „céčka“, která byla původně určena na výrobu závěsů.

Pozdější období od 60. let, již kronika nikterak podrobněji nemapuje, v souvislosti s Vánocemi jsou zmiňovány pouze klimatické podmínky. Díky těmto podrobným záznamům, dnes můžeme konstatovat, že Vánoce ve Chválenicích byly dle pravidelných podrobných statistik od roku 1960 do roku 1991 téměř vždy „na blátě“. Třicetileté období, které se podařilo zmapovat, přerušil příval sněhu pouze 5krát. Byly to roky 1960-1963 a poté rok 1969. Statistika se týká přímo Štědrého dne, tedy 24. prosince, kdy děti s radostí očekávají sněhovou nadílku. V některých letech se pravidelně opakovala situace, kdy „nadílka“ byla na suchu, či blátě, avšak další svátky vánoční již byly zahrnuty přívaly sněhu.

K dalším tradičním svátkům, které postupem času měnily svou podobu, a to především v letech komunismu byla oslava Mikuláše a 1. máje. Mikuláš, stejně jako Ježíšek, byl v souvislosti s nástupem KSČ, nahrazen dle sovětského vzoru, dědou Mrázem. Tato náhrada se však do myslí dětí vsunovala pouze ve školním prostředí, v rodinách se tyto tradice držely nadále dle starých zvyklostí. Též místní škola, vštěpovala tyto „sovětské novoty“ s minimálním nátlakem a pouze s nutnou mírou povinnosti. Ne tak tomu ovšem bylo u svátku 1. máje.

1. květen byl ještě na počátku 20. století místními nazýván „máje“. Stavěly se „máje“ téměř před každou chalupou ve Chválenicích.²³ Kronika se zmiňuje o kořenech této tradice, které sahají do roku 1422. V dalším století, byl zvyk stavění „májí“ u každého stavení omezen na stavbu jedné „máje“, povětšinou v blízkosti návsi či místního hostince, kde se konala májová zábava.

²³ příloha č. 12

„Staví se máj, pak se chodí po vsi do stavení, kde jsou děvčata. Zde hudba vyhrává děvčata platí takzvané výkupné. Která zaplatí nejvíce, je jmenována královnou májí, a při veselici v hospodě má sólo. Při stavění májí se také dělají různé žertovné neplechy. Stalo se mnohokrát, že hoši ze sousední vesnice šli, a v noci máj podřízli, nebo jinak pokáceli.“ (OÚ, s. 290, I. díl).

Stavění „májí“ se v období socialismu proměnilo na oslavu 1. máje, svátku pracujících. O této oslavě se obecní kronika zmiňuje s železnou pravidelností. Obecní záznamy vždy konstatují účast občanů v průvodu a zdárný průběh akce. Kronikář tuto událost nikterak nekomentuje ani nedoplňuje osobními postřehy.

„Byl zase 1. máj – svátek pracujících, na který se ze vsi jelo do Nezvěstic. Průvod vyšel od hostince jednoty. Šla školní mládež a na 50 osob dospělých. Za vsí za Krčmářovic se nasedlo do dvou nákladních aut (JZD a požárnické) a jelo se do Nezvěstic. Průvod se řadil na Vartě, to je směr od Milínova a pak se vyšlo směrem do vsi až na zahradu k Sokolovně. Zde byl proslov o mezinárodní situaci. V nejlepším se však spustil obrovský liják, který rozehnal účastníky do úkrytu. Jinak celá akce 1. máje byla velmi pěkná a důstojná. Na manifestaci se sešlo značné množství občanů z okolních obcí.“ (OÚ, s. 181, II. díl).

Z úryvku je zřejmé, že oslav svátku práce se účastnila zhruba desetina místního obyvatelstva. Obec v 70. letech čítala zhruba 500 obyvatel. V porovnání s přednáškou Dr. Bělohlávka o historii zdejší obce, která se ve Chválenicích v té době konala, a které se zúčastnilo 110 návštěvníků je zřejmé, že lidé dávali přednost jakýmkoliv dalším kulturním akcím o mnoho více než účasti na organizovaném průvodu 1. máje.

Období socialismu přineslo ještě jeden svátek, a to oslavu VŘSR. Lampionový průvod vždy doprovázeli příslušníci VB a byl zakončen proslovem některého z členů MNV. Tento svátek zanikl s pádem komunismu, avšak chválenické děti spolu s rodiči pořádají lampionový průvod na oslavu podzimu i nadále. Akce, která si ve Chválenicích již několik let drží tradici je spojena s „uspáváním skřítky Farškaláka“. Tato tradice lampionového průvodu, která má

kořeny v oslavách socialistického režimu se tedy postupem let proměnila, vypustila idealistické myšlenky a ponechala si tajemnou atmosféru světýlek, záři ohňostroje a propojila se se světem dětské fantazie a pohádek.

Oproti tomuto svátku, který si svou tradici byť v poněkud pozměněném smyslu ponechal, zanikl v myslích místních obyvatel zcela svátek MDŽ. Tento krásný svátek, se slavil ve velkém měřítku. Místním ženám byl věnován každým rokem celý večer plný kulturních zážitků.

„Po přednášce měly ženy pohoštění, pak byla družná zábava, která se protáhla do 2. h. ranních. Ženy, členky JZD dostaly od vedení JZD každá knížku „Z jabkenické myslivny“. Ostatní ženy nad 75 roků dostaly bombonieru, kávu balíček 5 dkg.“ (OÚ, s. 390, II. díl).

V neposlední řadě, žila obec po celá léta pořádáním bálů a zábav. Pořadatelé se v průběhu období měnili, byli jimi například Jednota, JZD, ČSM, Sokol a další. Svou tradici v pořádání bálu si do dnešních dní ve Chválenicích ponechal sbor místních hasičů, myslivecký spolek a obecní úřad. Svou tradici si již po desítky let drží chválenický maškarní bál. Tato kulturní akce je místními vnímána jako tradiční a jedinečná. Přípravě masek chváleníčtí věnují několikatydenní úsilí, které je korunováno vzájemným obdivem všech zúčastněných. Tato akce je svým způsobem jedinečná, jelikož se jedná o okamžik, kdy poměrně velká část obyvatel zapomene na všední starosti a dokáže vzájemně sdílet radost, veselí a hravost.

Do kulturního života obce se během posledního století výrazně vepsala i existence řady místních spolků. Spolkový život se datuje k roku 1867. Nejstarším spolkem, který ve Chválenicích vznikl, byla Čtenářsko-hospodářská beseda společně s knihovnou, následoval Sbor dobrovolných hasičů, který zahájil svou činnost v roce 1892 a jeho činnost stále trvá. Na počátku měl 9 zakládajících členů, jedním z nich byl i místní vikář Josef Tangl, který působil téměř ve všech pokrokových spolcích. Sbor dobrovolných hasičů sice primárně nevznikl za kulturním účelem, nicméně postupem času převzal i tuto roli a stal se nedílnou součástí kulturního života obce. Během let prošel reorganizací a

změnou prošel i název spolku, který měl v 50. letech 20. století označení ČSPO, což znamená Československý svaz požární ochrany.

V roce 1919 vznikla Dělnická tělovýchovná jednota, ze které o dva roky později vzešla Sokolská jednota. O sportovní akce byl v obci menší zájem, činnost Sokola tak byla omezena jen na několik akcí ročně. V roce 1959 přibyly spolky s nádechem socialistického smýšlení, jako byl Československý červený kříž - ČČK, Československý svaz mládeže – ČSM a Svaz Československo-Sovětského přátelství. Činnost těchto spolků nikterak výrazně nezasáhla do kulturního života obce. Za zmínku stojí zahájení činnosti spolku zahrádkářů a spolku chovatelů drobného zvířectva, který doposud svou existenci neukončil a těší se zájmu místních občanů.

Společenský život v obci zahrnoval i působnost různých zájmových kroužků, které v různých letech vznikaly z vlastní iniciativy obyvatel. Nejdelší působnost měl vlastivědný kroužek, který založil p. Němec. Obecní kronikář v několika zápisech zmiňuje aktivity spojené s působením tohoto kroužku. Oblíbený byl i automotoklub, který sdružoval první nadšené majitele nových aut, rozhlasový kroužek či ochotnický spolek.

Ze soupisu odebíraných tiskovin z roku 1963, jehož opis je v místní kronice pořízen je zřejmé, že občané se v této době zajímali především o všeobecné dění, většina měla předplacené noviny „Pravda“, „Svobodné slovo“, „Rudé právo“, „Nový život“. Druhou nejobsáhlejší oblastí zájmu byla oblast zemědělství a družstevnictví, ve velkém počtu se odebíraly „Zemědělské noviny“, „Družstevní noviny“, „Drůbežnictví“, „Družstevník“ a „Rádce zahrádkáře“. Velmi oblíbený byl volnočasový časopis „Vlasta“ a velký počet výtisků, které docházely na místní poštu byl z oboru myslivosti. Poměrně velkou část odběru zahrnovaly „Katolické noviny“, z čehož je zřejmé, že noviny neodebírala pouze místní farnost, ale i větší počet občanů. Tento podrobný soupis nám dává možný náhled na strukturu a zaměření obyvatelstva tohoto regionu v 70. letech 20. století.

4.4.2. Proměna školství

Kolem roku 1700 byla chválenická škola v bezúspěšném stavu, téměř na spadnutí. Tehdejší poměry byly takové, že pan učitel měl tak malé příjmy, že žil na hranici přežití stejně jako kterýkoliv jiný žebrák. Až v pozdějších letech mohl využívat různých dalších přílepků, jako byly činovní přídatky odměny za vyučování náboženské, industriální, vyučování nepovinných předmětů, například němčiny. Z naturálních požitků mohl využít učitelský naturální byt. V roce 1916 dostávali učitelé příplatky formou finanční odměny, jednalo se o drahotnou výpomoc. Učitelé byli oceněni následovně (OA, 1919-1943, s. 210):

Svobodní.....	180,- K
Ženatí bezdětní.....	210,- K
Ženatí s jedním dítětem.....	250,- K
Ženatí s dvěma dětmi	300,- K
Ženatí s třemi dětmi	350,- K
Ženatí se čtyřmi dětmi.....	400,- K
Ženatí s pěti dětmi.....	500,- K
Ženatí s šesti a více dětmi.....	600,- K

V roce 1717 byla škola již trvale obsazena. V té době stála u starého kostela a byla ze dřeva. V roce 1829 nechal hrabě Christian z Waldsteinu a Wartenberku vystavit školu novou již na dnešním místě, avšak ještě ve své původní podobě, o které nemáme dnes již žádný důkaz, abychom si ji mohli představit. V roce 1923 bylo do budovy zavedeno i elektrické osvětlení. Od roku 1877 měla školní budova již téměř současnou podobu. K hlavní budově přináleželo několik budov přilehlých, které plnily úlohu hospodářskou. Ty byly přistavěny z druhé strany směrem do polí a tvořily společně s hlavní budovou menší krytý dvůr. Stál zde například dřevník a kůlna na dříví, nad níž v patře byl zřízen kabinet k uložení učebních pomůcek. K přístupu do kabinetu byla z prvního odpočívadla vnitřního schodiště zřízena dřevěná veranda, která spojovala hlavní školní budovu s tímto kabinetem (OA, 1919-1943, s. 210). Na dvoře školy bylo i hnojiště, které nechal na své vlastní náklady upravit tehdejší

pan řídící Vilém Benedikt Breycha. Ke škole náležela i zahrada v sousedství chalupy „Nolčovi“. Zahrada byla obehnaná plaňkovým plotem. Na rozhraní školního a farského dvora byla postavena hradba zděná. Na dvorku byla též pumpa. Do budovy se vcházelo osmi venkovními schody lemovanými podélným zábradlím. Schody byly situovány vprostřed průčelí budovy, což bylo typické pro architekturu tehdejší doby. Až v roce 1957 byl vchod upraven do dnešní podoby. Byly odstraněny venkovní schody, snížil se vchod do budovy a v něm bylo vystavěno schodiště do přízemí. Okna byla vyměněna za nová, širší. Střecha na školní budově byla na západní straně podmazána z ohledu na časté vánice. Před budovou byly vysázeny ovocné stromy a po levé straně schodiště byl postaven pomník padlým občanům v 1. světové válce. Slavnostně byl odhalen 18. května 1924. V roce 1932 ještě na školní budovu přibyla pamětní deska řídícímu učiteli Vilému Benediktu Breychovi, kterou věnovali vděční občané přilehlých obcí k uctění památky jeho náhlého úmrtí.

Od roku 1810 působil na místní škole téměř 155 let rod Brejchů. Řemeslo učitelské předávalo se z generace na generaci. Tradice rodu byla přetržena až posledním potomkem Benedikta Brejchy, který se věnoval jinému zaměstnání nežli učitelskému. Do roku 1931 byl zdejším řídícím učitelem nejstarší z rodu Vilém Benedikt Breycha, jež na zdejší škole společně se svou chotí Annou Breychovou působil až do svého úmrtí.²⁴

Narodil se 17. 1. 1874 v Plzni ve Škvřanech. Vychodil reálné gymnázium v Plzni a následně ústav vzdělání učitelů v Příbrami, kde později získal i vysvědčení učitelské způsobilosti. Před nástupem do Chválenic prošel řadou škol v okolí. Po celou dobu své působnosti ve Chválenicích, psal poctivě nejen kroniku školní ale i kroniku obce. Zemřel 1. ledna 1932 po operaci vředu na následné komplikace v podobě otravy krve. Jeho tělo bylo převezeno do Chválenic, kde za veliké účasti místních občanů, učitelstva z širokého okolí a zástupců tehdejšího hasičstva a sokolstva bylo dne 3. ledna pohřbeno na zdejším hřbitově.

²⁴ příloha č. 13

Další neméně významnou éru učitelskou otevřel na zdejší škole jeho syn Benedikt Brejcha, který po náhlé smrti otce převzal úlohu řídícího učitele. Byl pátým z rodiny Brejchů, kteří se ve vedení školy od roku 1810 vystřídali. Narodil se 18. 3. 1900 ve Střížovicích, chodil do obecné školy v Nezvěsticích, Střížovicích a Chválenicích. Poté vystudoval tři třídy reálky v Plzni a čtyři ročníky učitelského ústavu v Plzni, kde poté získal i vysvědčení o dospělosti učitelské. Jeho prvním místem byla právě Chválenická škola, kde nastoupil své první místo zastupujícího učitele. Poté ještě působil na mnoha dalších školách. Po svém otci převzal též tradici vedení kronik školních i obecních. Sbíral lidové pověsti a pohádky a působil v řadě spolků. Dne 7. května 1943 byl zatčen při vyučování kriminální policií z Plzně a vyslýchán v budově gestapa, následně vězněn v cele č. 308 v Plzni na Borech. Dobu od 13. května 1943 až do 11. dubna 1945 prožil v 5 koncentračních táborech v Kladně, Terezíně, Buchenwaldu (vězeň č. T14206), dále v Schönebecku a Tarthummu. Za vinu mu bylo kladeno, že věděl o vzniku a činnosti revolučních národních výborů, jež podle zjištění německé tajné státní policie pracovaly v našich zemích pro obnovení Československé republiky a jež byly ve spojení s Dr. Edvardem Benešem, usilujícím o obnovení Československa v cizině a, že o tom neučinil oznámení. V květnu 1947 byl vyznamenán československým válečným křížem 1939 za boj za osvobození. Po návratu z koncentračních táborů, ještě čtyři roky opět vyučoval, avšak válka se na něm podepsala v podobě silně podlomeného zdraví a v roce 1965 Benedikt Brejcha umírá. Pohřeb se konal 20. května.

„Pohřeb byl obrovský. Zemřelý byl oblíben u místních občanů i širokém okolí. Na pohřbu bylo nespočetně lidí z celého okolí. Sbory požárníků byly z celého okolí. Byli sokolové, učitelé, školní děti a ostatních účastníků byl nepřehledný průvod. Na hřbitově se zesnulým rozloučili dva řečníci za požárníky, jeden za sokola, jeden řečník za učitele, jeden za politické vězně. Velmi tklivě se rozloučil se zesnulým spolužák. Nakonec i za děti místní školy se rozloučila jedna žačka. Tímto obřadem byl uzavřen dlouhodobý život rodiny Brejchů na místní škole a jako památka zůstává na školní budově jen skleněná tabulka oznamující věnování otci Benedikta Brejchy.“ (OÚ, s. 242, II. díl).

Děti se ve škole zprvu učily jen základním předmětům – čtení, psaní a počítání. Později přibyla náboženská cvičení, ženské práce, přírodopis, zeměpis, historie, tělocvik, od roku 1913 nepovinná němčina, v období 2. světové války povinná. Po válce ji vystřídala povinná ruština a v období po Sametové revoluci angličtina. V roce 1915 vojenská výchova pro hochy (zde se projevil vliv 1. Světové války), od roku 1920 občanská mravouka, v roce 1926 vaření pro dívky, v letech totalitního režimu občanská nauka a povinná branná cvičení, u dětí více či méně oblíbená.

„Konala se v terénu za vedení instruktora p. Sedláka z Nezavětic. Směr cvičení byl na Borek Nebílovský a byl předem oznámen členům průzkumové hlídky, ostatním žákům až po vyhlášení poplachu. Všichni žáci měli ochranné pláštěnky. Jednalo se o postup nezamořenou částí terénu, který udávala průzkumová hlídka. Na závěr provedli členové zdravotnické hlídky praktické ošetření raněných, přičemž předvedli různé způsoby ošetření.“ (OA, 1940-1964 s. 230).

Českému jazyku, především čtení vyučoval po celá léta na místní škole vždy pan řídící, děti používaly čítanky, od roku 1935 byla státním nakladatelstvím vydána čítanka „Cestička malých“ doplněna průvodcem a velkými kartony pro tzv. dálkové čtení. Dle této čítanky se děti učily novému elementárnímu čtení metodou globální. V období 2. světové války nemělo žactvo žádných učebnic ani čítanek, škola proto odebírala řadu časopisů, například „Wir lernen Deutsch“, nebo „Mladý svět“. Po roce 1952 žáci využívali „První čítanku“, a k výuce psaní písmen „Živou abecedu“, což byly nástěnné obrázky svěžích barev, připomínající písmeno, jemuž se měli děti naučit. Vytvořena byla dle návrhů několika akademických malířů, doplněná veršíky Jindřicha Hilčra a Františka Hrubína. Mluvnice se vyučovala dle Suchardových mluvnických tabulek. Až do roku 1891 praktikovali prvňáčci písmo psací ležaté, následně bylo na zkoušku zavedeno písmo stojaté.²⁵ Od roku 1925 potom písmo zdobné.²⁶ Náboženství

²⁵ Vynesením slavné c.k. Okresní školní rady ze dne 16. října 1891 č.3059 sděleno, že veleslavná c.k. zemská školní rada vysokým vynesením ze dne 4. října č. 16.663 nařídila, aby u dítek prvního školního roku na místo dosavadního ležatého písma psacího neodkladně zavedeno bylo na zkoušku písmo stojaté

dětem přednášel místní farář a kaplan. Až do roku 1930 přednášelo se i 6 hodin týdně, poté již jen 1 hodinu měsíčně.

„Chodilo žactvo všech tříd každodenně do chrámu Páně na mši svatou před vyučováním, po celý rok pak navštěvovalo žactvo služby Boží o nedělích a svátcích, vždy za řádného dozoru některého člena učitelského sboru. V době postní každý pátek chodilo žactvo II. a IV. třídy ráno na mši svatou a odpoledne po třetí hodině všecko žactvo konalo zde obvyklou krátkou pobožnost k uctění pětiran Kristových. Všecko žactvo účastnilo se v průvodu třídních učitelů prosebného průvodu v den sv. Marka na Planiny konaného a odedávna s účastí mládeže školní, za kterým účelem místní školní rada dala prázdno dle § 57 řádu šk. a vyuč. a oznámila tuto prázdninu c.k. Okresní školní radě, která opatření toto schválila. O křížových dnech v neděli, v pondělí a úterý účastnilo se opětovně všecko žactvo prosebných průvodů do Nezvěstic, do Žákavé a na Planiny za řádného doprovodu třídních. Rovněž přítomno bylo v plném počtu v průvodu o Božím Těle a přijalo v uplynulém školním roce třikrát svátost pokání s nejsvětější svátostí oltářní.“ (OA, 1910-1919, s. 20).

„Zkouška z náboženství konala se za prostřednictví veledůstoj. k.a. Vikáře pana p. Josefa Tangla. Zkoušel p. P. Vojtěch Jiráček, kaplan.“ (OA, 1890-1909, s. 4).

Žáci vykonali během školního roku třikrát svatou zpověď a svaté přijímání, a sice v adventu, čase velikonočním a před svatým biřmováním. Tělocvik probíhal za příznivého počasí venku „na tělocvičně“, což byly pastviny pod lesem nade vsí, za špatného počasí se konala výuka ve třídách. V pozdějších létech 20. století byla vystavena nová vnitřní tělocvična vybavená náradím. Do té doby musel kantor projevit značnou kreativitu a autoritu k tomu aby zvládl ukočírovat stádo až 80 dětí vtěsnaných do jedné malé učebny. Při zeměpisu bylo využíváno mnoho pomůcek z místního školního inventáře, který

a uloženo správě školy, aby do konce měs. června t.r. slav. c.k. okresní školní radě podána byla zpráva o tom, kterak tyto pokusy se osvědčily.

²⁶ Ministerským vnesením z 21. června 1925 č.4204-I. přidává se do učebné osnovy krasopis na školách občanských v II. pololetí II. ročníku písmo zdobné (redisové, šňůrkové, hůlkové aj.).

se během let postupně rozšiřoval. Učivo doplňovaly obrazy zeměpisné například „Vznik Vltavy“, „Skály Adrsbašské“, „Mapa okresu Plzeňského“ (OA, 1910-1919, s. 23), globus. Pro účely výuky historie byl do školního inventáře v roce 1915 zakoupen obraz „Setba za války“, „Nové znaky zemí rakouských“, „Nejvyšší válečné manifesty“ (OA, 1910-1919, s. 98). Později přibyly obrazy „Hus káže lidu“ a „Komenský žehná vlasti“ (OA, 1919-1943, s. 11). K výuce dalších věd byl do inventáře postupně zařazen indukční přístroj, elektrický zvonek, Gardanův lodní závěs, Hoškův hodinový stroj, stroboskop, vodomet s nálevkou, Legnerovo kolo, sbírky nerostů, zahrnující i nerosty nasbírané v okolí Chválenic, mnoho kusů vycpaných ptáků, pro prvouku byly zakoupeny váhy pro hru na kupce. Industriálnímu vyučování, které zahrnovalo ženské práce, vaření a ruční práce, vyučovala po mnoho let choť řídícího Viléma Benedikta Breychy, paní Anna Breychová. Tomuto předmětu byl v učebních osnovách věnován veliký prostor, vyučovalo se až 15 hodin týdně, po roce 1940 pak již jen 9 hodin týdně. Dnes jsou tyto praktické dovednosti ve škole vyučovány již jen okrajově, avšak v rámci pracovní výchovy se i dnešní děti snaží naučit chuti k práci, samostatnosti a praktičnosti.

„Vyučování vaření zavedeno od 15. února 1926 pro žákyně 8. školního roku. Vařilo se jednou za 14 dní vždy v pátek odpoledne v kuchyni řídícího učitele. Potřebné nádobí zatím donesly žákyně. Stolníčení upraveno v prázdné třídě. Opatřena sedadla, stoly, ubrus, dřez na mytí nádobí a konev na vodu. Příbory a talíře donesly žákyně též svoje. Učitelka řídila vaření vhodným plánem, aby dívky získaly znalosti, jaké vyžaduje obstarávání jednoduché domácnosti na venkově. Úhradu potřeb rozvrhovala na účastnice, z nichž některé také přinášely naturalie z domova.“ (OA, 1910-1919, s. 142).

Vzhledem k velkému počtu žactva v jednotlivých ročnících na počátku 19. století, bylo vyučováno vždy v několika odděleních, přesto se v jednom oddělení běžně sešlo i ke 40 dívkám. Opět tedy bylo zapotřebí silné autority a kreativity kantorky k tomu, aby průběh výuky v jedné malé třídě uzpůsobené k vaření byl plynulý a bez jakýchkoliv škod, následků či zranění. Během ručních prací děvčata zhotovovala různé výrobky, které vždy putovaly na prodejní

výstavky, konané při různých kulturních akcích. Příspěvek z výtěžku prodeje těchto drobných výtvorů putoval povětšinou na další obnovu školního inventáře. V období I. Světové války škola prostřednictvím ženských ručních prací vykonávala i službu pomocné válečné péče.

Vyučování ženským ručním pracím bylo dle nařízení c.k. zemské školní rady č.IIIA1173/2 ze dne 6. listopadu 1914 z.š.r. 66515 intim. okr. šk.r.č.8332 uvedeno do služby pomocné péče válečné za účelem zhotovení zimních oděvních věcí pro vojíny v poli. Vykonána sbírka 68 K za něž nakoupena vlna a hydrofil. gáza na sáčky k plnění cupaninou. Každá žákyně pak dle možnosti sama z vlastní vlny zhotovila některou z vlněných potřeb. Vcelku odvedl řídící učitel velitelství c.k. pěšího pluku čís. 35 v Plzni: 47 párů vlněných ponožek, 15 párů rukavic, 2 párů nákolniček s přáním občanstva, aby se těchto věcí dostalo vojínům v poli.“ (OA, 1910-1919, s. 37, 38).

Děvčata následně dychtivě vyčkávala, zda některý z vojínů na dárek odpoví poděkováním. Poštovní posel tehdy donesl celý balík lístků polní pošty, v nichž vojíni srdečně děkovali jmenovitě jednotlivým dítkám i panu řídícímu. Další pomocná akce na sebe nenechala dlouho čekat, a děti pro válečné účely zhotovily 225 párů papírových ponožek a podešvů, které zhotovovány byly z papíru novinářského. V období 2. světové války chlapci III. ročníku zhotovili během vyučování ručních prací 5 souborů ke hře „Dáma“ a odeslali je českým dělníkům v Říši. V roce 1951 pak vytvářeli vánoční dárky obráncům a budovatelům vlasti a míru.

„Škola vypravila 10 balíčků v ceně 300 Kčs (kapesní kalendář, kuřivo)-doplněno děts. přáním radostných vánoc (OA, 1940-1964, s. 131). Zároveň se všichni hoši i dívky podíleli na venkovní práci v okolí školy. V jedné části zahrady pěstovány byly stromky ovocné, v druhé zelenina, v třetí květiny a na jednom záhonku této části len. Pěstování všeho měly na starosti dítky čtvrté třídy. Také včelstva řídícího učitele nalézala se v zahradě a žactvo přihlíželo ku pracem včelařským.“ (OA, 1890-1909, s. 27).

Třídy byly na počátku 19. století vybaveny jednoduše, v koutě stála litá kamna, v kterých se zatápělo dřevem, od roku 1933 seděly děti za novými sklápěcími lavicemi s dubovou deskou, které byly zhotoveny ve dvou velikostech. K psaní se užívalo až do roku 1926 břidlicových tabulek, poté byly ze zdravotních důvodů nahrazeny papírem.

„...jak se před I. Světovou válkou učivalo. Když prvňáček šel do školy, nesl si břidlicovou tabulku, která byla zasazena do dřevěného rámu. Na šňůrce u této byl pověšen kousek mořské houby, aby se nechalo písmo smazat. Psalo se kamenným písátkem, které při psaní strašně skřípalo. Písátko bylo do polovice zabalené do papíru. Do školy se chodilo v dřevácích, které byly vystaveny v řadě kolem zdi ve vstupní chodbě. Do třídy se šlo v punčochách nebo bos. Také se stávalo, že nějaký všetečka dřeváky přemístil. Od jednoho páru vzal jeden dřevák a přendal k jinému. To si každý dovede představit tu bitvu když každý hledal svůj dřevák který byl zamíchán mezi jiný pár. Mnohokrát se běželo domů jen v záplatovaných punčochách, ale horší to bylo v zimě. Tu se musel najít dřevák za každou cenu. Dnešním dětem by bylo takové učení pro smích.“ (OÚ, s. 39-41, III. díl).

Školní rok do roku 1918 začínal 15. září a končil 31. července službami Božími s chvalozpěvem Ambrosiánským a rakouskou národní hymnou v kostele sv. Martina. Ve čtyřicátých letech pak býval zahajován a končen společným shromážděním žactva, doprovázeným projevem řídícího učitele. V letech padesátých bylo shromáždění doplněno i o zástupce MNV, a rodiče zapojené do SRPŠ²⁷. V projevech bývalo připomínáno historické usnesení KSČ o poskytování učebnic a školních pomůcek zdarma.

V letech 1912-1915 byla pro děti opětovně povolena „středa feriální“ za celodenní „prázdninu“. V zimním období se po mnoho let téměř pravidelně opakovaly prázdniny „uhelné“, které byly vždy vyhlášeny pro nedostatek uhlí. Trvaly většinou 2-3 týdny. Zameškané vyučování bylo poté vždy nahrazeno během několika následných prázdninových střed. V některých letech, kdy kvůli nepřízni počasí zpožděna byla sklizeň úrody, vycházela

²⁷ SRPŠ – sdružení rodičů a přátel školy

zemská školní rada vstříc prosbám občanstva a začátek školního roku posouvala na polovinu září, jelikož by návštěva školy byla ochuzena o většinu dětí, které doma při žňových pracích pomáhaly.

Významné dny jako „Nanebevstoupení Páně“ či „svátek Božího těla“ byly v dřívější době vyhlášeny jako „prázdnina“. „Svatodušní prázdniny“ trvaly vždy dokonce 2 dny. Prázdniny velikonoční a vánoční, trvají po celá dvě století neměně.

Každým rokem též probíhaly různé oslavy výročí významných událostí, narozenin, jmenin či úmrtí slavných osobností. V době trvání rakouskouherské monarchie se slavily jmeniny „Jejích veličenstev“, od roku 1918 se oslavovaly narozeniny T.G. Masaryka či výročí vzniku samostatného československého státu. Během 2. světové války to byla povinná oslava „Výročí zřízení Protektorátu Čechy a Morava, a později také „Výročí úmrtí zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě R. Heydricha“. Místní učitelský sbor tyto nucené oslavy konal s nechutí a nevolí, o čemž svědčí i záznam z kroniky:

„Po celou dobu okupace byly konány nucené oslavy výročí říšského kancléře A. Hitlera, státního presidenta Dr. E. Háchy a j.. Učitelstvo nerado konalo tyto oslavy, provádělo jen to nejnужnější. Některou oslavu vůbec nekonalo. Zato tajně jen ve třídách připomínalo učitelstvo žákům naše slavné dni: 7. březen, 6. červenec, 28. září, 28. říjen a narozeniny neb úmrtí našich předních mužů, básníků a spisovatelů, skladatelů.“ (OA, 1919-1943, s. 348, 349).

Po roce 1948 slavily se narozeniny K. Gotwalda, nebo výročí Velké říjnové revoluce. Na Chválenické škole se však slavilo i „Výročí úmrtí amerického presidenta Franklina D. Roosevelta“. S železnou pravidelností se slavil „Den horníků“, který byl vždy doprovázen podrobným výkladem s důrazem na význam práce horníků pro tehdejší národní hospodářství.

V různých podobách, závislých na vládnoucím režimu, slavily se vždy přicházející Vánoce. V roce 1942 probíhalo rozloučení žactva před Vánoci takto:

„ Před rozchodem žactva na vánoční prázdniny dne 18. prosince 1942 byla provedena vánoční besídka, při níž si žactvo společně zazpívalo koledy a rozdělilo si formou loterie drobné dárky (OA, Plzeň-jih, pamětní kniha obecné školy ve Chválenicích 1940-1964 s. 29, 30). Rok 1950: Vánoční besídka uspořádána ve škole 20. prosince 1950. Pořad: reprodukováná hudba, koledy, přečten projev paní Marty Gottwaldové, nadílka drobných předmětů např. zpěvníků, rozvrhů hodin, dopisnic a j. projev řed. školy s výzvou k opatrnosti při rozžehování vánočních stromečků. V akci „Vánoce obráncům vlasti a míru“ vypraveno 19 balíčků v hodnotě 500 KčS doplněných dopisy žactva.“ (OA, 1940-1964 s. 131).

Rok 1952:

„19. pros 1952 beseda o cestě Děda Mráze před mapou Sovětského svazu s rozsvícením stromečku.“ (OA, 1940-1964, s. 148).

Taktéž 1. květen slavil se v průběhu času různými způsoby s ohledem na politickou náladu společnosti dané doby. V roce 1951 například takto:

„Oslavy 1. máje 1951 škola zúčastněna ve Štáhlavech spolu s jednotným zemědělským družstvem. S dětmi byly nacvičeny pokrokové písně, všechny měly praporky a kráčely v průvodu za svou standartou „Mír všemu lidstvu!“ (OA, 1940-1964, s. 132).

Nádhernou a jistě smysluplnou slavností byla „Slavnost stromová“, kterou od školního roku 1905 zavedl řídící učitel Antonín Benedikt Breycha. Vždy v polovici dubna žactvo sázelo stromy v okolí obce. Na „Roupíně“, kolem „Škalek“, na obecní chválenické i nezbavětické návsi, při cestách do Borku, Nezabavětic a Nezvěstic. Do roku 1910 bylo vysázeno 245 stromů, převážně darovaných. Slavnosti stromů vznikly v americkém státě Nebraska, která byla pustinou bez stromů. Za 15 let tam bylo vysázeno téměř 356 miliónů stromů. Dětem tak byla vštěpována láska k přírodě. Každému sázení předcházela mše

svatá za přítomnosti školní rady, ve které byli zástupci všech obcí přiškolených, včetně faráře a rada též vysazování doprovázela (*730 let Chválenic 625 let Želčan a Chouzov*, s. 7). Na jaře 1919 pak byla dětmi slavnostně vysazena na trávníčku před chválenickou farou „Lípa svobody“ na paměť osvobození našeho národa.

Vyučování na zdejší škole, počínalo již odedávna o půl hodiny dříve, než na ostatních školách, tedy v 7.30 a to z ohledu na děti, dojíždějící z okolních vsí. Z dochovaných záznamů, které jsou již od roku 1848 vedeny v českém jazyce, je zřejmé, že místní školu navštěvovaly děti ve věku 6-12 let. Pod Chválenickou školu spadaly tyto obce: Losiná, Želčany (do roku 1921 pod názvem Sedlčany), Borek Nebílovský (do roku 1923 pod názvem Borek Nebylovský), Nezavětice (do roku 1910 pod názvem Nezavetice), Vlčtejn, Olešná (dříve pod názvem Volešná) a Chouzovy. V roce 1891 již nejsou ve spisech uváděny děti z Losiné a Vlčtejna. V kterém roce přesně přestaly dojíždět do Chválenic není v pramenech uvedeno. Od září roku 1902 přestaly do Chválenické školy docházet také děti z Olešné, protože v nedalekých Nezvěsticích byla otevřena škola nová.

Škola byla v roce 1827 postavena jako dvoutřídní, v roce 1872 se rozšířila na tři třídy a v roce 1889 byla čtyřtřídní. V roce 1896 byl při škole otevřen pokračovací hospodářský kurz. Po postupném odlivu dětí z přilehlých obcí se v roce 1973 otevřela pouze jednotřídka. V roce 2012 bylo ve chválenické škole celkem 24 dětí od I. do V. třídy. Děti jsou rozděleny do dvou tříd, přičemž jedna třída je složena z žáků I. až III. třídy a druhá čítá děti IV. a V. ročníku. Od VI. ročníku začíná většina místních dětí navštěvovat druhý stupeň základní školy v Nezvěsticích. Přesto, že místní škola nabízí vzhledem k malému počtu žáků rodinou atmosféru a individuální přístup kantorů, je situace taková, že většina rodičů využívá k zápisu prvňáčků škol plzeňských. Důvodů proč rodiče volí tuto variantu, je mnoho. Velkým problémem je způsob zabezpečení dětí po skončení výuky. Na místní škole byla družina zřízena teprve před dvěma lety, do té doby byly děti po skončení vyučování bezprizorní. Problém je však dle mého názoru vyřešen jen částečně, jelikož provoz družiny je jen od 7 hodiny ráno a odpoledne od 12 do 15 hodin. Dalším problémem je

spojení více tříd do jedné, kdy kantor musí stihnout vyložit učivo pro děti všech sloučených ročníků. V dnešní době toto musí být jistě velmi náročně, jelikož nároky na výuku dětí jsou mnohem vyšší, než byly například před 50 lety. Vystává tedy otázka, zda děti z místních malotřídek odcházejí na další stupně škol řádně připravené. Jistě by bylo velmi zajímavé na toto téma vypracovat podrobný terénní průzkum. Dle mého hrubého odhadu, který nemám zatím podložený konkrétními daty, odhaduji, že velké procento místních, kteří ve Chválenicích odchodili základní školu a nadále zde žijí, má pouze základní vzdělání s vyučením v některém z oborů.

Statistika školní docházky se na místní škole odvíjela v různých vlnách závislých na daném období. Ze statistického grafu č.1, který znázorňuje počet žáků zapsaných a počet žáků, kteří školu reálně navštěvovali je zřejmé, že v letech 1900 až 1930 počet zapsaných žáků převyšoval počet žáků do školy skutečně docházejících. Důvod byl prostý, v té době na venkově rodina fungovala jako jeden pracovní celek. Děti velmi často vypomáhaly při pracích spojených se starostí o rodinný grunt. V té době bylo možné, aby rodiče požádali o zproštění povinné školní docházky pro své dítě. Nejvíce této možnosti využívali především chváleníčtí, jelikož v této obci byla velká koncentrace sedláckých rodin, které obhospodařovaly velká hospodářství, a každá pomocná ruka byla tehdy zapotřebí. Chválenická škola se však snažila o to, aby docházka dětí byla co nejvyšší a již v roce 1896 nechal pan řídící vypracovat diagram znázorňující přehled návštěvy školy dle přidružených obcí. Z přehledu vyšlo najevo, že nejpilněji školu navštěvuje mládež z Nezabavětic, měla 85% nezameškaných půldnů, chválenická mládež měla 84%. Účelem diagramu bylo povzbudit rodiče k pilnému posílání dětí do školy (OA, 1890-1909, s. 46).

Následné období let 1935 až 1945 nám v grafu vykazuje výkyv v počtu dětí, které školu navštěvovaly a nulový počet dětí zapsaných. Velký výkyv je však způsoben pouze okolností, že v daném časovém úseku chybí data ze školních kronik. V průběhu 2. světové války byly všechny kroniky zabaveny gestapem a veškeré dění ohledně chválenické školy, bylo zpětně dopsáno až po válce ve zkrácené verzi.

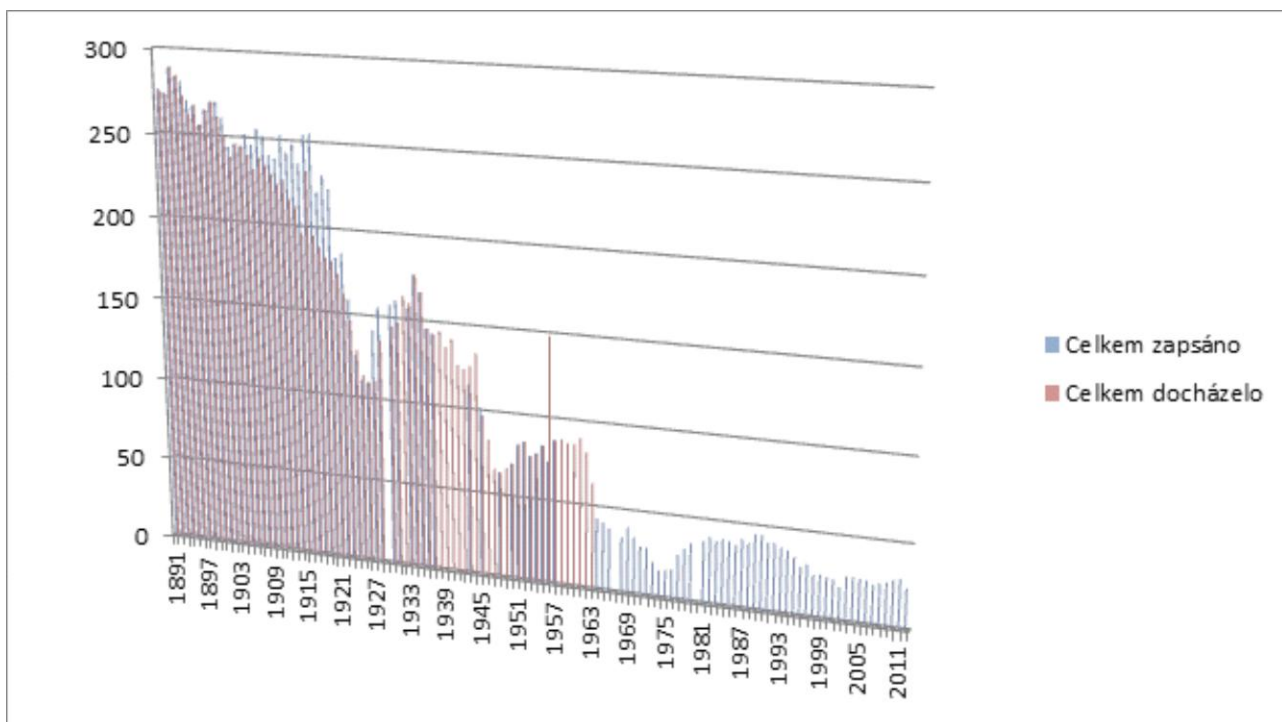
Menší rozdíly mezi dětmi zapsanými a docházejícími je zřetelný v letech 1939 až 1945, kde jsou v písemných pramenech k dispozici zpětně dopsané počty žactva. Vezmeme-li i tuto malou část válečného období, kterou máme daty doloženou, je z ní patrné, že v tomto období panoval na škole trend opačný, totiž, že do školy docházelo podstatně více žáků, než bylo na začátku školního roku zapsáno. Toto bylo důsledkem přesunu rodin z Plzně, která byla ohrožována nálety během války. Plzeňští rodiče posílali své děti ke svým příbuzným či známým do bezpečnější zóny mimo město. Do Chválenické školy v období války tedy docházel velký počet plzeňských dětí, ale i dětí z obcí, které se v tomto krušném čase ocitly za novou demarkační čarou, která je nemilosrdně zahrnula do německého území. Mezi nimi byly například blízké Litice.

Po skončení války poklesl celkový počet dětí zapsaných i těch, které školu navštěvovaly v souvislosti s přesídlením žactva z důvodu osidlování pohraničí.

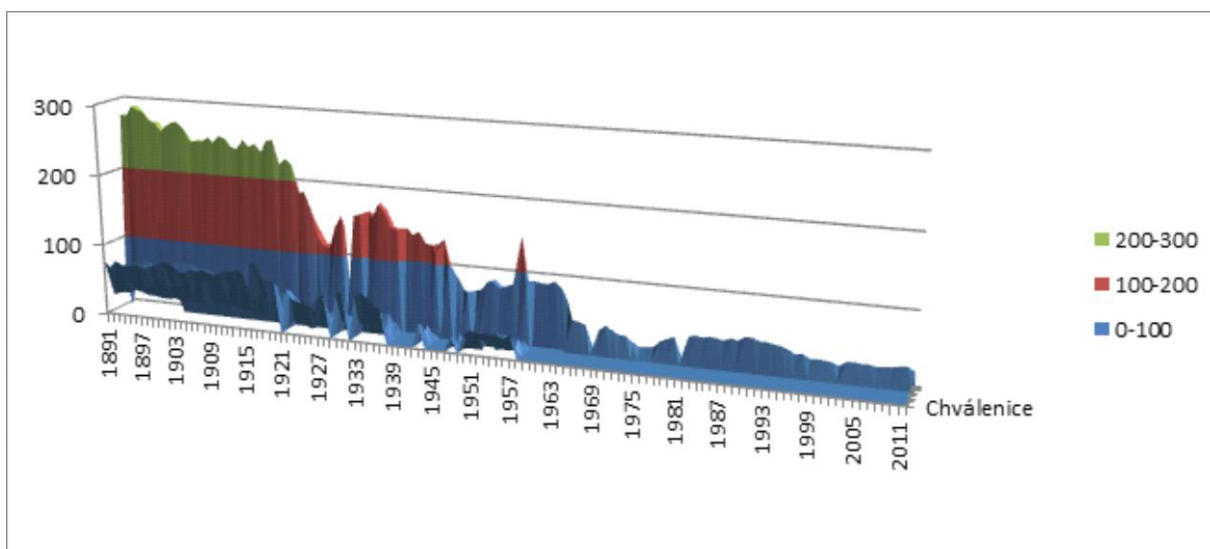
V následných letech, až do roku 1963 graf znázorňuje pouze počty docházejících dětí. V této době se změnil systém zápisu dat do školních kronik, a uváděny byly pouze počty docházejících dětí.

Od konce 50. let se již počty zapsaných a docházejících žáků nelišily, jelikož školní docházka byla pro všechny bez výjimek povinná a v historii nenastaly ani žádné závažné okolnosti, které by tento systém mohly narušit.

graf č. 1

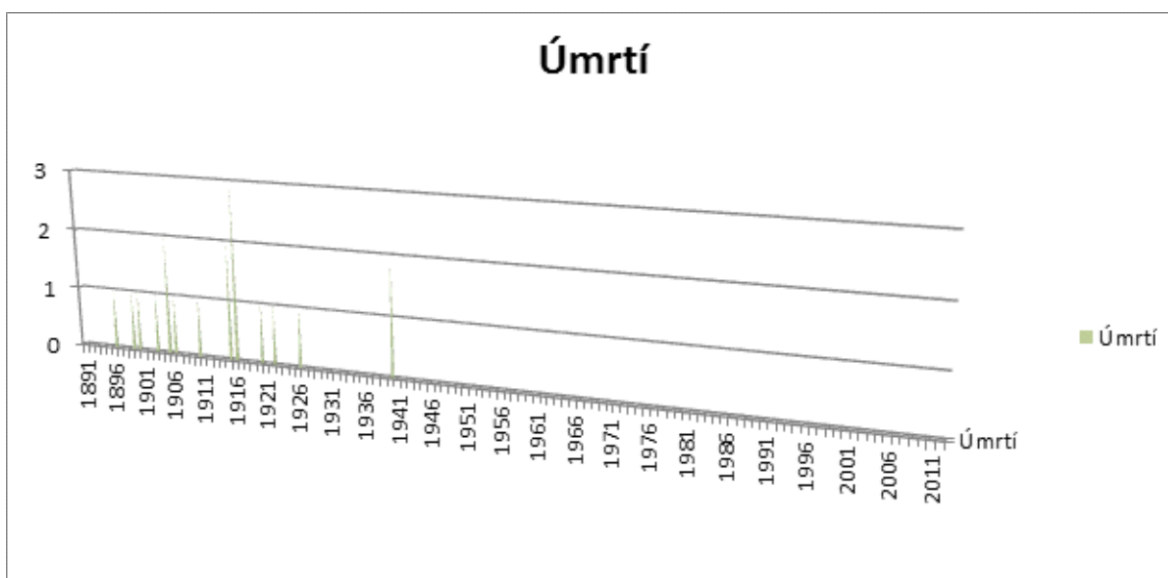
graf č.2

Graf č. 2 znázorňuje celkové počty žactva na chválenické škole od roku 1891 až do roku 2011. Je zde zjevný fenomén „odlivu žactva,, který poukazuje na výrazný úbytek mládeže v posledních 50 letech na této škole.

Poslední graf č. 3 zaznamenává počty úmrtí žáků v dětském věku. Tento jev byl běžný na konci předešlého století a ještě i na počátku století 20. Příčinou úmrtí byly ve všech případech těžká onemocnění. Děti se v té době potýkaly s nemocemi typu cholera, tyfus, spalničky, zápal plic, příušnice, revmatismus, zádušný kašel, neštovice, spála a záškrť, který si vybíral největší počet obětí. Od roku 1933 bylo přímo ve škole prováděno očkování proti záškrťu, později i neštovic, příušnic, spály. Od roku 1938 začaly být dětem ve školách podávány jódové tablety. Pokusem o zlepšení zdravotního stavu dětí byly i dětské ozdravovny. Chválenické děti byly zhruba od roku 1936 též posílány na ozdravné pobyty. Děti ve škole meškaly několik týdnů, během, kterých si učivo doplňovaly v ozdravovnách. Vracely se bohatší o několik kilogramů a v lepší kondici. Nicméně v několika případech si z ozdravovny dovezly ošklivý tyfus, a ten se pak dále šířil i na místní škole.

graf č. 3

Počet vyučovaných hodin se od dnešních osnov příliš nelišil, již v roce 1923 měli prvňáčci stanovený počet hodin týdně 20. Žáci vyšších ročníků již měli předpis rozdělen dle pohlaví (OA, 1919-1943, s. 75):

II. tř. hoši – 23h II. tř. dívky - 26h

III. tř. hoši – 27h III. tř. dívky - 28h

IV. tř. hoši – 28h IV. tř. dívky - 31h

O důvodech, proč měla děvčata za povinnost odchodit větší počet hodin, se školní kroniky nezmiňují. Domnívám se však, že za větším počtem učebních hodin stojí výuka předmětů industriálních, tedy ručních prací a vaření. Rok 1923 byl pro stanovení tohoto počtu hodin přelomový, jelikož na jeho počátku došlo k nové úpravě. Počet hodin byl oproti stávajícím osnovám značně navýšen. Následkem toho se zvedla vlna rodičovské nevole. V denních listech objevilo se tehdy mnoho článků, poukazujících na zbytečné přetěžování žactva zavedením nových předmětů, jako byla například občanská nauka. Učitelskému sboru bylo nařízeno zpracovat podrobné dobrovzdání k výuce nových předmětů, vycházející z nabytých zkušeností během školního roku. Výsledkem bylo poznání, že přidané hodiny jsou náhradou za již nepovinné náboženství a že nové předměty nejsou na úkor dřívějších a pro děti jsou vzpruhou a zábavou a nikterak je navíc nezatěžují.

Školní děti však měly i jiné aktivity než pouhou samotnou výuku. Tyto aktivity vznikaly především v souvislosti se socialistickým školstvím. V kronikách jsou z té doby pravidelně zmiňovány povinné sběry léčivých bylin, železa, papíru, kostí a dalších surovin. Z hlediska historie však nebyl tento jev pouze doménou poloviny 20. století. Školní kroniky evidují již v období 1. světové války sběry vlny, kaučuku a pro vojáky na frontě bylo sbíráno listí jahodníku a ostružiníku. Po vzniku Československa sbíraly děti školou povinné šípky nebo kaštany. Pouze však v období socialismu měly sběry silně programový a soutěžní charakter.

V další mimoškolní činnosti pomáhali žáci s určitými pracemi ve prospěch obce. Za 2. světové války se účastnili sběru letáků shozených nepřátelskými letci při leteckém útoku na oblast v blízkosti Plzně. Již z počátku

20. století vydával školský úřad rozhodnutí o povinnosti školní mládeže vypomáhat při pracích hospodářských během letních prázdnin. Toto nařízení mělo v té době veliký význam pro zaopatření sklizně. Děti vypomáhaly především v období žní. Podílely se i na hubení housenčích hnízd na stromech.

„Během časného jara odvedly dívky ku zničení, a sice v I. třídě 328, v II. třídě 535, ve II. třídě 471, ve IV. třídě 670 housenčích prsténků, úhrnem 2004. Počítá-li se průměrně v prsténku pouze 200 vajíček, zničeno bylo 400 800 housenek.“(OA, 1890-1909, s. 129, 130).

Po vzniku JZD vypomáhaly děti především zde. V letních měsících bývaly dětmi vytvářeny žňové hlídky. I v boji proti mandelince bramborové bylo využito dětské houževnatosti.

„V rámci mimoškolní činnosti byl proveden ve dnech 13,-15.6 1963 na pozemcích místního JZD „Rozkvět“ sběr mandelinky bramborové, při čemž bylo odpracováno 770 hodin a nalezeno 43 brouků.“ (OA, 1890-1909, s. 129, 130).

O neskutečné pílí dětí se můžeme přesvědčit například ze záznamů v kronice z roku 1963, děti tehdy odpracovaly 158 hodin při prospěšných pracích pro JZD Rozkvět, pionýři dále odpracovali 111 brigádnických hodin, při kterých nasbírali 175 kg brambor, 1734,5 kg spadaných jablek, 143,6 kg šípků, a 41,96 kg léčivých bylin, sebrali 313 brouků a 1561 larev mandelinky. Mimo to ještě pionýři společně s malými jiskříčkami provedli úklid před školou, při kterém odpracovali 67 hodin. To znamená, že pracovali v průměru skoro každý školní den po jedné pracovní hodině, a to nepočítám sběr plodin, u kterého nemáme zaznamenaný čas práce, ale objem odvedených surovin. Nutno tedy poznamenat, že dnešní mládež, již není zdaleka tak obětavá a pracovitá. Otázkou proč tomu tak je, se však v této práci zabývat nebudu, jelikož by toto téma opět zasloužilo podrobnou studii, která by jistě byla velmi zajímavá.

Dřívější škola vedla děti nejen k pracovitosti ale i spořivosti. V roce 1900 zavedl pan řídící A. Benedikt Breycha prodej úsporných lístků. Každé dítě, jakmile odvedlo pokladníkovi 1 Kč, obdrželo „spořitelní list vkladní“.

Pořádány byly i různé sbírky, v roce 1916 pořádala se „Slavnost zlatý klas“ spojená s děkovnými bohoslužbami za skončenou sklizeň. Žáci III. třídy prodávali tehdy odznaky zlatého klasu a výtěžek z prodeje byl zaslán na vojiny osleplé ve válce. Žáci byli též nabádáni ke koupi různých pamětních listů, jako např. „Pamětního listu k podporování pěstování zeleniny“ vydávaného c.k. zahradnickou společností ve Vídni. Tento list byl psán výhradně v německém jazyce a školní radou bylo nařízeno využít jej k četbě a překladu na hodinách jazyka německého. V témže roce děti kupovaly také „Válečnou hádanku Sezam“ vydanou ve prospěch válečné péče. Na tehdejší poměry byla velice drahá, stála celých 10,- K, avšak slibována byla odměna 2500,- K tomu, kdo ji rozluští (OA, 1910-1919, s. 92). V roce 1925 byl výnosem zemské školní rady určen 31. říjen jako den spořivosti, při kterém měl býti žactvu připomínán mravní význam spořivosti.²⁸ V pozdějších letech, zavedli místní učitelé dětem pokladní kasičky, do kterých v průběhu školního roku ukládaly své úspory.

„Dětem ze školy vystupujícím, které si během své docházky školní nastřádaly něco peněz, vydány spolu s vysvědčením propouštěcím vkladní knížky místní kampeličky znějící na jména dětí samých. Tím se dostává dětem prostředku a povzbuzení, aby úspory svoje na dále zvětšovaly, čímž v ohledu spořivosti dociluje se plně významu národohospodářského.“ (OA, 1919-1943, s. 166).

Za tehdejší školní rok bylo celkem dětmi uspořeno 4 598Kč 64 h, což byla na tehdejší dobu opravdu obdivuhodná suma. Nejinak tomu bylo i v dalších letech, a s podivem bylo, že nemalé částky byly nastřádány i v letech válečných. Myslím, že je velká škoda, že dnešní škola již děti k takovéto zodpovědnosti nevede. Obzvláště v dnešní době vysoké zadluženosti lidí všech věkových generací, by bylo záhodno tento systém do škol zpět zavést.

²⁸ Výnos zemské školní rady v Praze ze dne 22. října 1925 č. 8361

Ve volném čase mohly školní děti navštěvovat také školní knihovnu. Kdy přesně byla zřízena není z historických pramenů známo, avšak školní kroniky obsahují záznamy a statistické údaje o knižním inventáři školy již od roku 1890. V roce 1895 čítala knihovna 179 knih. V dalších letech postupně objem knih rostl. Nákup nových knih byl hrazen c.k. okresní školní radou, později z různých sbírek a sponzorských darů, štedrým dárcem bývala například místní kempelička. Knihy byly tehdy řazeny dle obsahu, a následně roztríděny dle věkových kategorií, pro které byly určeny. Knihy procházely přísnou recenzí, a pokud byl jejich obsah shledán pro mládež nepřiměřený, byla kniha stažena ze školního inventáře. Jednou takovou knihou byla v té době například publikace č. 22 „Podivín aneb Bůh nejvyšš spravedlivý“, byla po stránce pedagogické i jazykové pro mládež nepřiměřená (OA, 1890-1909, s. 33). Děti knihovnu navštěvovaly hojně, o čemž svědčí údaje ze statistiky z roku 1922:

„Dle výroční zprávy knihovníka bylo v uplynulém školním roce ve III. třídě při 55 dětech 1022 výpůjček a ve IV. třídě při 47 dětech 615 výpůjček.“ (OA, 1890-1909, s. 66, 67).

Na jednoho třetáčka tak v průměru vycházelo 18 vypůjčených knížek za jeden školní rok. Toto číslo je opravdu překvapující, na dobu, kdy děti mimo školní povinnosti ve většině případů měly na starost i péči o mladší sourozence a výpomoc v domácnosti a rodinném hospodářství. Mimo knihovnu žákovskou byla ve škole zřízena i knihovna učitelská. Do té se každým rokem pravidelně objednávala literatura pro účely pedagogické. K obohacení knihovny byl později místní školou objednáván i určitý počet vybraných časopisů, které byly hojně využívány během výuky, ale mládež si je natolik oblíbila, že je čítala i během školních přestávek. V roce 1928 měla škola předplatné na „Mladou Stráž“ s přílohou „Pod Radyní“, v roce 1937 přibýly další jako například „Mladý svět“, „Naše republika“, léta poválečná, konkrétně rok 1946 přinesl i výtisky v jazyce ruském jako byla „Jiskra“.

V roce 1949 byl dle ustanovení Komunistické strany Československa v učitelské knihovně založen zvláštní oddíl politických spisů „Gottwaldova knihovna“.

Tak jako vše ve škole byla i knihovna a její inventář ovlivňovány dějem doby, v níž se právě nacházely.

Taktéž témata učitelských porad se během let měnila, například v roce 1895 vystoupil řídící Benedikt Breycha s následujícím tématem: *„Jak zacházeti s dětmi, které jsou trestány se smávají (bez zlého úmyslu)“* (OA, 1890-1909, s. 40). Rok 1898: *„Charakter a učitel“*, *„Dobře-li trestati celou třídu?“* (OA, 1890-1909, s. 56). Rok 1950 přinesl následující témata: *„Život a boje pracujícího lidu ČSR za kapitalismu“*, *„Jak se náš lid stal pánem ve své vlasti“*, *„Zvýšit revoluční bdělost“*, *„Cesta vesnice k socialismu“* (OA, 1940-1964, s. 126).

Místní škola je po celá léta svázána nejen se jménem rodu Breychů, který se neodmyslitelně vryl do paměti místních obyvatel, ale také s lidmi, kteří během svého života pravidelně přispívali na chod školy a umožňovali tak svou laskavostí a štedrostí chudým dětem zapojit se do školní docházky. Největší podíl v péči o chudou mládež měl místní farář Josef Tangl, jenž děti nejen vyučoval lásce k Bohu, ale sám jim byl zářným příkladem člověka, milujícího i bližní své. Tento pán poskytoval po celé roky chudým žákům obědy na každý vyučovací den. Z dalších sbírek byly žákům zakupovány psací potřeby, potřeby na malování a ruční práce, později i knihy prostřednictvím darů od okresní školní rady. V období předválečném, v letech 1934-35, kdy již místní obcházela bída, a následně pak po celou válku, dostávaly místní děti čtyřikrát týdně ¼ litru svařeného mléka s chlebem a nejchudším dětem byly opatřeny boty, teplé čepice a ponožky. Po skončení války ujalo se péče o děti místní rodičovské sdružení, které si dalo za úkol připravovat pro potřebné děti přesnídávky. Chválenické maminky se vždy po dvou střídaly ve vaření a rozdělování kakaa a rohlíku s marmeládou. Na suroviny přispívali i místní občané a zemědělci.

Do školních sbírek pravidelně přispíval i pan Josef Bystřický z Loun, jehož jméno se též vrylo do paměti místní školy. Dokonce i po jeho smrti ještě několik let zasílala jeho manželka pravidelné příspěvky. Jednorázový příspěvek do školní kasičky na chudé přibyl i z pozůstalosti místního chválenického žebračka Soukupa. Pravidelným dárcem byla v pozdějších letech i nadace Anny a Martina Sedlákových a místní kampelička.

4.5. Proměna náboženských poměrů

Až do roku 1425 byli Chváleníčtí jednotní ve své víře se svou paní Pabiánkovou, která vyznávala víru husitskou. Plzeňští však k této víře nebyli tolerantní a obyvatelé se museli přiznat k Římu a také nový farář, který ve Chválenicích působil v letech 1425-1434, byl horlivým katolíkem. Především pan farář Blažek se věnoval především studiu teologie a opisoval si různé knihy, díky čemuž se dodnes dochovalo několik jeho rukopisů, které jsou uloženy v knihovně metropolitní kapituly pražské.

Charakterizovat náboženský život ve Chválenicích nám pomůže druhý díl farní kroniky, který je psán v období 1810-1937. Obecní kroniky se oblasti náboženství nevěnovaly. Farní kroniky vedly záznamy vypovídající o náboženských poměrech, konaných bohoslužbách, sbírkách vedených na farnosti, správě movitého a nemovitého majetku farnosti i politické situaci v zemi. Vedeny byly i pečlivé a podrobné zprávy o průběhu počasí, které mělo vliv na úrodu. Chválenická fara disponovala totiž velkým množstvím pozemků, z nichž měla farnost hospodářské výnosy. S pozemky bylo v průběhu let různě disponováno, například v roce 1922 proběhl prodej části pozemků soukromým osobám ve Chválenicích, pozemky odkoupila rodina Kozáků a Škalů. V roce 1929 byla další část pozemků pronajata z důvodu obtíží, spojených s vedením hospodářství, fara se v této době potýkala s nedostatkem spolehlivé čeládky a dalších pracovních sil. Církevní majetek ve Chválenicích čítal v roce 1931 následující pozemky (OA, 1810-1937, s. 91):

- 293 127 ha polí
- 85 764 ha luk
- 4 199 ha zahrad
- 3 675 ha pastvin
- 164 478 ha lesa
- 554 243 ha plodní půdy celkem

Kromě hospodářských záznamů, reaguje kronika i na události během války od roku 1914. Farář podrobně popisuje stav válečný, ve spisech můžeme nalézt podrobný soupis všech povolaných osob z Chválenic a bližšího okolí. Později byl tento soupis doplněn o informace o stavu povolaných, zda byl dotyčný propuštěn, raněn, zajat, či zahynul. Farář obohatil záznamy o válečné situaci v zemi, o své osobní poznatky a prožitky, které dokreslují realnost tohoto krutého období. Během války fara spolupracovala s místní školou, organizovala spolu s dětmi a věřícími občany mnoho sbírek na vojáky v poli, i na jejich rodiny. Slouženy byly i válečné pobožnosti.

V období meziválečném se pravidelně konaly bohoslužby každý den, později byly zavedeny i ranní bohoslužby, čímž se zvýšila účast věřících občanů. Konány byly i mše svaté sloužené k různým výročím týkajícím se rodiny Waldsteinů. Povinnost konat mše k oslavě Waldsteinů byla zadána v roce 1937 patronátním úřadem (OA, 1810-1937, s. 95). Během největšího církevního svátku, byla sloužena mše na Boží Hod Velikonoční.

„ Ve svatém týdnu byl tento pořádek. Na Zelený čtvrtek ráno obřady. Při Mši svaté přistoupilo asi 40 věřících k Svatému přijímání. Před večer konala se pobožnost Svaté hodiny před oltářem, kde byla ukryta Nejsvětější Svátost. Na Velký pátek ráno kázání a obřady, odpoledne křížová cesta, večer satý růženec. V sobotu ráno obřady (za pěkné účasti dětí i dospělých, před večerem slavnost vzkříšení. Průvod s Nejsv. Svátostí ubíral se letos poprvé po návsi. Všechna okna byla krásně osvětlena, účast byla na zdejší poměry obrovská.“ (Motlová, 2010, s. 105).

Rok 1936 přinesl na přání věřících občanů znovuoobnovení rorátů v čase adventu. Každoročně se konal svátek Božího těla, význam tohoto svátku souvisí s poslední společnou večeří Ježíše a jeho učedníků, při níž Ježíš ustanovil obřad přijímání chleba a vína na znamení svého těla a krve. Boží tělo se oslavovalo procesím v záplavě zeleně a květin na veřejném prostranství po skončení mše. Při ní se světily božítělové věnečky z čerstvých květin. Na návsi stával oltář. V božítělovém průvodu šly z kostela napřed družičky, s věnečky na hlavách. Slavnost byla ukončena před hlavním oltářem (OA, 1810-1937, s. 102).

Výčet bohoslužeb konaných během liturgického roku, můžeme zakončit úryvkem z kroniky vztahujícím se k Májové pobožnosti s prosebným průvodem ke kapli Sv. Vojtěcha na Planinách.

„Radostné však bylo pozorovati vytrvalost s jakou ženy z Nezavětic, Želčan a Chouzov denně do kostela chodily. Účast dětí byla značná, i ve všední den na 70-80, o neděli více, až 140. Dostávaly kontrolní lístky, podle jejichž počtu pak byly odměněny. Musely přinášeti i značné oběti. Odpoledne přišly ze školy, třeba až do Borku Nebílovského a pak se opět vracely na májovou.“ (OA, 1810-1937, s. 102).

K povinnosti věřících patřila i svatá zpověď a svátost biřmování. Svátost biřmování pokřtěné dokonaleji spojovala s církví a obdařovala zvláštní silou Ducha svatého. Biřmování, stejně jako křest, vtiskovalo do křesťanovy duše duchovní znamení, nezrušitelnou pečeť, proto se tato svátost mohla přijmout jen jedenkrát za život (<http://terezicka.sdb.cz/priprava-na-birmovanix/>). Díky podrobným záznamům z farních kronik, které udávají přesné počty biřmovaných, můžeme konstatovat, že vývoj duchovního života ve Chválenicích byl během minulých let různorodý. Zájem o víru v Boha v různých etapách 19. a 20. století rostl či stagnoval. V roce 1910 přijalo svátost biřmování celkem 943 věřících, v roce 1925 počet strmě poklesl a k biřmování přišlo 430 věřících, v roce 1934 pak 500.

„Odkřesťanění národa Českého jde nezastavným krokem dále. Provázeno simpatii míst nejvyšších a podporováno tajně i veřejně samou vládou bezbožectví zapouští i na našem venkově hlubší a hlubší kořeny.“ (OA, 1810-1937, s. 101).

Lidé na venkově postupně od víry odpadali, největší odklon od víry byl v období komunistického převratu. Avšak víra v Boha byla především na venkově pevně zakořeněna, z čehož plynulo i odpovídající postavení církve. Představitelé církve se těšili u venkovského obyvatelstva větší autoritě nežli vládní činitelé. Slovo místního faráře vážilo víc, než agitační letáčky a propagandistické brožury.

Katolická církev nebyla nikdy zakázána, ztratila však svou nezávislost. Rozhodující slovo měl stát, který zasahoval do všech důležitých oblastí. V říjnu roku 1949 byly přijaty tzv. církevní zákony²⁹, které ustanovily nad náboženskými organizacemi státní dozor a zajistily ekonomickou závislost církví na státu. Opatření proti katolické církvi se dotýkala nejen některých duchovních, kteří se stali obětmi proticírkevních politických procesů, ale i školství, tisku a dalších oblastí. Ve Chválenicích nebyl zaznamenán žádný politický proces vedený proti některému z místních duchovních.

Lze konstatovat, že více než komunistický režim, se na úbytku věřících ve Chválenicích, podepsalo postupné vymírání nejstarší generace. Vedení mladé generace k víře v Boha je dnes již pouze záležitostí rodinnou, náboženská výchova dětí a mládeže byla za socialismu zcela potlačena. O určitém propojení chválenických obyvatel s církevním životem i na počátku 21. století svědčí fakt, že v roce 2013 dokázali po několikaleté snaze vrátit zvony do kaple kostela Sv. Martina. Po neúspěšných pokusech místních farářů, kteří žádali o příspěvek na nové zvony i u tehdejšího papeže Jana Pavla II., to nakonec byli místní lidé, kteří dokázali nashromáždit pomocí sbírek dostatečný obnos na to, aby byly vyrobeny nové zvony, na místo těch, které byly během

²⁹ Zákon č. 217/1949 Sb., kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní a zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem.

války zrekvírovány Němci. Jedná se o vsutku jedinečný počín, který dokazuje, že lhostejnost vůči církvi a jejím památkám není ve Chválenicích na místě. I dnes, ve století nejrůznější mobilní techniky, spojuje lidi v této obci hlas kostelních zvonů, který opět každodenně ohlašuje začátek mše, vyprovází zemřelé na jejich poslední cestu, či končí svatební obřad. Zvony se opět staly koloritem vsi, ale i důkazem lidské víry a pospolitosti.

5. Závěr

Téma proměny středočeské vesnice v průřezu posledních 100 let se jeví jako velmi zajímavé a obšírné téma. Obec během tohoto časového úseku prošla několika státními režimy, což se projevilo ve všech oblastech obecního života.

Z hlediska geografického, zůstávají Chválenice obcí ležící na hlavním dopravním tahu, což bylo a stále je palčivým problémem. Hranice obce se však v posledních 50. letech značně rozrostly, výrazně stoupl i počet obyvatel. Dalo by se tedy předpokládat, že s nárůstem obyvatelstva dojde i ke změně infrastruktury, což se zatím neděje.

Původní status sedlácké obce si Chválenice drží i do dnes. Většina selských stavení si udržela svou původní podobu, některá se dočkala rekonstrukce. Obec je i v dnešní době rozdělena pomyslnými hranicemi na statkovou část, která je v dolní části obce, domkářskou část v horní části a nově přistavěnou satelitní část, kterou místní pojmenovali „za kostelem“. Toto pomyslné dělení se promítá i do sociálního rozvrstvení obce, které z něj vychází.

Pro účely této práce byl proveden terénní průzkum, který je zatím průzkumem pilotním, jelikož proběhl na malém vzorku obyvatel. Dotazník byl zadán prostřednictvím sociálních sítí a zapojilo se do něj 20 respondentů. Většina dotazovaných je středního věku, získaly se však odpovědi respondentů i vyššího a nižšího věku. Sběr odpovědí probíhal anonymně, prostřednictvím služby Survio. Vzhledem k zvolené metodě sběru dat prostřednictvím sociální sítě, byl předpoklad, že se do výzkumu zapojí spíše mladší generace, výsledná data však ukazují, že tato možnost oslovila i respondenty vyššího věku.

Z provedeného terénního průzkumu, můžeme konstatovat, že drtivá většina oslovených je spokojena s životem v obci, životní úroveň byla hodnocena spíše kladně, většina respondentů nehodlá v budoucnosti měnit své bydliště. Životní úroveň jednotlivých respondentů je ve většině shodná, přibližuje se hranici 40 000,- Kč čistého příjmu měsíčně na jednu domácnost.

Společenské vztahy v obci jsou dle výpovědí pamětníků, které byly zaznamenány průběžně během tvorby této bakalářské práce, v některých oblastech méně vřelé. Dle pamětníků jsou dnešní obyvatelé více uzavřeni a méně se zapojují do společenského života obce. Z dlouhodobého studia historických pramenů a dle souhrnu výsledných dat z pilotního terénního průzkumu však vyplývá, že v posledních letech naopak vzrůstá zájem o kulturní život v obci. Lidé se více sbližují, udržují přátelské vztahy s lidmi z bližšího okolí. V několika odpovědích průzkumu respondenti dokonce zahrnuli své sousedy do širšího okruhu své rodiny.

Chválenice si i nadále udržují již zavedené a ustálené zvyky a tradice i přesto, že jsou již skoro periférií rozrůstající se nedaleké Plzně.

6. Resumé

The theme of changes in the central Bohemian village sectional past 100 years seems to be very interesting, large-topic. The village during this period of time has undergone several state regimes, which resulted in all areas of community life.

In terms of geography, remain Chválenice municipalities lying on the main transport coup, which was and still is a pressing issue. The boundary of the village but in the past 50 years has grown considerably, significantly increased the number of inhabitants. One could therefore assume that the population increase will be a change of infrastructure, which is not happening.

Initial status peasant village to Chválenice also holds today. Most farmhouses retain its original form, some has enjoyed some reconstruction. The village is nowadays divided with imaginary boundaries at the homestead area, which is in the lower part of the village, cottager in the upper part and a part of the newly built satellite, named by local "behind the church." This imaginary division is reflected in the social structure of the village, which it is based.

For the purpose of this work was carried out field survey, which is currently a pilot survey, as took place on a small sample of the population. The questionnaire was given through social networks and the involvement of the 20 respondents. Most respondents are middle-aged, but received answers of respondents also higher and lower age. Due to the chosen method of data collection through social networks, the assumption that the research involved more younger generation, the resulting data show, however, that this option was also addressed respondents elderly.

The conducted field research, we can conclude that the vast majority of respondents are satisfied with life in the village, living standards have been evaluated more positively, the majority of respondents did not intend in the

future to change their place of residence.

The standard of living of the individual respondents in most of the same, approaching the threshold of 40 000, - CZK net income per month per household.

Social relations in the village are according to the statements of witnesses that were recorded continuously during the development of this thesis, in some areas less warm. According to witnesses, residents are today more closed and less involved in the social life of the village. In the long historical sources and according to a summary of the resulting data from the pilot's field research shows that in recent years, on the contrary, a growing interest in cultural life in the village. People are converging, maintain friendly relations with the people of the immediate environment. Some answers the survey respondents have even included its neighbors in a wider circle of his family.

Chválenice still maintains its already established and settled habits and traditions, even though they are almost peripherals growing near Pilsen.

7. Seznam zkratek

ČČK	Československý červený kříž
ČSM	Československý svaz mládeže
ČSPO	Československý svaz požární ochrany
ČSZ	Československá strana zemědělská
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KDS	Křesťanskodemokratická strana
KNV	Krajský národní výbor
KSČ	Komunistická strana Československa
MDŽ	Mezinárodní den žen
MNV	Místní národní výbor
OF	Občanské fórum
ONV	Okresní národní výbor
OÚ	Obecní úřad
OV KSČ	Okresní výbor KSČ
PTP	Prapor technických prací

8. Seznam respondentů

Respondent č. 1

Respondent č. 2

Respondent č. 3

Respondent č. 4

Respondent č. 5

Respondent č. 6

9. Prameny a literatura

Prameny

Obecní úřad. *Chválenice: kronika obce Chválenice*, I. díl.

Obecní úřad. *Chválenice: kronika obce Chválenice*, II. díl.

Obecní úřad. *Chválenice: kronika obce Chválenice*, III. díl.

Obecní úřad. *Chválenice: soupis obyvatelstva z roku 1930*.

Okresní archiv. *Plzeň-jih: kronika fary 1810-1937*.

Okresní archiv. *Plzeň-jih: obrázek – pamětní kniha obecné školy ve Chválenicích 1919-1943*.

Okresní archiv. *Plzeň-jih: obrázek – pamětní kniha obecné školy ve Chválenicích 1940-1964*.

Okresní archiv. *Plzeň-jih: obrázek – pamětní kniha obecné školy ve Chválenicích 1910-1919*.

Okresní archiv. *Plzeň-jih: obrázek – pamětní kniha obecné školy ve Chválenicích 1890-1909*

Literatura

Bělohlávek, Miloslav [et al.]. *700 let Chválenic*. Praha, 1975.

Březina, Vladimír. *Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960*. Praha : Dokořán, 2008. 358 s. ISBN 978-80-7363-226-7.

Jech, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha : Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7.

Koura, Petr; Kourová, Pavlína. *České Vánoce od vzniku republiky do sametové revoluce*. Praha : Dokořán, 2010. 360 s. ISBN 978-80-7363-252-6.

Motlová, Milada. *Český rok od jara do zimy*. Praha : Fortuna Libri, 2010. 323 s. ISBN 978-80-7321-522-4.

730 let Chválenic 625 let Želčan a Chouzov.

Sofron, Jaromír [et al.]. *700 let Chválenic*. Praha, 1975.

Spal, Jaromír [et al.]. *700 let Chválenic*. Praha, 1975.

Internetové zdroje

Farnost sv. Terezie. Příprava na biřmování [online]. [cit. 12. 2. 2015]. Dostupné na WWW: <http://terezicka.cz/>

Sankot. Historie Plzeňska a Šumavy [online]. [cit. 6. 4. 2015]. Dostupné na WWW: <http://www.sankot.cz/rozcestnik/z-meho-regionu/pribehy-z-regionu-1938-1945>

Wikipedia. Pošumaví [online]. [cit. 3. 4. 2015]. Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Pošumaví>

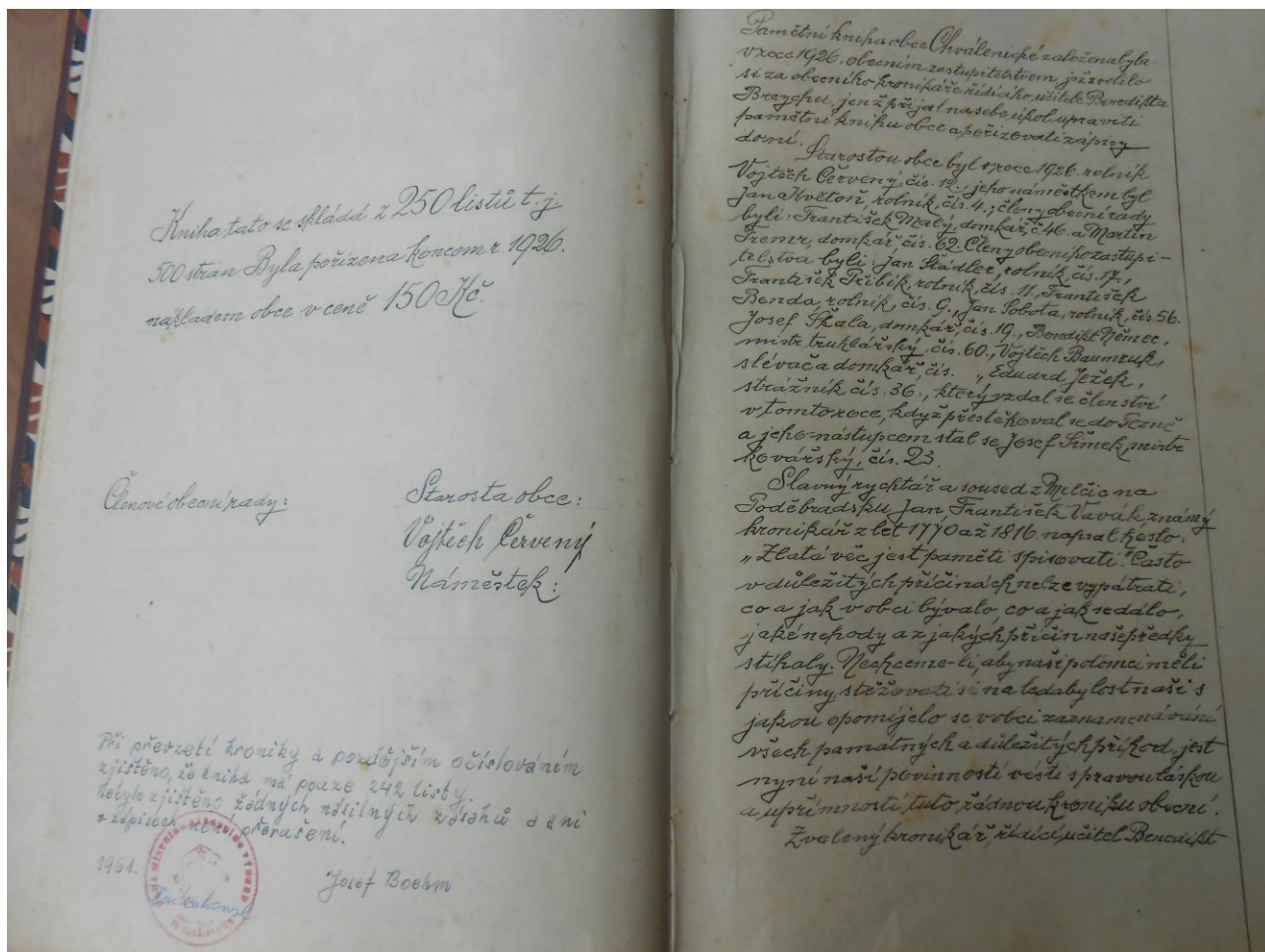
Znalecký ústav. Odhad nemovitosti, znalecký posudek a znalci v obci Chválenice (okr. Plzeň-město) [online]. [cit. 1. 4. 2015]. Dostupné na WWW: <http://www.odhadonline.cz/odhad-statistika-kriminalita-nezamestnanost-prumerna-mzda-nemoci-znalecky-posudek-odhadce-znalec-obec-chvalenice-okr-plzen-mesto/>

10. Seznam příloh

1. Úvodní strana chválenické obecní kroniky, rok 1926
2. Úvodní strana chválenické obecní kroniky, rok 1956
3. Notový záznam chválenické hymny
4. Chválenice
5. Chválenice
6. Archeologický nález, chválenický klínek
7. Hospodářské práce, vláčení
8. Hospodářské nástroje, chomouty
9. Hospodářské stroje, pluh
10. Hospodářské stroje, mlátička
11. Pomůcky pro výrobu mléčných výrobků
12. Staročeské máje, rok 1933
13. Chválenická škola
14. Učitelský sbor, rok 1922
15. Barokní vjezd do statku „U Přibíků“
16. Proměny Chválenic v ilustraci J.Boehma
17. Terénní průzkum (doloženo na 1 CD)

11. Přílohy

1.

zdroj: Kronika obce Chválenice, II. díl.

2.

okračuji v pamětních zápisech
obce Chválenic. Jmenuji se Jindřich Boehm,
narodil jsem se 15. 11. 1906 v Jarově
u Blovic. Do Chválenic jsem přišel
v r. 1939. v měsíci dubnu.
Vzal jsem si za ženu Marii Breychovou,
dceru místního říd. učitele.
Tehoto času jsem úředníkem Krajského
vykupního podniku v Plzni.
K vedení této kroniky jsem byl pověřen
míst. národním výborem ku konci r. 1959.

zdroj: Kronika obce Chválenice, II. díl.

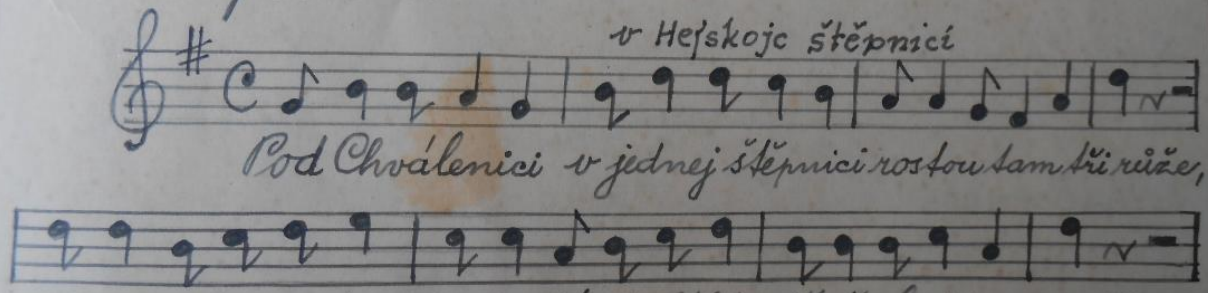
3.

...měsích na dopisech se často vyskytuje jméno s krátkým a.

V různých pádech má lidově jméno tyto obměny: k Chválenicom (apříklada ne předložka ke nebo ku), nad - pod - za Chválenici nebo i Chválenicema.

Zpívá se:

v Hejskojc štěpnici

Pod Chválenici v jedné štěpnici rostou tam tři růže,
jedna je červená, ta druhá je bílá, třetí květe modře,

zdroj: Kronika obce Chválenice, I. díl.

4.

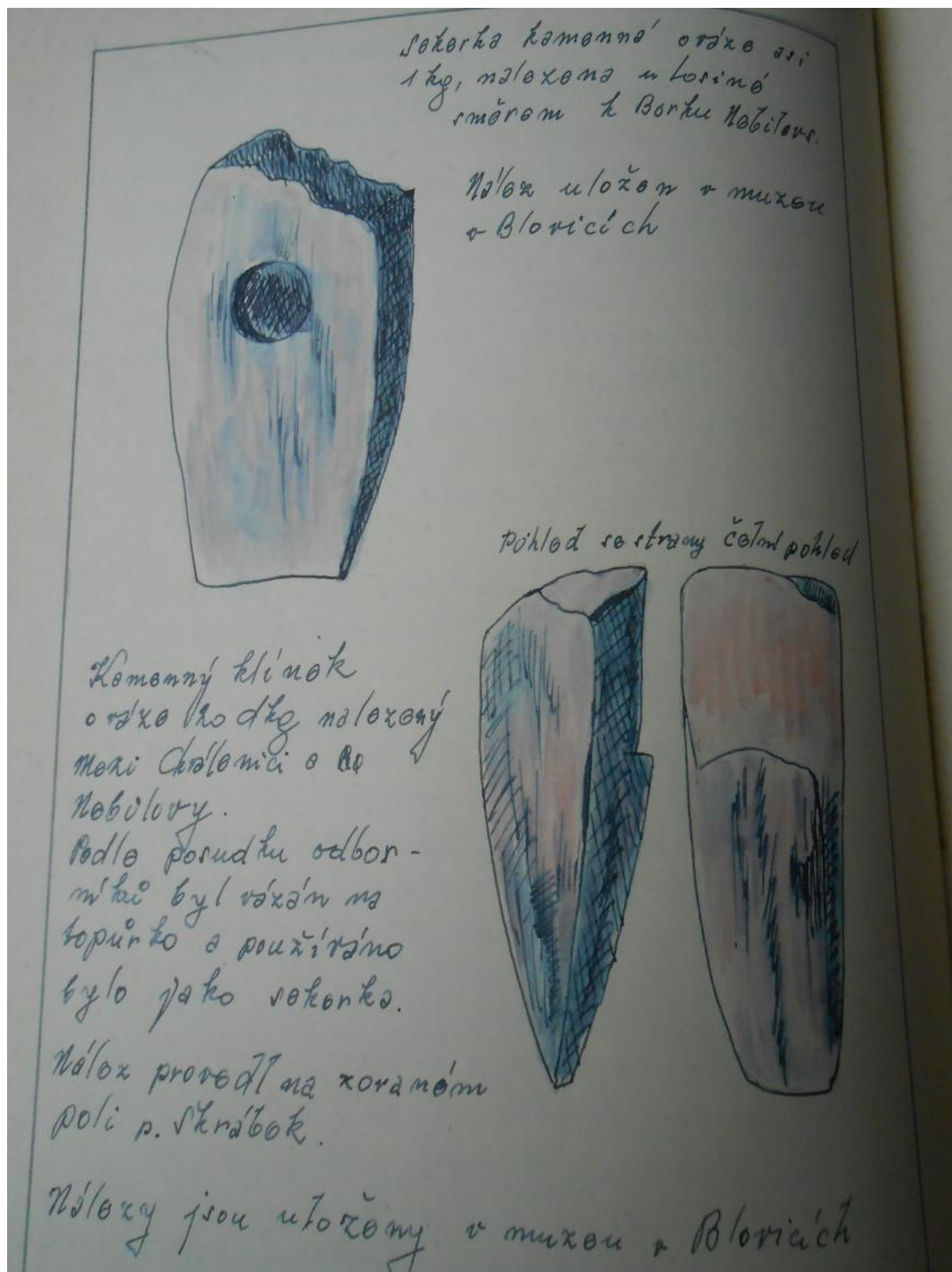
zdroj: Kronika obce Chválenice, II. díl.

5.

zdroj: Soukromý archiv – Zbyněk Boehm.

6.

zdroj: Kronika obce Chválenice, II. díl.

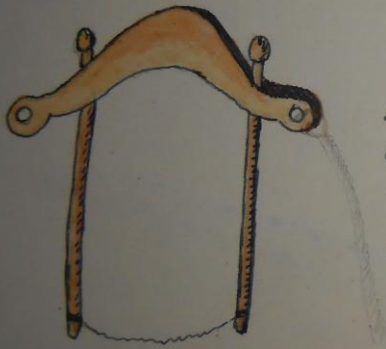
7.

zdroj: Kronika obce Chválenice, II. díl.

8.

Na takovém nákladu používalo se u křav postrojů, tak zvaných krumpáčů. Byly to v počátku takové dřevěné oblouky, které se dávaly dobytčím na krk. Na krku držely dvěma postranními tyčkami, které se pod krkem svázaly, aby krumpáč neupadl. Ž ok na konci krumpáče vedly provazové postráňky. V některém kraji používali takové jako polštář, které se dobytčím připevňovaly na čelo a od tohoto polštáře zase vedly postráňky.

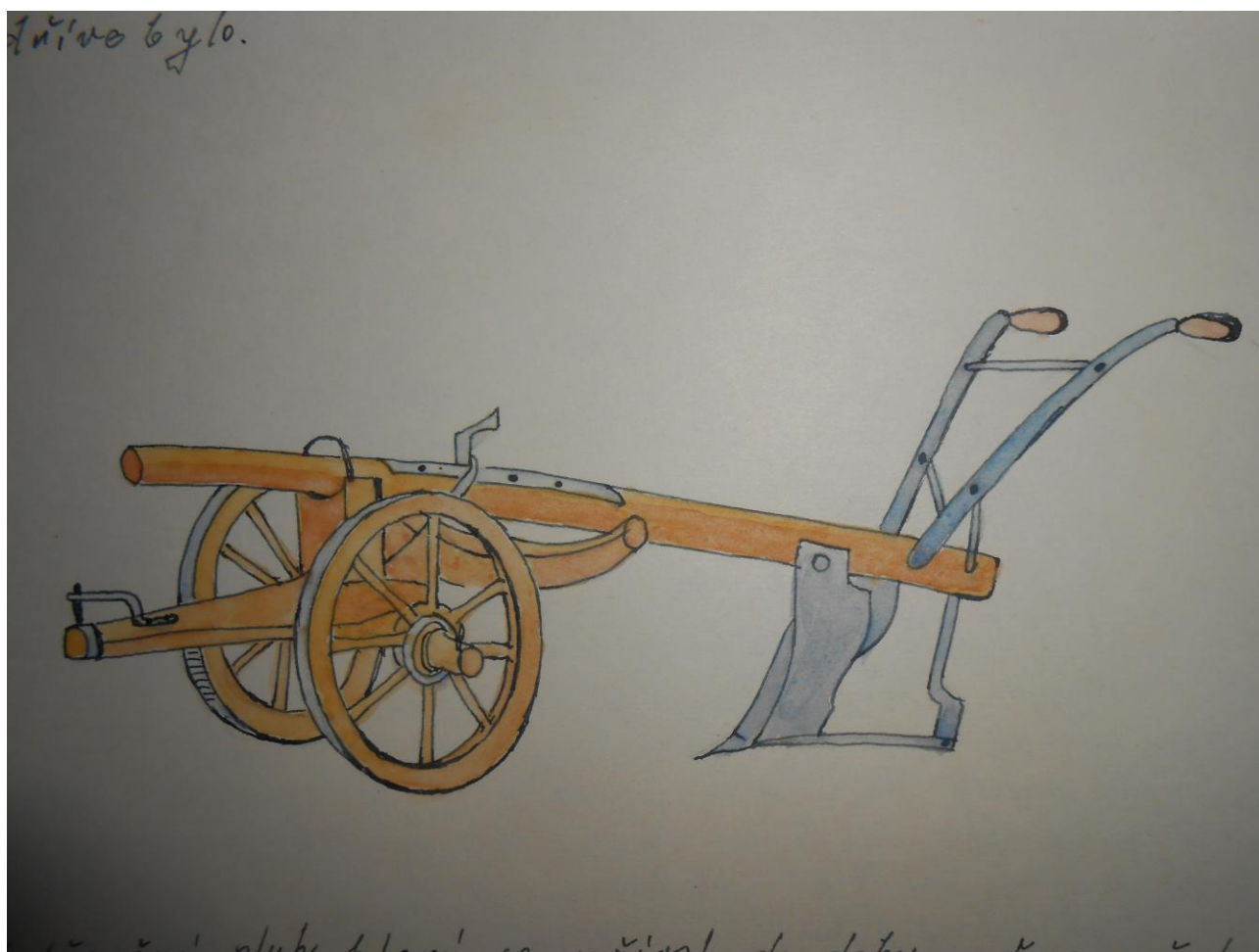

T postroje se zdokonalovaly a později byly již takové chomouty železem vystužené a pro dobytek již byly velmi pohodlné.

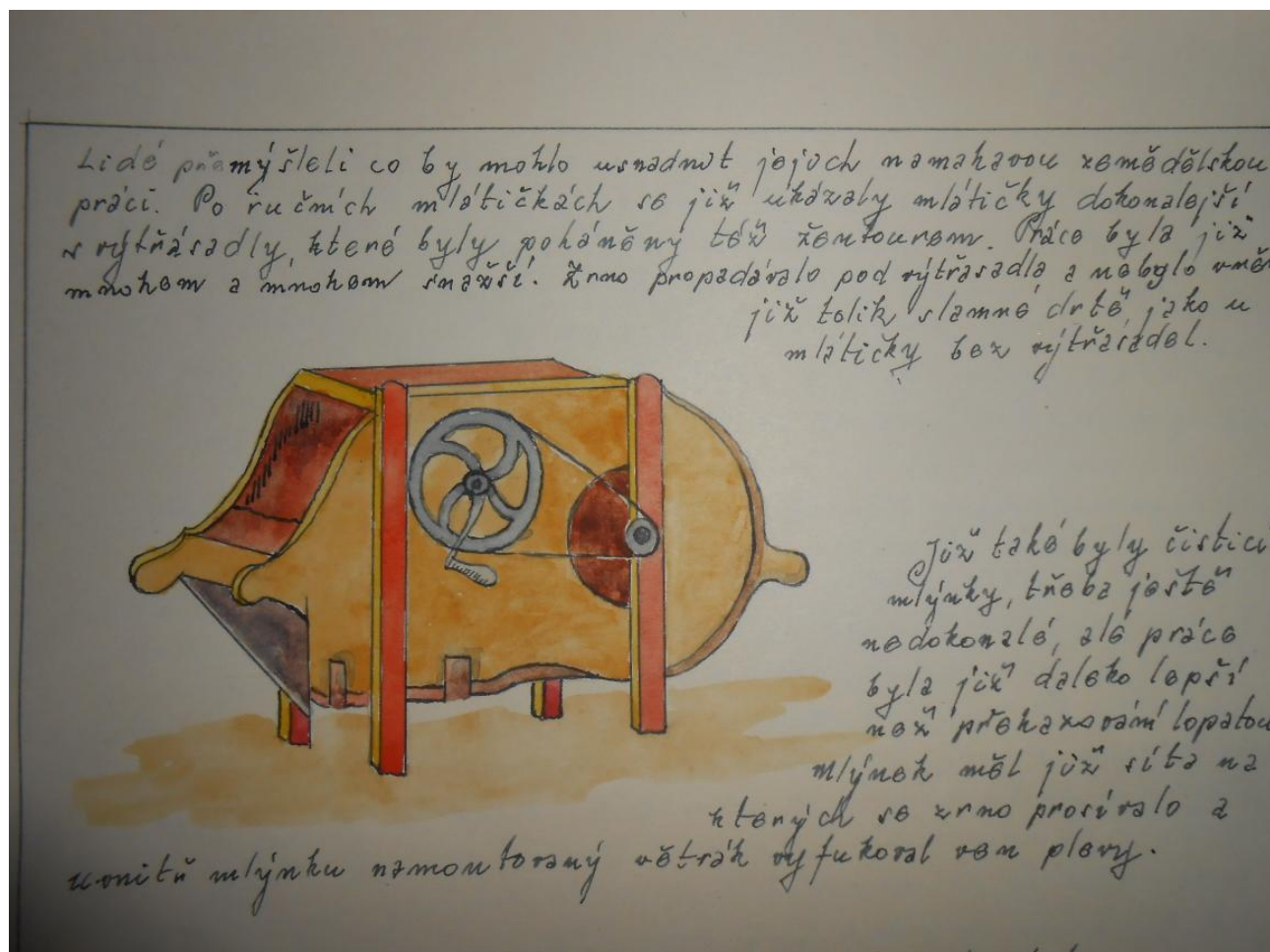
zdroj: Kronika obce Chválenice, II. díl.

9.

zdroj: Kronika obce Chválenice, II. díl.

10.

zdroj: Kronika obce Chválenice, II. díl.

11.

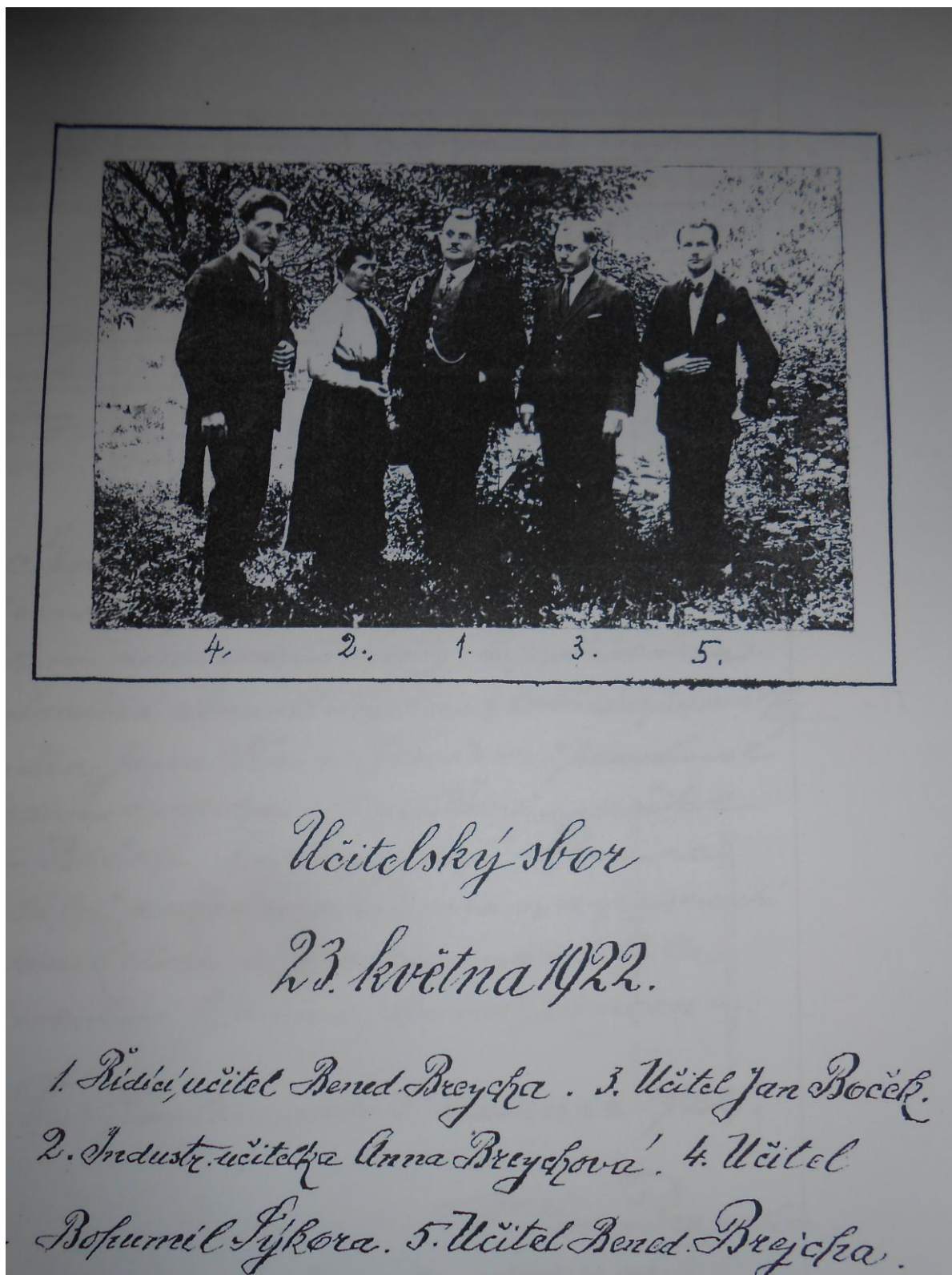

zdroj: Kronika obce Chválenice, II. díl.

12.

zdroj: Soukromý archiv – Zbyněk Boehm.

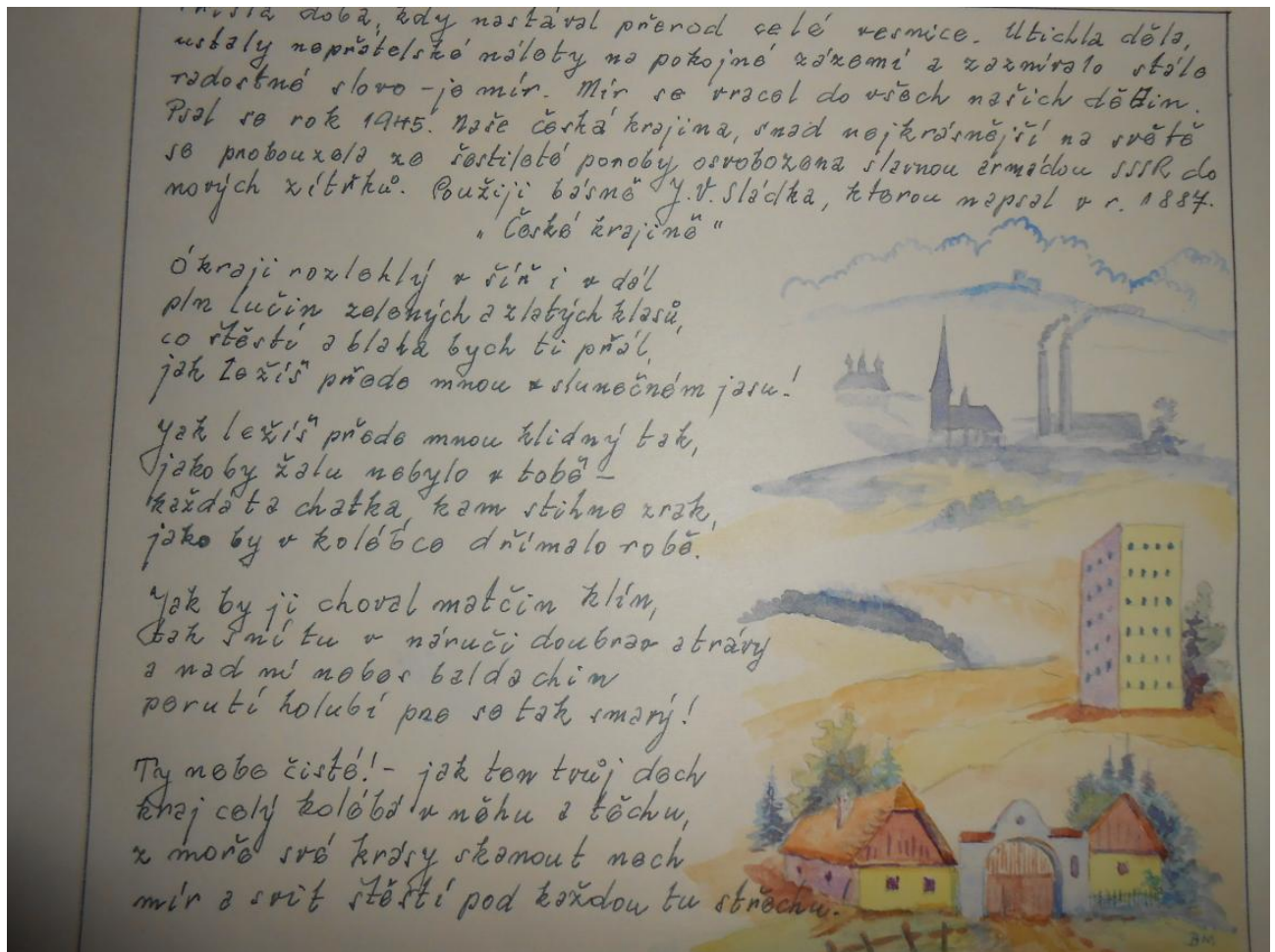
zdroj: Pamětní kniha obecné školy ve Chválenicích 1919-1943.

14.

zdroj: Kronika obce Chválenice, II. díl.

15.

zdroj: Kronika obce Chválenice, II. díl.